

P. Stutschka.

Lekzijas

par

wehsturisko materialismu.

Isdewuse :

Kr. K. Partijas Z. K. Latw. Aģitācijas un Propagandas Nodaļa.
Maskawā, 1920.

Drukats 9-tā Valsts drukatawa „Komunists“, Maskawa.

I. Wehsturiskais materialisms un proletariskà rewoluzija.*)

I. Wajadsiga paschkritika.

Kautskis kahdà no saweem agrakajeem raksteem par wehsturisko materialismu 1890. g., kad wiŋsch skaitijàs wehl par „pareistizigu“ jeb ortodoksu, t. i., kreiso marksistu, raksta: „Pa wisu to laikmetu, kursch lihds schim ir kļuwis par sinatniski-wehsturiskas ispehtischanas preekschmetu, neweenai schķirai, un jo wairak neweenam indiwidam, atsewischķam zilwekam naw isdeweess isschķirt pilnà mehrà kahdu no leelajeem sabeedriska-jeem jautajumeem. Ta atbilde, ko galu galà sasneedsa intereschu un ideju (domu) zihņa, weenmehr atschķihràs no ikweenas no tàm atbildem, kahdu likà preekschà atsewischķas schķiras, partijas jeb atsewischķi domataji“. Ziteem wahrdeem, lihdsschinejàs politiskàs zihņas, neisņemot pat Rewoluzijas, pehz Kautska domam, noweduschas weenmehr tikai pee kompromisa, pee sinama islihguma.

Nekawesimees sche pee isteikuma pareisibas waj nepareisibas. Man sche ir tikai no swara aisrahdit us to, ka mehš patlaban pahrdsihwojam tahdu zihņu, kura ne ar kahdu islihgumu newar isbeigtees, kurà pilnigà mehrà jauswar weenai pusei, waj nu rewoluzionarajam proletariatam jeb kontrrewoluzionarajai burschuasijai, darbam waj kapitalam. Un taisni schini brihdī ir ņo leelakà swara buht un nahkt skaidribà neween par paschu leelo zihņu, bet ari par tàs pamateem, ar weenu wahrdu, par wehsturiski-materialistisko rewoluzijas apgaismojumu.

Wispahrīgi, rewoluzijas laikmetu waretu salihdsinat ar eksamenu laikmetu: tanī teek pahrbauditas sabeedriskàs teorijas un politiskàs programas, swerot un par weeglām àtmetot wee-

*) Schis grahmatiņas saturs ir 4 lezijas, kuru nolasischana bija nodomata Maskawas Kom. partijas klubà, Zaur to isskaidrojas, ka nodajās ir it kà noapajoti artikeli, kuros atgadas ari neisbehgama atkahrtoschanàs. Laiks neatwehl winas ihpaschi pahrstrahdat wairak sakarigà koprakstà.

nas un godā zeļot un par patesibu atsihstot otrās. Pate rewoluzija ir ta stingrakā kritiķe wisām wiņā isbihditām problemam. Tanī leelajā zihŗu mutulī, kurā leelās ļauschu masas wehl schaubās un swahrstās, arweenu wisleelakee panahkumi ir tanī pusē, kurai isdodas peewilkt masas newis ar tukscheem solijumeem, bet ar pamatotām un skaidri saprastām prasibam, jo tikai tahdā zeļā ļaudis top par apsinigeem rewoluzionareem un ne weenkahrschi dumpineekeem, spontaneem (neapsinigeem dabas spehkeem lihdsigeem) zihņas eerotscheem. Starp abeem scheem elementeem starpiba tahda pat, kā starp pahrlēezibu un weenkahrschu tizibu.

Proletariskās rewoluzijas laikmetā wisleelakais swars peekriht mahzibai par tā sauzamo wehsturisko jeb dialektisko materialismu. Tadehļ, ka wiņas slehdseeni sakriht kopā ar rewoluzionarā proletariata teeksmem. Gan birģeliskā sinatne noleeds sabeedriskos jautajumos jebkahdu sinatniskas pareģoschanas eespehjamibu. Bet scho apgalwojumu taisni tagadejā rewoluzija, pareģota un gandrihs pehz stundam eepreeksh aprakstita no muhsu tahļredsīgakajeem beedreem, apgahsch us gaischako. Un tas ween jau waretu buht par eemeslu jubilejas deenas mest sawu azi ari us wehsturiskā materialisma mahzibam. Bet wehl otrs apstahklis muhs wirsina us to paschu darbu. Rewoluzija wehl naw galigi uswarejuse un schinī brihdī is muhsu bijuscho zihņas beedru widus pazeļas balsis, ka taisni wehsturiskais materialisms peerahdot, ka schis rewoluzijas laiks wehl neesot peenahzis, jo „saimneeziskee apstahklī (ihpaschi Kree-wija) wehl neesot peeteekoschi nogatawojuschees“, jeb atkal pate saimneeziba esot wisā Eiropā pahrak sabrukuse un „neesot wairs ko sozialiset“. Schahdas schaubas isteiz leelais wehsturiskā materialisma teoretikis Kautskis un wiņam to lihdsi pļahpā wisi tee teoretiskee lihdsckrehjeji, kā Martowi, Menderi un Ko., kurus mehs atsihmejam par sozialnodewejeem.

2. Sozialistiski pareģojumi un wehsturiskais materialisms.

Tā is rewoluzijas eerotscha, is wehsturiskā materialisma, — wiņa pascha bijuschi sludinataji grib padarit kontrrewoluzijas eerozi. Un mums nopeetni japaraugas, kas te par pamatu, waj teescham paschas mahzibas saturs, jeb tikai apsiniga waj neapsiniga nodewiba. Mehs waretu pret Kautski pee-

west wēselu rindu peemehru, ka wiŋsch pats jau wairak kà 10 gadus atpakaļ atsina, ka rewoluzijas ahbols nogatawojees un to warot jau pluhkt. Un ja es pareisi atminos, (deemschehl wisa biblioteka palikuse balto rokās un japaļaujas us atmiņū), tad taisni pats Kautskis kahdā weetā zité pasihstamo isteizeenu, ka ari tanī gadījumā, ja nodegtu waj sabruktu weenā deenā wisas fabrikas, ta nebuhtu neislabojama nelaime, ja tikai buhtu pee dsihwibas strahdneeku schķira, kas prastu schis fabrikas no jauna uszelt un organiset. Es tikai te peesihmetu — jaunā pilnigakā weidā, kà mehs jau ari 17. dez. Latw. Pad. Waldibas manifestā besbailigi sauzām proletariatu „us imperialismā kara ispostitās Latwijas drupam zelt jaunu, sozialistisku darba pili“ un, ja wajadsigs, pat ar eerotscheem rokās „stahtees pretim teem sozialsnodewejeem, kas aizina proletariatu eet palihgā burschu asijai zelt jaunu kapitalisma zeetoksni“.

Man dsihwi atmiņā ta Wahzijas neatkarigo s.-d. konference Berlinē, kurā, sept. 1918. g., masak kà 1^{1/2} mehn. eepreesch wahzu rewoluzijas, man bija jausstahjas, kà referentam no Kreewijas Kom. partijas par Kreewijas rewoluziju. Usstahjās, kà oponents ari Kautskis, kursch starp zitu atkahrtaja sawu wezo teikumū, ka Kreewijā rewoluzija wehl neesot peeteekoschi peebreeduse, ko peerahdot jau pahrak leelais semneezibas skaits, kadehl wajadsejis nogaidit, kamehr rewoluzija iszeltos ari wisa Eiropā. Es noskaitos par wisu scho pļahpaschanu, kurai peeweenojās ari kà korreferents kahds masineeks, un sawā gala wahrdā pahrgahju usbrukumā. Es aisrahdiju, ka Kreewijas soz.-demokrati lihds rewoluzijai Marksu pasina gandrihs weenigi no Kautska grahmatam, kuras Kreewijā bija wairak lasitas, nekā Wahzijā, tagad rewoluzija mums dod eespehjamibu eepasihstinat ar paschu Marksu. Un nu tās reds, ka Kautskis nepareisi istulkoja Marksu un marksismu. Kautskis pats tik dauds reis apghahsis pats sewi, kur pretim muhsu beedru pareģojumi kahrtēji ispildijuschees: kam nu ir taisniba? Kad sawā laikā Wahzijā peeauga s.-d. wehletaju balsis, Kautskis meerinaja, ka drihs buhschot uswara, bet ta neisnahza. Tad Kautskis pareģoja proletariata uswaru pirmā deenā pehz pasaules kara pasludinaschanas, bet kad bija pasludinats pasaules karsch, tad otrā deenā jau meerinaja lihds pasaules kara beigam. Turpretim muhsu, Kreewijas, partija — sludinaja jau 1914. g. septembri, karam sahkotees, to pat proletarisko rewoluziju, kà

Stuttgartes un Baseles internazionalajos kongresos un to resoluzijās, un kad norisinājās Kreewijas februara rewoluzija, tad tuhliņ — sauza us rewoluzijas tahlako atrisinaschanu. Tā Kautskis wisur israhdijees par wiltus praweeti, turpretim Kreewijas sozialdemokratijas losungi par pareiseem, tas ir us wehsturiskā materialisma slehdseeneem pamatoteem. Un sihmejotees us semneekem, oponents Kautskis ne zaur ko naw peerahdijis, ka tanī gadījumā, kad iszeltos Eiropas rewoluzija, kaut par weenu semneeku Kreewijā tiktū masak. Es nobeidsu ar to, ka issauzos: „Waj juhs gribat, jeb negribat, rewoluzija pee jums buhs un buhs drihsi, pee tam asiņainaka, nekā pee mums un tanī pat Padomju zeļā“. — Kad otrā deenā kahdā darischanā tikos ar Kautski, wiņsch schķirdamees sneedsa roku ar wahrdeem: „es wehletos, ka lai man paliktu netaisniba“. Es atbildeju: es to paschu wehlos un esmu par to pahrleezinats. — No jauna reis Kautskis palika par „melu praweeti“, bet wehl lihds schim wiņsch to naw atsinis.

Waretu kahds eebilst, ka tahdā kahrtā tomehr wajaga rastees schaubam par pašcha wehsturiskā materialisma pareisibu, jeb wismas par muhsu slehdseenu pareisibu is wehsturiskā materialisma pehtijumu rezultateem, ja weens no galwenajeem schi materialisma teoretikeem runā pret mums. Es jau aisrahdiju, ka tanī pat laikā, kad Kautska pareģojumi israhdijās par nepareiseem, leelineeku teoretiki, un pirmā weetā weenmehr b. Lenins, ar ekonomiskā materialisma palihdsibu wisus rewoluzionaros notikumus aprakstija us sihkako, — eekam tee bija notikuschi. (Nemot tikai par peemehru wiņa grahmatu „walsts un rewoluzija“, usrakstitū eepreeksch oktobra rewoluzijas.) Azim redsot, tikai weenā gadījumā (t. i. pee Kautska) slehdseeni bija nepareisi un ne pate mahziba wainiga, ja no tās dara nepareisus slehdseenus. Bet tomehr mums eemesls nopeetni pakawetees ilgaki pee jautajuma par wehsturisko materialismu, sakarā ar tagadejo rewoluziju.

3. Wehsturiskā materialisma pamatlizeji.

Wehsturiskā materialisma wahrds ir us wiszeeschako saistits ar komunisma zilts tehwu Marksa un Engelsa wahrdeem. Par paschu teoriju wiņi runaja mas, bet wiņi scho metodi isleetodami, wahrda pilnā nosihmē atklahjuschi moderno komunis-

mu, kurā sinatne un politiskā prakse tik neschķirami saistas. F. Engelss par wehsturisko materialismu ihsi nosauz „to wehsturisko pasaules usskatu, kursch wisu swarigako wehsturisko notikumu galigo zehloni un noteizoscho kustinataju-spehku reds sabeedribas saimneeziskā attihstiba, raschoschanas un apmaiņas lihdsekļu maiņas, tanī sabeedribās sadalishanā daschadās schķiras, ko iszel schis maiņas un scho schķiru sawstarpeja zihņā“. Kā redsat, schinī paskaidrojuma neka teeschi proletariski-rewoluzionara wehl naw. Ar to mehs weenadi waram atklaht un apgaismot i kristigas draudses, i anarķistiskas sektes, kā reakzionarās muischneezibas kahrtas, tā rewoluzionarās strahdneeku schķiras teeksmes un usskatus. Proletariska schi sinatne ir tik tahlu, zik ta mums atklahj, ka kapitalistiskajā sabeedribā proletariata teeksmes sakriht ar saimneeziskās attihstibas tendenzi, un rewoluzionara tik tahlu, zik tahlu saimneeziskā attihstiba jau radijuse „rewoluzijas atmosferu“, t. i. rewoluzijai nogatawojuschos apstahklus. Tas ir sinama laikmeta raksturojums, ka wehsturiskā materialisma slehdseeni sakriht ar komunistu, t. i. apsinigās strahdneeku schķiras partijas programu, jeb, kā mehs sakam, ka pats sozialisms, jeb pareisaki, komunisms kļuhst par sinatni, kurpre-tim agrak komunisms wareja buht tikai neapsinigi pirmatnejs jeb tahļakā gaitā utopiski-fantastisks un tamlihdsigni.

Sawus usskatus us wehsturisko materialismu K. Markss pirmo reis isteiza 1859. g. eewadā pee sawām „politiskās ekonomijas kritiskām peesihmem„: Manas studijas noweda mani pee slehdseena, ka ne teesiskas atteezibas neds walsts formas naw paschas is sewis saprotamas, ne ari is tā sauzamās zilweka gara wispahrejās attihstibas, bet isaug is teem materialeem dsihwes apstahkleem, kuru kopsumu Hegels, pehz 18. g. simteņa notikumeem Anglijā un Franzijā, apņem ar weentu wahrdu „burschujiskā sabeedriba“, kamehr burschujiskās sabeedribas anatomija ir meklejama politiskajā ekonomijā. Schis pehdejās studeschanu, kuru es eesahku Parisē, turpinaju Briselē, kurp es us Gisoja israidu rihkojumu pahrzehlos. Wispahrejo resultatu, kahdu es te eeguwu, un reis eeguwis liku par waditaju sawās studijās, war ihsumā isteikt schahdi: Sawas dsihwes sabeedris-kajā raschoschanā, zilweki sawstarpeji stahjas sinamās, nepee-zeeschamās, no paschu gribas neatkarīgās atteezibās, rascho-

schanas atteezibās, kas peederas wiņu materialo raschojamo spehku sinamai attihstibas pakahpei. Scho raschojamo-atteezibu kopsūma istaisa sabeedribas ekonomisko strukturu (eekahrtu), to realo basi (pamatu), pahr kuru pazeļas juridiskā un politiskā wirsbuhwe, un kurai peederas sinamas sabeedribas apsiņas formas. Ta raschojamā kahrta, kura rascho materialo dsihwi ir wispahri sozialā (sabeedriskā), politiskā un garigā dsihwes prozesa (gaitas) noteizeja. Ne zilweku apsiņa noteiz wiņa esamibu, bet otradi — wiņu sabeedriskā esamiba noteiz wiņu apsiņu. Bet sabeedribas materialee raschojamee spehki us sinamas wiņu attihstibas pakahpes sanahk pretruņā ar esoschām raschojamām atteezibām, jeb ja to grib isteikt juridiskā walodā — ar tām ihpaschuma atteezibām, kurās wiņi lihds schim apgrosijās. Is raschojamo spehku attihstibas formam schis atteezibas pahrwehrschas wiņu saitēs. Tad eestahjās sozials (sabeedriskās) rewoluzijas posms. Lihds ar ekonomiskā fundamenta pahrgrosischanu pahrgraujas lehnaki waj ahtraki ari wisa milsainā wirsbuhwe. Schahdas pahrgrosisibas apluhkojot weenmehr jaischķir starp materialām pahrgrosisibām ekonomiskajās raschojamās atteezibās, kuras mehs waram atsihmet stingri dabas sinatniski, un starp tām teesiskām, politiskām, religiosām, mahkslas un filosofijas, ihsi sakot ideologijas formām, kahdās zilweki nahk pee schis sadursmes apsiņas un to iszihna. Tāpat kā mehs sinamu indiwidu (zilweku) neapspreescham pehz ta, ko wiņsch pats par sewi domā, tāpat mehs ari schahdu rewoluzijas posmu newaram apspreest pehz wiņa pascha apsiņas, bet mums jzenschas isskaidrot scho apsiņu is materialās dsihwes pretruņam, is sadursmes, kas pastahw starp sabeedriskajeem raschojameem spehkeem un raschojamām atteezibām. Neweena sabeedribas formazija neet bojā, eekam naw attihstijuschees wisi tee raschojamee spehki, kureem wiņa ir peeteekoschi plascha, un jaunās, augstakās raschojamās atteezibas neeerodās weetā, eekams wezās sabeedribas klehpi naw isperinajuschees wiņu materialee pastahweschanas apstahķji. Tadehļ zilweze stahda sew tikai usdewumus, ko wiņa spehļ atrisinat, jo sihkaki nowehrojot, mehs weenmehr atradisim, ka pats usdewums tikai tur rodas, kur wiņa atrinaschanas apstahķji jau pastahw, jeb, masakais, patlaban rodas. Wisā leelumā asiatisķās, antikas, feodalās un moderni burschujiskās raschojamās kahrtibas war nosaukt par ekonomiskās sabeedribas formazijas (eekahrtas) progresiweem

posmeem. Burschujiskās raschojamās atteezibas ir sabeedriskā raschoschanas prozesa pehdejā antagoniskā (preteschķibas sewī nesoschā) forma, antagoniska ne tai siņā, kā to saprot, runajot par atsewischķu zilweku preteschķibam, bet tanī siņā, ka ta isauguse is atsewischķu zilweku sabeedrisko dsihwes apstahķļu antagonisma (eekschķejām preteschķibam). Bet raschojamee spehki, kas attihstijuschees burschujiskās sabeedribas klehpi, reisē rada ari schi antagonisma atrisinaschanās materialos apstahķļus. Ar scho sabeedrisko formaziju (eekahrtu) noslehdas zilweziskās sabeedribas preekschwehsture“.

Markss schinī ihsajā zitatē isteiz neween sawu studiju attihstibas gaitu un rezultatu, bet ari wisa wehsturiskā materialisma kodolu. Un galwenais schinī siņā ir weenup tas, ka sabeedriskās eekahrtas un zilweku usskati mainas un mainas dialektiski, zaur pretstateem, un otrup, ka scho maiņu noteizeja ir saimneeziskā attihstiba. Tagad ta schķeet deesgan weenkahrscha pateesiba un Engelsam bija teesiba sazit pee Marksa kapa: „Kā Darwins atklahja organisķās pasaules attihstibas likumu, tāpat Markss atklahja zilwezes attihstibas wehstures likumibu, kas pastahweja tanī weenkahrschajā faktā, ko lihds tam aisklahja ideologiskeem aiskareem, proti, ka zilwekeem wispirms jaruhpejas par ehdamo, dseramo, dsihwokli un apģehrbu un tad tikai wiņi war nodotees politikai, sinatnei, mahkslai, reliģijai u. t. t., ka schahdā kahrtā weenas waj otras tautas, weenā waj otrā wehsturiskā laikmetā teescho, eksistenzes (dsihwes) materialo wajadsibu raschoschana un reisē ar to ekonomiskās attihstibas pakahpe sinamā momentā istaisa to pamatu, is kura attihstijuschees sinamā laikmeta ļauschu walsts-eestahdes, teesiski usskati, mahksla un pat reliģiski usskati un no kura ļaiseet, isskaidrojot wisas schis parahdibas, kamehr Marksa preekschtetschi wisi gahja teeschi atschgarno zelu“.

4. Saimneeziba un walsts eekahrta.

Pirmo reisi Kreewijā parahdotees, wehsturiskais materialisms iszehla leelas zeribas tās progresiwās inteligenzes starpā, kurai wezā zara walsts eekahrta schķīta pahrak schaura modernās pilsoniskās eekahrtas attihstibai, un kas, neapmeerinati sawās pilsoniskajās aprindās, eepluhda, tā sauzamajā legalajā marksismā. Wiņus intereseja tikai weens ļautajums paschā

marksismā, un pee tam deesgan schaurš jautajums: waj kapitaliskā raschojamā kahrtiba nenowed neisbehgami pee „konstituzijas“, jeb ta ir saweenojama ar zara waldibas eekahrtu. Wiņi islasija peewestajā zitatē is Marksa, ka tas buhtu sihmets teeschi us nowezojuschu walsts kahrtibu, kā saimneeziskās (lasi kapitalistiskās) attihstibas saitem, kaut gan teeschi tas nekur naw sazits.

Mehs tagad esam dauds wairak peedsihwojumeem bagati, nekā Markss 1859. g., un pats Markss 1871. g. Komunā peeredseja jaunu eekahrtu, par kuru wiņsch kahdreis bija eedomajees un rakstijis, bet tikai ļoti wispahrejos teikumos. Un ta wiņam dewa rokās kritikas eerozi pret burschujisko walsti. Kahdai wajaga buht kapitalistiskās raschoschanas kahrtibai, peederoschai walsts eekahrtai? Ar to ir mas sazits ja mehs sakam: burschujiskai. Markss un Engelss paschi ir ļoti noteikti formulejuschi ikweenu walsti, kā „apspeeschanas eerozi ismantotajas schķiras rokās pretim ismantotām schķiram“. Mehs formulejam to tagad, kā burschuasijas diktaturu, kaut ta ari leekuligi sauktos par demokratiju. Schinī siņā ilusijas, ka kapitalisms nowed pee demokratijas ir tagad pahrdsihwotas un mehs waram skaitit par pilnigi peerahditu to, par ko wehl 1917. gadā pee mums bija jaraksta, proti, waj reala demokratija ir jel mas eedomajama bes sozialisma*). Mehs tagad droschi atbildam ar ne.

Markss sawā peesihmē apskata gan jautajumu, ka ikweenai raschoschanas kahrtibai peederas sawas politiskās formas, bet kahdām tām jabuht, to wiņsch neisteiz, — tas ir realās attihstibas jautajums. Wiņsch usswer „ihpaschuma atteezibas“, kas war pahrwehrstees is attihstibas wezinatajām par tās saitem, un kas nowed pee sozialās rewoluzijas, ar kuru lihdsi nahk ari politiskā rewoluzija, bet wiņsch tur, azimredsot, runā par pamatīgām rewoluzijām, lihdsigām leelajām — angļu, frantschu, Kreewijas rewoluzijām.

Muhsu legalee marksisti pee mums un „progresiwā“ burschuasijas inteligenze ahrsemēs galu galā ņehma jautajumu wehl schaurak: par atteezibām starp saimneezibu un teesibām (likumibu-prawo-Recht). Kam te pahrsvars? Un wisi

*) Skat. krahjumā „Soziald.“ 1917. g. sept. Peterpilf, manu rakstu „Demokratija waj socialismš?“

bija ļoti preezigi, kad profesors Stammers atrada iseju: saimneezība ir tas saturs un likumi jeb teesības tā forma. Itin kā pareist'zigais mahzitājs paskaidro to trihsweenību: „uhdens, upe, teķeschana“. Saprotams, ka te nosuda jeb masakā nosihme no-rewoluzionaras teorijas un palika weenkahrscha birgeliska burtu skaldischana. Jēb ļaunakajā gadījumā — wissmalkakais oportunisms. Ja saturs jeb kodols peebreest, tad formai, t. i. tschau-malai, sinams, jagrosas jeb japlīst. Bet tagadejais Austrijas „walsts kanzlers“ Renners, buhdams wehl s.-d., atsewischķā broschurīņā deesgan peewilzigi aprahdija, ka wezee romneeku likumpanti bes burtiskas pahrgrosības tagad beeschi uspehmuschi pawisam jaunu saturu. Tikai weena, otra forma grosijusees: tā jaunu akziju beedribu likumu bija ar meeru eewest pat wezā zaru walsts Kreewijā. Un Wahzijas ziwillikums schinī siņā. no kapitalistiskās schķiras stahwokļa raugot, bij preekschsihmigs, kaut gan te pateesībā waldības aparats un, kā nel. Merings un ziti aprahdija, ar burschuasijas peekrischanu personīgi bija „junkurschaftes“, t. i., muischneezības rokās. Politiskas rewoluzijas tagad wairs taisa tikai strahdneeku schķira, kuras nodewigee wadoņi gan eeguhto waru nodod (jēb kā muhsu ofi-zialajā krewiski-latwiskā schargonā schoreis ļoti sihmīgi isnahktu: „pahrdod“) burschuasijai.

Ar schahdeem istulkojumeem wehsturiskais materialisms saudē jēbkahtu rewoluzionaru nosihmi. Tagad wiņam Kautskis ar beedreem grib dot pehdejo zirteenu, ar teoriju peerahdidams, ka saimneeziskā attihstība wehl neesot proletariskai rewoluzijai peeteekoschi uogatawojusees, jēb jau sabrukuse imperialisma karā. „Jaunas, augstakas raschoschanas atteezības neeerodas wiņas weetā, eekams wezās sabeedribas klehpi naw isperinaju-schees wiņu materialee pastahweschanas apstahklī“. „Tā skan Marksa paradsihmē“, teiktu Schekspira Scheiloks. Jau agrak weh-sturiskā materialisma pretineeki pret wiņu usstahjās, kā pret fatalismu, pret likteņa lehmumu, kas padara zilwekus par bes-darbigēem pesimistēem, waj atkal optimistēem. Bet toreis, taisni Kautskis ļoti noteikti usstahjās pret tahdeem pahrmetu-meem, peerahdidams, ka weenmehr Markss un Engelsss ussweh-ruschi to, ka saimneeziskā attihstība gan rada rewoluzijai waja-dsigos apstahklus („noteikumus“*), bet wehsturi d a r i n a

*) Tātā pat runā Berlīnes konferenzē, kuru es mineju augscham. es ari aisrahdiju, ka Parīšē 1871. gadā saimneeziskee apstahklī (kapitalisms) bija ma-

ar weenu dsihwee zilweki, ziteem wahrdeem — ta ir galwas, zilweka prahta darbs.

5. Zilweku prahts un saimneeziskà attihstiba.

Schi ir swarigakà nodaļa wehsturiskajā materialismā, pateesibā wiss wiņa saturs. Bet te naw jaļaujas maldinatees zaur wahrdu materialisms: mums te naw darischanas ar jautajumu weenkahrschi par atteezibam starp garu jeb dwehseli un weelu jeb materiju. Ar to nodarbojās dabas sinatniskais waj filosofi-skais materialisms un wiņa daschadajos wirseenos mehs atrodām mahzibas, kurām patlaban ļoti mas rewoluzionara rakstura un ar kurām wehsturiskajam materialismam teescha sakara mas. Bet ari tur, kur schis sakars ir, wehsturiskais materialisms ir plaschakais jehdseens. Ja wehsturiskais materialisms runā par gara waj prahta jautajumu, tad wiņa jautajums skan, ka dehļ sinamā sem ē, sinamā laikmeta waj sinamā schķirā domaja tā waj zitadi. Marksam nebija wairs jakawejas pee jautajuma, ka zilweka prahts, wiņa domu pasaule (ideoloģija) ir wispahri atkarigi no ahrejeem zehloņeem. Markss un Engelsss stahjas pee sawa darba, „apbruņoti ar wisa gadusimteņa sinaschanam“, un wiņi labpraht neatkahrtoja jau peerahditas un atsihtas pateesibas. Un weena no schahdām sinatnē jau wispahratsihtām pateesibam bija tā sauzamais zehlonibas (kausalitates) prinzijs, pehz kura ikweenai parahdibai ir sawi zehloņi un ikweena parahdiba sawukahrt eeet zehlonibas sakaros, kā zehlonis, jeb weens no zehloņeem jaunām sekam. Ka Markss un Engelsss zeeschi stahweja us schi zehlonibas prinzipa pamateem, mehs teeschi redsam is Engelsa „Antidühringa“, ja tas jel mas wehl buhtu japeerahda.

Tā tad gara pasaules attihstiba un pahrgrosiba, ideoloģijas maiņa ir nenoleedsama leeta. Tikpat nenoleedsams ir zehlonibas prinzijs, pehz kura gars, zilweka prahts, wiņa ideoloģija ir atkarigi no ahrejeem eespaideem, bet reisē eeet sawukahrt kā zehloņi zehlonibas sakariba, tas ir, dara eespaidu us ahrejo pasauli un ari us paschu gara attihstibu. Markss, ap-

sak attihstiti, nekā Kreewijā 1917-g. Un tomehr Markss ne azumirkli nekawejas ar wisu sparū usstahtees par komunu. Tas wislabak leezina, ziķ mas „fatalists“ bija Markss un kā wiņsch raudsijās us saimneezisko apstahķļu „nogatawoschanos“.

skatidams lihdsschinejo wehsturi un jo sewischķi wiņa kapitalistiskās attihstibas posmu, nahk pee slehdseena, ka ir tomehr weena zehloņu kategorija, kas ir pehdejā instanžē isschķihreja, kas peedod wesela laikmeta gara pasaulei jeb ideolōģijai wiņas pamata raksturu, padara to, tā sakot, tikai par wirsbuhwi atteezotees us scho zehloņu rindu, kā fundamentu. Un ta ir saimneeziskā attihstiba.

Kad Engelsu prasija, kadehļ wiņsch peeschķirot zehlonibas sakaru rindā pirmo weetu saimneeziskai attihstibai, wiņsch atbildeja: „Itin weenkahrschi tadehļ, ka ļaudim wispirms gribas ehst, dsert, a trast pajumti un apģehrbu, eekam wiņi war nodarbotees ar domu prozeseem un mahkslas jautajumeem“. Bet ari scho weenkahrscho pateesibu wehsturiskais materialisms naw pats isgudrojis, tā sakot, is pirksteem issihdis, bet tikai weenkahrschi konstatejis, atsihmejis, kā wehstures faktu. Zilweku ahrejais isskats, wiņu smadseņu sastahws un nerwu sistema, zik mehs to atminamees, naw neko dauds gro-sijuschees; ari ahrejā daba (klimats) wehstures ihsajā posmā palikuse bes leelām pahrgrosibam. Bet ideju, usskatu maiņa ir azim redsama un neween pehz raschojamās kahrtas maiņam, bet ari pehz schķiru peederibas, atkaribā no schķiru in-tereseem. —

Kā scho faktu isskaidro wehsturiskais materialisms? Wiņsch saimneezisko attihstibu saprot pilnigi noteiktā nosihmē, kā tehnikas attihstibu. Raschojamee spehķi*), tas ir darba jeb raschojamee lihdsekļi un pirmā weetā rihki, attihstas is ļoti weenkahrschajeem rihkeem pirmatnejā sabeedribā lihds wisai sareschģitām maschinam kapitalistiskā sabeedribā. Ja zilweku wispahrigi zitu dsihwneeku starpā raksturo tas apstahklis, ka wiņsch leeto darba rihkus zihņā ar dabu dehļ usturas un wiņu pat tadehļ sauz par „darba rihkus daritaju dsihwneeku („toolmaking animal“) tad taisni schee darba rihki ir tee, kas noteiz ļauschu atteezibas, kahdās wiņi sawā starpā stahjas zihņā pret dabu ustura dehļ. Zitadas ir schis atteezibas med-

*) Ar wahrdu „raschojamee spehķi“, tas ir spehķi, kuri rascho, apsihmē raschojamos lihdsekļus, pirmā kahrtā gan darba un raschoschanas rihkus, bet ari „darba spehķu“, t. i. galu galā paschu strahdneeku. Jo darba rihki pirmatnejļ naw nekas zits, kā pagarinati zilweka lozekļi (ahmurs, linga, zirwis u. t. t.) un pat wissareschģitakā maschina ir tikai „darba eetaupischanas“ lihdseklis un pate no sewis, bes dsihwā darba spehķa „nestrahdā“.

neeku sabeedribā (pee loka un bultas waj weenkahrscha schķehpa lihds jaunlaiku flinteī), zitadas lopkopju, semkopju jeb beigās ruhpnēezibas laikmeta sabeedribā. (Ahrpus sabeedribas zilweks naw eedomajams, wiņsch ir „sabeedrisks dsihwneeks“). Lai sastopas pirmatnejais medineeks ar jaunlaiku ruhpnēezibas strahdneeku, wiņi nesapratisees, weenā walodā runadami.

Mums tagad isklausas kā joks, ja mehs paņemam rokās skaidri burschujisku laikmetu tautsaimnēezibas profesoru mahzibas grahmatas. Mehs tur atkal un atkal sastopam wezo pasakaino Robinsonu, kas us weentulās salas weens ween schķir sawā galwā swarigos jautajumus par wehrtibu, darbu un bagatibu. Schahds Robinsons ahrpus sabeedribas ar saweem spehkeem ween darina wehsturi un tikai, lai isskaidrotu wergu un fabrikas darbu, wiņam jasastop un japadara par neatkarigu ari weentulis indeetis, ar skaidri „indisko“ nosaukumu Freitag (peektdeena). Mehs smejamees par tahdeem tautsaimnēezibas sinatneekeem, bet wiņi wehl tagad eeņem profesoru weetas burschujiskās augskolās.

Zik tahju muhsu skats ari nesneegu atpakaļ, mehs zilweku redsam weenmehr sabeedribā, no sahkuma ļoti weenkahrschā, bet tomehr sabeedribā. Zilweku domu ahrejais parahditajs ir wiņa waloda. Un schi waloda wislabak leezina, ka taisni darba rihki un darbi ar teem — rada zilweku galwās jaunās domas, jaunus jehdseenus un lihds ar to wiņu isteikschanas lihdsekļus, wahrduš un nosaukumus. Ne kaulainakais profesors mums nemehģinās eestahstit, ka zilweki papreeksu isgudrojuschi nosaukumus un tad darba rihkus, jeb wispirms weidojuschi wahrdu un tad gudrojuschi schim wahrdam peederigu darbu (kult, plaut, kalt — juhs redsat paschi, ka wahrdi teeschi skaņā isteiz sinama darba waj darba rihka pawaditaju troksni).

Bet saka mums pretneeki, warbuht pirmatneja laikmeta teescham darba atteezibas radija domu pasauli, bet saimnēeziskā un wisa sabeedriskā dsihwe tik wareni pahrgrosas un sareschģas — ka schahda ween paskaidrojuma nepeeteek tām leelajām ideju maiņam zilwezē. Teescham kapitalistiskā raschojamā kahrta stipri aptumscho jautajumu par zihņu dehļustura. Kahda daļa wairs leelai tehrauda fabrikai waj zitam pilsehtas milsu usņehmumam ar maises jautajumu? Bet usnahza karsch un maisēģ jautajums kļuwa redsams wiseem:

wislepnakos salonos sarunu weetâ par literaturu, mahkslu un birschu spehli — stahjas jautajums par ehschanu, dserschanu un apgehrbu, jo „laudis wispirms grib ehst, dsert u. t. t., eekam wiņi war nodarbotees ar domu prozeseem un mahkslas jautajumeem“ . . .

Technika, t. i. darba rihki jeb raschojamee spehki mainas un lihds ar to grosas atteezibas ļauschu starpâ darba prozesa. Schis pahrgrosibas nowed pee ļauschu saskaldischanâs — darba dalischanâ, un pee wiņu jaunapweenoschanâs darbu apweenoschanâ (kooperazijâ). Pirmatneja kopdarbiba komunâ isirst, ļaudis sadalas ihpaschneekos un besihpaschneekos (proletareschos), semneekos un bessemneekos, lauzeneekos un pilsehtneekos (schinî leelajâ darba dalischanâ pahrtikas un ruhpnenezibas produktu raschoschanâ). Un fabrika rada jaunu kolektiwu darbu us jauneem pamateem. Wisa apweenotâ nazionalâ ideologija saschķihst atsewischķas schķiru ideologijâs ar jaunu tendenzi us starptautisku schķiru apweenoschanu, us kuru nowed kapitalisms un wiņa beidsamâ stadija — imperialisms. Ja wehl agrak wareja buht schaubas par domu dsihwes, prahta attihstibas atkaribu no saimneezibas attihstibas, tad taisni tagad, kur schķiru zihņa sa-sneeds augstako pakahpi, par to runat buhtu leeks laika tehriņsch, jo ka schķiras un wiņu preteschķibas raditas weenigi no saimneeziskâs attihstibas, to noleegt waretu tikai tas, kas noleegtu paschas schķiras un wiņu preteschķibas.

„Ta raschojamâ kahrta, kura rascho materialo dsihwi, noteiz wispahri sozialo politisko un garigo dsihwes gaitu . . . Bet sabeedribas materialâs raschoschanas spehki us sinamas wiņu attihstibâs pakahpes nahk pretrunâ ar esoschajâm raschojamâm atteezibam, jeb runajot juridiskâ walodâ, ar ihpaschuma atteezibam, kurâs wiņi (t. i. spehki) lihds schim apgrosijâs. Is raschoschanas spehku attihstibas formam schis atteezibas pahwehrschas par wiņu saitem. Eestahjas sozialâs rewoluzijas posms. Lihds ar saimneeziskâ fundamenta pahrgrosibam pahgraujas lehnak waj ahtrak wisa milsaiņa wirsbuhwe“. Tâ mahza Markss.

Ziteem wahrdeem, technika, raschojamee spehki, istaisa sabeedribas basi jeb pamatu. Schee raschojamee spehki noteiz tās atteezibas, kahdâs ļaudis atrodas zits pret zitu schinî ra-

schoschanas prozesâ; schis ļauschu raschoschanas atteezibas ir reisê — ihpaschuma atteezibas (ihpaschuma us raschoschanas lihdsēķeem). Schinīs atteezibās zits zitam pretim atrodas neween atsewischķi zilweki, bet weselas schķiras. Un schis raschoschanas, ihpaschuma, jeb beigās schķiru atteezibas noteiz zilweku apsiņu, tas ir wiņu teesiskos, politiskos, moraliskos, religiošos, filosofiskos un mahkslas usskatus u. t. t.

Bet tehnika attihstas; grosīs raschojamee spehki, raschojamā eekahrta, raschoschanas, ihpaschuma un schķiru atteezibas. Schīs jaunās atteezibas no jauna noteiz ļauschu apsiņu un usskatus. Bet kā? Ik weenkahrschakās zilweka kustibas zēntrs ir zilweka galwā waj nerwu zēntrā. Tā tad ikkatram pahrgrosijumam raschojamās atteezibās ari jaeet zaur zilweku galwu. Tur zilweka galwā, wiņa nerwu zēntrā atspoguļjās tās tehniskās pahrgrosibas, kas peeteekoschi stipras, lai waretu zilweka kustibu, tas ir wiņa darbibu wehrst jaunā wirseenā, wirsit jaunās sleedēs. Bet atsewischko zilweku galwas ikweenu pahrgrosibu atspoguļo „sawā spogulī,“ no kureem weens rahda schā un otrs tā. Schķiru, grupu jeb zitadas atsewischkas intreses ir scho spoguļa ihpatnibu noteizejas. Un schim spogulim ir wehl sawadiba, ka wiņsch „usņemtās ainas“ usglabā, weenas no tām grosa waj pat pawisam pee malas noleek, zitas turpretim usglabā ilgi, pahrak ilgi negrosamas*). Saprotams, ne tik mechaniski norisinas domaschana un domu maiņas, bet mehs to tā waram sew isweidot weeglakas sapraschanas dehļ.

„Tā mehs popularā walodā isteizam to pat, ko K. Markss isteiz sawā „18. brimerā“: Zilweki darina paschi sawu wehsturi, bet wiņi to nedara brihwi un bes kahdeem eespaideem, newis sem paschu isredseteem, bet gan teeschi preekschā atasteem, doteem un mantoteem apstahķeem. Wisu miruscho paaudschu tradizijas nospeesch, kā leetu wens dsihwo smadsenes.

*) Pats galwas „spogulis“ kā jau mehs redsejam, ari grosas sem teem pascheem ahrejeem, pirmā kahrlā saimneeziskās attihstibas eespaideem. Te wislabak nowehrojama ta parahdiba, kā „daudsskaitliba“ (kolitschestwo) pahrlēz „ihpatnibā“ (katschestwo). Ne weens ween eespaids mehds grosit paschu „spoguļa“ raksturu, bet kad peekrahjās wairak waj dauds schandu eespaidu, tad scho eespaidu daudsskaitliba spehji pahrwehrsch pascha spoguļa „ihpatnibas“ jeb raksturu.

6. Tradizijas un to salauschana rewoluzijas gaitā.

Kahdā no saweem „wezo labo laiku“ rakstiņeem Kautskis rakstija: „Bet zilweka domaschana ir tik leelā mehrā konserwatiwa, ka pat rewoluzionari prahti rewoluzijas eesahkumā lej jaunu wihnu wezos maisos un paschi raugas us sawām idejam, nekā us luhsumu domaschanas tradizionelās (parastajās) formās, bet kā us wiņu attihstibu lihds galam. Kristus, kā sinams, nahza ne lai salaustu likumu, bet lai to peepilditu. Reformatori zentās ne zelt jaunu kristigu tizibu, kas lai buhtu peemehrota 15. un 16. gadu simteņu wajadsibam, bet atkal atjaunot ewangeliju laikmetu kristigo draudsi, kā ari muhsu laiku pirmee demokratiskee sozialisti domaja, ka wiņeem janowed tikai lihds galam tas darbs, ko pasahka, bet nenobeidsa frantschu rewoluzija. Sozialdemokratija wiņu azis bija tikai konsekwenta (sawus slehdseenus lihds galam nowedoscha) demokratija“. „Bija“, sazija toreis Kautskis, kamehr wehl nebija eesahkusés leelā wis-pasaules rewoluzija, un tagad pats eestidsis lihds ausim taisni scho demokratijas tradiziju walgos. Jo negribetos tizet, ka wiņsch schinî tradiziju aisstahwetaja nodewigā lomā buhtu teescham — pahrdewees.

Ja, tur zilweku galwās guļ wezo laiku krahmji blakus jaunajeem eespaideem. Un gruhta zihņa jawed, kamehr schee wezee krahmji top ismesti neween is masu, bet pat is rewoluzionaru galwam. Naw labaka gadijuma, kā mums taisni rewoluzijas laikā nowehrot scho tradiziju nosihmi un wiņu salauschanas prozesu. Newis idejas grosa ahrejos apstahklus, taisni otradi — wajaga jau saimneeziskai attihstibai aiseet tahļu us preekschu, wiņu wajadsibam un is tām isaugoschām sabeedriskām atteezibam wajaga jau atrastees stiprā pretrunā pret sabeedribas teesibu un morales apsiņu, domaschanu, juhtam u. t. t., lai tikai isredseti domataji, galwu pahraki par ziteem domu dsijuma un drosmes siņā, nonahktu pee jauneem usskateem, jaunām idejam.

Bet jau Markss aisrahdija, ka rewoluzijas laikmetā tautas pahrdsihwo weena gada laikā to, kam meerigos laikos wajaga desmitu un simtu gadu. Saprotam's, ka ari rewoluzijas laikmetā masas neaissteidsas sawam laikmetam preekschā, un ja saimneeziskā dsihwe wehl naw noweduse pee tām leelajām

pretruņam, kas nowed pee sozialajām un tamlihds politiskām rewoluzijam, tad war izseltees dumpji, nemeeri, uskuhditi no atsewischķeem dumpineekeem, bet pate rewoluzija neeeestahsees jeb apdsisis un ļauschu prahtos nekahda luhsuma us preekschu nebuhs, ja ne atpakaļ.

Ja mehš ņemam peemehra dehl kahdu no teesiskajām, jeb wispahri wezās sabeedribas eestahdem un apluhkojam, kā tās paschas grosas sem rewoluzijas eespaيدا un kā lihds ar to rewoluzijas gaitā mainas ļauschu, plascho masu usskati, tad mehš redsam taisni brihnuma leetas. Mehš waretu ņemt tik swarigu lauku, kā reliģioso dsihwi tizigajās, tumschās Kreewijas masās, no kurām muhs tik nopeetni baidija muhsu mastizigee lihdsskrehjeji, kad mehš taisijamees isdot radikalo likumu par basnizas atschķirschanu no walsts. Baileš israhdiņas par leekām un ļaunakajā gadījumā mehš redsejam ne pretestību, bet weenalcsību no masu puses. Bet schis peemehrs ir gruhtak aprahdams, jo mums pretim arweenu war atsauktees, ka mehš nesinam, waj mehš pareisi nosweram masu domas tizibas jautajumā.

Mehš ņemam tadehl zitu jautajumu: ģimeni. Tas dekrets, kursch eeweda pilnigu laulibas schķirschanas brihwibu un ziwillaulibu, pirmā brihdi issauza eerunas pat paschu rewoluzionaru starpā. Un tagad, masak kā 2 gadus wehlak, tas gāndrihs neatrod eerunas plaschajās masās, nerunajot jau par to, ka tas mums, likuma autoreem, un ne mums ween, tagad jau isleekas par nowezojuschu un nopeetni reformejamu. Ziwillauliba un brihwa laulibas schķirschana us weenas puses wehleschanos pateesībā wezo, swehito basnizas laulibu pahrwehrta weenkahrschā, pateesi brihwā lihgumā starp brihwu wihreeti un brihwu seeweeti, kuram par pamatu mihlestiba, ģimenes dsihņa un wairak nekas. Jo seeweetes lihdsteesiba darba siņa un sozialā apghadiba atņem pehdejo materialo peekrahsu schim brihwajam lihgumam, kamehr mantoschanas teesību atzelschana sagrauj swehtās ģimenes skaidri materialos pamatus. Ruhp tikai iswest dsihwē lihds galam sozialo apghadību, ari us behrnu audsinaschanu sihmejotees, lai nodibinatu pateesu brihwibu ģimenes atteezibās.

Un ļauschu prahti? Tee ir apmeerinajuschees un sahk lihds ar likumu itin weenadi skatitees us „ahrlaulibas“ behr-

neem, kahdus jaunais likums wairs nepasihst. Baidijās, ka ziwillauliba pahrwehrtisees pār issmeeklu, jo, laulibas schķirschanas brihwibai pastahwot, tās buhschot „suņu kahsas“. Pateesibā mehs redsam, ka ziwillaulibu skaits tikai peeaug un ka tanī ņem dalibu pat pilsoniskās un sihkpiilsoniskās aprindas. Tas ir eewehrojams luhsums schinīs galwās. No pirmā sah-kuma stipri pazehlās laulibas schķirschanās luhgumu skaits: Maskawā janwari 1918. g. bija — 98 luhgumi, februari 384, marta 981. aprili 1.053, bet jau maijā 980, junijā 804, julijā 611. Pirmā laikā bija eekrahjees wezo nenormalo laulibu dau-dsums. Jautajums par jauno schķirschanās likumu intereseja dsihwak, nekā leeli soziali likumi, jo es ne par weenu likuma projektu neesmu dabujis tik dauds peeprasijumu, kā taisni par scho, tanī ihsā laikā lihds 20 dezembrim (kad isnahza likums) — pa 7 wehstulem un telegramam deenā zaurmehrā. Bet pa-masam tas pahreet un jaunās laulibas israhdas ne masak zee-schas par wezajām. Luhsums masu galwā ir notizis. Un laiks jau domat us tahļaku soli, atzeļot ari wehl tās wezlaiku atlee-kas, kas usglabajuschās laulibas dekretos.

Tā mehs redsam, zik samehrā weegli rewoluzija salausch gadusimtenus, ja ne tuhkstoschus waldijuschās tradizijas. Sa-protams, rewoluzija pate norisinatos weeglak, jaunās idejas ra-stos un isplatitos agrak zilweku galwās, ja schis galwas ne-buhtu pilditas ar scho wezo tradiziju grabascham un ja muhsu galwās blakus jaunajeem dekreteem wehl neglabatos Mosus ar sawām bauschļu tapelem. Burschujiskās rewoluzijas preeksch-tezis Franzijā Wolters, nesinadams, kā zitadi atswabinatees no wezajeem likumeem, issauzās: „Ja juhs gribat labus likumus, sadesinat wezos un darinat jaunus.“ Bet ko palihdsetu scho likumu sadesinaschana ween, ja ikweens behrns tomehr no gal-was joprojam skaititu ik wakarus: tew nebuhs sagt, tew ne-buhs laulibu pahrkahpt u. t. t. Weenigais zeļsch, schis wezās grabaschas isskaust is zilweku galwam. Bet tas naw isdarams ar weenkahrschu wahrdu propagandu, ja naw peeteekoschi at-tihstijuschās jaunās saimneeziškās atteezibas, kas te lai nahktu palihgā. Un schinī siņā nahk palihgā rewoluzijas, kas sakaisē, sabeedrisku atmosferu un tanī sakausē, sagrauj un salausch ihsā sprihdī to, ko ikdeenischķās dsihwes temperaturā isnihzinat wareja tikai ilgi gadi, ja tas jel mas bija eespehjams.

Rewoluzija ir laba, bet bahrga skolotaja. Wiņa pate isbihda wisdaschadakās problemas un tās turpat us weetas dsihwē apsmej un apgahsch, isņemot tās teeksmes, kas sakriht ar saimneeziskās attihstibas wirseenu. Wiņas mahzibas lih-dsekji ir bahrgi: bads isbihda jaunas apgahdibas un darba problemas, tifs un kolera reformē medizinu. Un teem laukeem, kur t. s. „zeeschajos semneeku pauros“ wiss eespeeschas des-miteem gadu wehlak, kur domu gahjeens rit lehni un gausi, wiņa suhta palihgā Skoropadskus, Deņikinus, Golzus, Needres, un Ulmaņus, kas tur issit ar duhrem no galwam beidsamās wezās tenkas, ko tur nespehja islaust rewoluzionarā daijruniba. Tikai tad jaunajām idejam, ko zeļ leelā saimneeziskās attihsti-bas gaita, brihwi atwerās durwis, kad salaustas wezās tradizi-jas, wezee murgu un mahņi. Mehs te redsam gaischi, weenkahrt, paschas rewoluzijas nosihmi jaunu ideju isplatischanā, bet otrkahrt, wehsturiskais materialisms mums reisē ir par sko-lotaju, kā jawed rewoluzionarā aģitazija, wahr-dos un darbos.

Bet mehs nahkam ari pee weena, un mums patlaban wis-swarigakā slehdseena, ka wisa propaganda un aģitazija buhs bes panahkumeem un tā tad leeka, ja ta newarēs atbalstitees us saimneezisko attihstibas gaitu, ar ziteem wahrdeem, ja rewoluzija buhs wehl par agru.

7. Waj proletariskā rewoluzija teescham wehl par agru?

Ja 1917. g. proletariskā rewoluzija wehl par agru, ko tad lai bija sazit 1871. gadā? Un tomehr mehs jau redsejam, ka Markss ne azumirkli nekawejās stahtees rewoluzionarā proleta-riata pusē. Un ari wehlak wiņsch nekad naw taisijis Komun-nareem pahrmetus, ka tee buhtu ar sawu rewoluziju pahr-steiguschees un apgrehkojuschees pret saimneezisko attihstibu un wehsturisko materialismu. Taisni otradi: wiņsch Komunu nostahda par dsihwu peemehru nahkotnes proletariskām re-woluzijam.

Kā mehs saprotam „saimneezisko attihstibu“, kura nowed pee rewoluzijas? Mehs lasijām, kā Markss raksta: „Neweena sabeedribas formazija neeet bojā, eekams naw attihstijuschees wisi tee raschojamee spehki, kureem wiņa ir peeteekoschi plascha, un jaunas, augstakas raschojamas atteezibas neerodas weetā, eekams wezās sabeedribas

klehpi naw isperinajuschees wiņu materialee pastahweshanas apstahkļi." Kas tad buhs par to termometru (rahditaju), waj teescham pretrunas starp „raschojamo lihdsekļu“, tas ir tehnikas attihstibu un raschojamo jeb ihpaschumu atteezibu neattihstibu ir peeteekoschi stipras, lai nowestu pee sozias un lihds ar to politiskas rewoluzijas? Jo ir tatschu gaischi, ka rewoluzionara kustiba, kas iswerd is nepeeteekoschi stiprām pretruņam, nenowedis pee nopeetneem panahkumeem, wiņa pate nodsisis, jo ļauschu prahtos rewoluzionārā dsirkstele dedsinās tikai tur, kur ir degamais materials. Wislabak to mehs noredsam pee rewoluzionarajeem strahdneeku schķiras streikeem, tas ir, teeschās sazelschanās pret sinamām raschojamām atteezibam. Wehl zik gadus atpakaļ, tee parahdiņas maschinu lauschanā, fabriku postischanā, lihdsigi eeslehgta swehra sazelschanai pret sawu sprostū. Wehlaķ wiņi zaur algās sazelschanu un darba laika saihsinaschanu, beeschi neapsinigi, pazehlās pret augsto wirswehrtības, tas ir, ismantoschanas normu, un tikai beigās, proletariskajā rewoluzijā, nonahza pee sazelschanās pret paschu kapitalistisko eekahrtu.

Kā ihsumā raksturojas kapitalistiskā raschojamā eekahrtā? Raschojamee lihdsekļi tanī peeņehmuschisabeedrisku raksturu: strahdā wairs ne atsewischķi zilweki, ikweens ar sawu ahmuru waj ihlenu, bet to weetu eņem maschinas un weseli maschinu sakopojumi — fabrikas, kuras ir apkalpojamas tikai no weselām zilweku apweenibam. Jkweena fabrika top par sareschģitu sabeedrisku aparatu, un fabrikas sawukahrt apweenoņas leelās apweenibās (trestos, sindikatos), pat wispasaules apmehros — banku kapitāla rihzibā. Bet tanī pat laikā — pehz ihpaschuma atteezibam — fabrika, kā wisi darba rihki un lihdsekļi tanīs, peder priwathihschneekam, kursch peesawinas ar scho fabriku produktus. Kā lai isteiz zihparos, kad schi pretruņa buhs peeteekoschi stipra, lai nowestu pee rewoluzijas? Tas naw isteizams skaitļos un neweens Kautskis wehl naw imehģinajis aprehķinat skaitļos un isteikt, kad wiņsch domā scho pretruņa peeteekoschu esam. No ta laika, kā schi pretruņa wispahri zehlusees, tas ir, no paschas kapitalistiskās sabeedribas zelschanās deenas, — jaunās sozias rewoluzijas eespehjamiba ir radita. Kapitalistiskās sabeedribas zelschanās deena ar naw kalendari

meklejama, ta eestahjas tad, kad sinamâ semê un wehlak wisâ pasaulê kapitalistiskâ raschojamâ kahtiba kļuwa par waldoscho, kad algas darbs tapa par parasto. Jo algas darbs un kapitalistiskeem usņehmumeem lihdsigi usņehmumi sastopami ari agrak, bet tikai kâ isņehmumi. Mehs ļoti labi atminam, zik ilgi wilkâs strihdi Kreewijâ par to, waj ta newaretu istikt bes kapitalisma, pee kam schais strihdos otra puse aisrahdija, ka Kreewija jau ir, waj wismas top kapitalistiska. Un tad — beigâs paschi strihdi apklusa, jo tas, ka Kreewiju pahrwalda kapitalisms, ka ta ir „kapitalistiska sabeedriba“ — kļuwa nenostrihdams azimredsams fakts.

Un pee tam ļoti azimredsams fakts! Tanî pat Kreewijâ, kur agrakee mehģinajumi eewest fabrikweidigas manufakturas weenkahrschi isputeja waj pahrgahja mahjruhpneezi bâ, fabrikas jo drihs peeņehma tahdu weidu, ka ar tām, pehz agrakâ Kautska isteikuma, strahdneeku zaurmehra skaita siņâ wareja weenigi mehrotees — Seemej-Amerika. Un ari par to, ka wisu Kreewijas saimneezisko dsihwi sahka pahrwaldit kapitalisms, pat wisaugstakâ wiņa stadijâ — imperialisms, wairs schaubu naw.

Scho paschu domu, sihmejotees us wisas pasaules kapitalismu, isteiza Engells jau 1877. gadâ „Antidühringâ“. „Wiņai, tas ir, sabeedribas schķiru atzelschanai, ir wajadsiga sinama raschoschanas attihstibas pakahpe, kurâ raschojamo lihdsjekļu un produktu peesawinaschana un tam lihds politiskâs waldibas un isglihtibas un garigâs waldibas monopols weenas sinamas sabeedribas schķiras rokâs top neweenleeki, bet ari ekonomiski, politiski un intelektueli par attihstibas kawekli. Schis punkts jau tagad ir sasneegts“

Lai sabeedriskâs pretruņas kļuhtu par zilweku prahtu rewoluzionarisetajâm, wajaga ļoti stipras scho pretruņu peeaugšanas, jo, lai to weenkahrschi pamanitu ween, un pee tam apdahwinatakee gara darbineeki, jau wajaga deesgan augstas schahdu pretruņu pakahpes. Mehs redsam, ka modernâ sozialisma pirmee wehstneschi, utopisti Sen-Simons, Owens, Furje's — wareja parahditees tikai tad, kad jau norisinajâs pilniga rewoluzija ruhpneezibas tehnikâ (jaunisgudrojumi u. t. t.). Saprotams, ka masu galwâs schis pahrgrosibas norisinâs nesalihdsinami wehlak un lehnak. Un jo wairak eewehrojot to leelo pretspaidu no waldoschâs schķiras puses. Jo „lihdschinejai us schķiru preteschķibam dibinatai sabeedribai wajadseja walsts,

tas ir, ikreisejas ismantotajas schķiras organisazijas, kas lai ar waru usturetu atkaribā ismantoto schķiru“. Ja nebuhtu schi apspeedeja aparata, ar wisu wiņa organisaziju — karaspehku, poliziju, teesu, eeredneezibu, garidsneezibu, presi — zilweki, protams, neļautos sewi kalpinat, neļautu peesawinatees sawu nesamaksatu darbu.

Bet ja sinamā semē strahdneeku schķirai isdeweēs saņemt sawās rokās scho walsts aparatu, israujot to is burschuasijas rokam? Kā isschķirt tad, waj par agru jeb laikā tas notizis? Naw, saprotams, nekahdas zitas isejas, kā — zihnitees lihds galam, eewehrojot jau to, ka pate eespehja waru saņemt un to noturet proletariata rokas, ir labakā leeziba, ka schis solis jau bija nogatawojees. Objektiwa eeruņa waretu buht weenigi ta, ka warbuht nepeetiks produktu sinama ļauschu daudsuma pahrtikai un wispahri usturam, — un zaur to, warbuht, sabruks rewoluzija.

Mehs, saprotams, te nepolemisesim pret teem, kas wispahrtiz weenigi paschiniziatizei kapitalistiskaja sabeedribā, kas domā, ka weenigi sem maises pahtagas jeb algas bada peedraudes zilweki peedabujami pee darba. Mehs sche runajam weenigi pret teem, kas sakās attihstam sozialisimu, bet weenigi to skaita par agru esam. Te nu japeesihmē, ka tik uehrena wirseena statistiķi, kā Balodis, ar zihpareem peerahda, ka Wahzijas (un tā tad ari Anglijas, Franzijas) apstahķļos — sozialisms eespehjams un ka pat kara sabrukums, atmetot militarismu, daschos gados atkal uslabojams. Statistiķi peerahda ari Kreewijas eespehjamibu, pee tagadejas tehnikas, peeraschot eedsihwotajeem wajadsigo pahrtiku, ne masaku, kā eepreeksch kara (pa kara laiku ļauschu patehriņsch pazehlees!), ja tikāi isbeidsas kara bruņojumi un wispahrt militarisms. Sihmejotees us Kreewiju, bes tam mehs weenmehr esam atsihmejuschi, ka pee mums waras sagrahbschana war buht paleekama galu galā weenigi sakarā ar wispasaules rewoluziju. Bet weenu waj otru ne wisai plaschu masu patehriņa (tas ir, gresnuma u. t. l.)preekschmeiu mehs pat waram weenkahrschi atmest, un saimneeziskās attihstibas gaita muhs mahza, ka taisni pahrejai us komunismu ir stipri japazeļ raschiba tehniskā zeļā.

Wehl mums aisrahda, ka tagad pehz kara sabrukuma pat wezajās kapitalistiskajās semēs wairs „neesot ko soziali-

set“, tā pilnīgi mechaniski saprotot teikumu par „jaunu raschojumu atteezibu materialajeem pastahweschanas apstahkļeem“. Smeekligi! Kadehļ tad strahdneeku schķira pate lai nebuhtu spehjiga atjaunot to, ko wiņa buhs spehjiga atjaunot kapitalistu schķiras wadibā? Kur palikuse weenkahrscha loģika? Ne, ta ir muļķiska isruna nodeweju un renegatu mutē. Fakti taisni otradi leezina, ka kapitalisti pehz kara sabrukuma — neatrod eespehju no jauna kapitaliset, Wahzijā tadehļ, ka ta aplaupita, un Franzijā taisni tadehļ, ka wiņa pahrak peelaupijuse.

Wehsturiskais materialisms un wiņu autori Markss un Engelss naw wainigi, ja wiņus grib apsuhdset par fatalismu, tas ir, eemidsinaschanu besdarbibā, atsauzoteles us likteņa lehmumeem jeb us mechanisku saimneeziskās attihstibas istulkoschanu. Kur ween wiņi warejuschi, wiņi sludinajuschi wisdsihwako rewoluzionaro darbibu taisni tadehļ, ka ta sakriht ar saimneezisko attihstibu.

„Sabeedriski darbojuschees spehki lihdsinas dabas spehkeem: akli, warmahzigi, postoschi, kamehr mehs wiņus nepasihstam. Bet ja mehs reis wiņus atsinuschi, wiņu darbibu, wirseenu un isnahkumus sapratuschi, tad no mums pascheem atkaras, wiņus jo wairak un wairak padot muhsu gribai un zaur wiņeem sasneegt muhsu nodomus. Un jo sewischķi tas sihmejas us scho laiku warenajeem raschojameem spehkeem“. Tā saka Engelss, kursch tā ari saprot „zilwezes pahrlchkschanu is nepeezeeschamibas walstibas — brihwibas walstibā“.

Un Markss to paschu tikai mihkstinatā weidā isteiz sawā eewadā pee „Kapitala“ I. daļas: „ja sinama zilweku sabeedriba atraduse sawas kustibas likumu, tad wiņas warā nestahw gan pahrlchkt waj zaur dekretu atzelt dabiski nepeezeeschamas attihstibas pakahpes, bet ta war dsemdeschanas sahpes saihsinat un atweeglinat“.

„The proof of pudding is its eating“. Rewoluzijas pareisibas peerahdijums ir wiņas uswara.

II. Zilweki un saimneeziskee apstahkļi.

1. Wadoņi un masas.

Es atminos wezos Jonatana beedribas jautajumu wakarus, kuros eepreeksch jaunstrahwneeku eeraschanās us katedra, kahds birschas bankas schweizars tureja par sawu peenahkumu runat ik par weenu jautajumu, weenalga, waj tas bija is literaturas waj filosofijas, kaut gan wiņsch neisschķihra filosofisko materialismu no bankas materialwaldes schņorgrahmatas. Mums wiņsch bija burtiski janodsen no skatuwes zaur to, ka wiņš debatēs klausitaju preekschā padarijām par smeekligu. Un zits gadijums man nahk prahtā, kad es Rigā no kahda man nepasihstama jaunekļa-strahdneeka dabuju ļoti mihļu wehstulī, kurā wiņsch man rakstija, ka wiņsch esot pahrleezinats, ka wiņa, kaut ari neisglihtotais prahts tikpat labi warot aptwert leelos sabeedribas jautajumus, kā isglihtotā galwa. Es wiņam atbildeju, ka wiņsch domā itin pareisi pamatā, bet wiņa wehstules tahļakais saturs leezina, ka wiņsch 1) pahrak mas lasijis, kahdeļ wiņsch „isgudro“ jaunas atbildes, kaut gan pareisakas un pilnigakas dotas jau esoschajā marksistiskajā literaturā, un 2) wiņa domaschanas aparats wehl naw peeteekoschī eewingrinats u. t. t. Abi schee gadijumi man eenahza prahtā, kad es islasiju „Komunista“ otrajā burtņizā Kr. Jmuna rakstu par „Masam un wadoņem“ un es tikai newaru usreis isschķirt, kursch gadijums sche wairak weetā.

Kr. Jmuns sawu materialistisko wehstures usskatu istehlo apmehram schahdi: „Wehsture weenmehr tikusi darinata tikai no paschām plaschajām zilweku masam un „ja mehs sinam kahda katrā laikmetā zilwekeem ir bijuse sajehgā par masu un wadoņu nosihmi, tad jau ar to paschu mehs wisnoteiktak sinam, kahds ir bijis atteezigos laikmetos wiss zilweku pasaulesusskats“. „Wadoņi, zik leeli un ģeniali zilweki wiņi nebuhtu bijuschi, ir tikai scho masu wajadsibu saprateji un gribas ispilditaji“. Jo „wadonis naw nekas wairak, kā tikai sinamas masas ideju atspoguļotajs un wiņas wajadsibu paudejs“. „Wehsture, kā tahda ir nepeezeeschamibas produkts. Sinama wehsturiska notikuma nepeezeeschamiba

daschkahrt war jau buht nogatawojusès un tomehr wiņa wehl newar tikt realiseta, jo masas to pilnigi neapsinas“. „Wehsturi darina tikai paschas masas, bet katram atsewischķam zilwekam tur peekriht weenigi tik leela daļa, zik leela daļa ir wiņsch pats no milsigàs masas“. „Ja pee sinameem wehsturi-skeem notikumeem redsamaku lomu par pahrejeem masas lozekļeem spehlè atsewischķi wadoņi, tad ari tas ir tikai ween-ka hrscha nepeezeescha miba“.

Bet „wadoņi nosihmi un lomu masu kustibâ mehs neno-leedsam“. „Ja no weenas puses mehs sinam, ka wadoņi ir ti-kai masu gribas un ideju atspoguļotaji, tad, no otras puses, mehs tikpat skaidri redsam, ka wehsturi dari-noschàs masas nekad naweedomajamas bes at-teezigeem preekschgalâ stahwoscheem wado-ņeem“. Bet „nekur wehl nawgadijees un newar gaditees tas, ka sawa laika wehsturi darinoschàs masas paliktu gluschi bes wadoņeem“ un „tam apstahklim, ka pee sinameem wehsturi-skeem notikumeem redsamaku lomu spehlejuschi taisni tahdi leeli zilweki, kuru wahrdus mehs wehsturè lasam — ir tikai gadijuma raksturs“. „Wadoņi nowirsischanàs no masam noteek galwenâ kahrtâ ais pretejo schķiru eespaida. Tâ peem., Kautska, Pļechanowa un z. bijuscho strahdneeku schķiras wa-doņi palikschana par renegateem isskaidrojama ar to, ka wiņi nespehja pretotees waldoscho, mantigo schķiru ideologijas eespaidam“.

„Tee teeschee sawas schķiras wadoņi, kuri atrodas paschu widû, wisretaki ari tad kriht par upuri pretejo schķiru eespai-dam“. „Tomehr paschi leelakee wadoņi, kureem ja-wada wairak miljonu leela masu kustiba, ais gluschi praktiskeem eemesleem teeschi paschu masu widû nekad atra-stees newar.“ „Leelee wadoņi weenmehr atrodas tahļak, no kureenes tee war pareisi informetees ne tikai par weenu waj øtru atsewischķu masas daļu, bet gan pahredset sawas schķiras masas wisâ wisumâ.“ „Toteesu starp pascham masam weenmehr jaatrodas t. s. masakajeem wadoņeem, kuri starp leelajeem wadoņeem un masam ir it kâ teeschi sa-karu usturetaji.“ „Tahdi wadoņi, kureem jaatrodas ween-mehr zeeschi kopâ ar masam, bes mas isņehmumeem ir gan-drihs wisi muhsu komunistiskàs partijās beedri.“ (Te nahk nu klajā, kur bija tas awots mahzibai, ka ikweens

komunists ir komisars! P. St.) „Bet ļoti daudsi, arī masee wadoņi, ilgaku laiku nodsiļinotees daschadu eestahschu praktiskajā darbā, nereti no paschām masam gluschi atsweschinajuschees.“

Es sche zentos israkstit pehz eespehjas mas pretruniga. Un arī smeekligu es autoru nedomaju darit, kaut gan materiala schim noluhkam wisā rakstiņā peetiktu. Es autoru tuwak nepasihstu un man usteepjas doma, ka wiņam wajaga buht militarpersonai, masaka tschina, bet tomehr bijusчам kahdreis pee komandeera tuwumā, kad tas no kahda kalna apluhkojis kaujas waj maņewra laukumu, jeb wismas „us kahdas bildes“ jeb pat kinemotografā redsejusчам tamlihdSIGU ainu, jo kur zitadi rastos ta aina par „sawas schķiras masas pahrrredseschanuu wisā wisumā.“ Bet paschu teoriju es nosauktu ne weenkahrschi par wehsturisko materialismu un wehl masak par Marksa wehsturisko materialismu, bet par — „undrapzeera“ jeb weenkahrschi „mititar“-wehsturisku materialismu. Jo konstrukzija wisai skaidra: pamats „wairak miljonu leelas masas.“ Wiņu preekschgalā „paschi leelakee wadoņi“ (jeb weens tahds), tad weenkahrschi „leele wadoņi“, wehstures „Kombrigi“ un „natschdiwi“, tahļak wesela rinda „masaku wadoņu“, starp zitu „saku ustureschanai“ (t. s. „служба связи“) un beigās wehstures „wswodu“ „apakschwirsneeki“ jeb, tagadejās rewoluzijas walodā runajot, apakschkomisari — wisi kom. partijas lozekļi (bes mas isņehmumeem). Wehstures usskats pehz armijam, diwisijam, wswodeem! Bet peeteek.

Nopeetni man japeesihmē, ka labak buhtu bijis, ja schis rakstiņsch tagadejā papira truhkuma laikā buhtu palizis nendrukats, jo nerunajot jau par leelo neskaidribu zilweka galwā, kas grib zitus mahzit, wiņa peemehri iswehleti ļoti neweikli. Es par Muhamedu laikam wehl masak sinu. nekā Jmuns un pee ta ilgi nekaweschos, bet gan pee Napoleona. Un ja tur wiņsch teiz, ka „Napoleons nebuht nebija ne gudraks, ne speh-jigaks par weenu, otru zitu frantschu ģenerali, kas, ja gadijums nebuhtu isbihdijis Napolenu, pee toreisejeem apstahķeem wareja spehlet tahdu paschu lomu“, tad man jasaka: warbuht — wareja (tas naw no swara), bet nespehleja. Un ja turpretim mums buhtu saws komunistiskais Napoleons, tik pat ustizams komunismam, kā Napolens burschuasijas rewoluzijai, mehs buhtu daudskahrt tahļak ar rewoluziju neween Kreewijā,

bet pat Eiropā, jo muhsu armijai truhkst taisni wadoņa, kas prot un grib to wadit un spehļ to sajuhsminat us uswaram. Un muhsu ahrejās uswaras buhtu leels weizinatajs Eiropas rewoluzijai.

Otrs peemehrs ir wehl neisweizigaks: „Ja 1917. gada jūlija deenās Peterpili kreewu kontrrewoluzionareem buhtu isdewees nogalinat b. b. Ļeņinu. Sinowjewu un zitus redsamakos proletariata wadoņus, waj tadehļ Kreewijā nebuhtu notikusi komunistiskā rewoluzija?“ Un zitā weetā: „tas pats (kā par Napoleonu) sakams par Kreewijas oktobra rewoluziju un wiseem pahrejeem wehstures notikumeem ...oktobra rewoluzija bija nenowehrscha“. Waj sinat, ko es us to atbildetu? Es nesinu par Sinowjewu (wiņsch bija sahkumā pret oktobra sazelschanos), bet ja buhtu nokauts b. Ļeņins, tad nebuhtu bijis wiņa, kas lai peerahda „oktobri“ un peerunā us to ar wisas sawas rewoluzionarās „autoritates“ swaru, ka mums jasazeļas, un galu gālā mehš buhtum apkauti no Kereenskeem, kuri us to gatawojās. Oktobra rewoluzijas, azim-redsot, nebuhtu bijis; komunistiskā rewoluzija wehl tikai nahktu un mehš nesinam, kad. Tāpat kā Liebknechta, R. Luksemburgas, Tischko nahwe nelaikā wismas par dascheem mehnescheem, ja ne gadeem, nokaweja Wahzijas rewoluziju.

Un autors pats te sapinas sawās pretrunās, jo tuhliņ pehztam wiņsch peerahda, ka weenkahrscha „zekistu“ (lasi L. K. P. Z. K., kuras dehļ jau wiss raksts un warbuht waj wisa „Komunista“ burtniza rakstīta) „nomaldischanās“ jeb, zitā weetā, „kļuhdas“ noweduschas pee Pad. Latwijas krischanas. „Ja no wiņu puses nebuhtu peelaistas kļuhdas, tad ta weetā, kur 22. maijā atstahjam Rīgu, mehš buhtu eeņehmuschi Leepaju“. Kā redsat, te autors atkal pilnīgi eekriht sawā sinatnes „unterofizeera“ lomā. Saprotams, ka mums sihkak jaapgaismo jautajums par t. s. leelo, jeb pareisaki, eewehrojamo, apdahwinatako wihru, neisņemot ari t. s. ģeniju nosihmi wehsturē.

Tagad tikai tikdauds: ja Markss islasitu „Komunista“ rakstiņu par wiņam, Marksam, ustepto K. Ķmuna wehsturiskā materialisma usskatu, tizat man, wiņsch kapā apgreestos us otro pusi.

2. „Eestahdes waj personas?“

Bet neustrauzatees par to, ka Markss kapā apgreesās us otro pusi; wiņsch atkal atgreesisees sawā lihdsschinejā stah-

wokli, islasijis № 3. „Darbâ“ — „dialektiskus deenas jautajumus“ ari par dialektisko materialismu un — wiņa gala mehrķi.

Autors eesahk ar diwu profesoru domam: 1) Reisnera rakstu, kurâ wiņsch pee muhsu eekschejās dsihwes sabrukuma waino ne personas, bet eestahdes, kuru reorganizacijai japeegreesch wisa wehriba un 2) Bernes prof. psichiatra Diboa priwat wehstuli, kurâ wiņsch raksta, ka „wiņsch netizot eestahdem un formam, kamehr paschi zilweki nebuhs atswabinajuschees no sawa egozentriskâ domaschanas weida.“

Jaatsihst, ka pats jautajums preeksch komunistiskās preses nostahdits wisai newekli, gribetos pat sazit, burschujiskisinatniski, jo preeksch mums schee jautajumi naw schķirami un „eestahdes“ kâ ahrpus personam stahwoschas, mehs labi eedomatees newaram. Tas ir burschujiskās sabeedribu-sinatnes jautajums par labâm eestahdem un ļauneem zilwekeem jeb ļaunâm eestahdem un labeem zilwekeem. Wehsturiskais jeb dialektiskais materialisms taisni otradi stahda jautajumu par eestahschu, kâ ari personu labuma waj ļaunuma (wiņu garigâ siņā) atkaribu waj neatkaribu no saimneeziskās attihstibas.

Autors apraksta rewoluzijas gaitu, kurâ „autoritates prinzipam bija zirsta nahwes bruhze; personas waldibas weetâ stahjas masu paschwaldiba... Autoritates prinzijs bija personas prinzijs, un tomehr rewoluzijas schķehps bija wirsits ne pret personu, bet pret eestahdi, pret sabeedrisko eekahrta“.

Tahlak wiņsch attehlo, ka kapitalisma laikmetâ leelu lomu spehleja persona, kapitalista individualitate, bet „augsti attihstita kapitalisma laikmetâ walda ne kapitalists, bet kapitals, ne persona, bet zilweku radits, sabeedriski objektiws, it kâ pahr zilwekeem stahwoschs abstrakts spehks“. „Eekahrta, organizazijas forma, eestahde kapitalisma laikmeta schķeet wiss, zilweks, persona — pahrwehrsts puhkā, kuru kapitalisma wehjsch puhsch, kurp tihk“. Bet „tee paschi attihstibas apstahķļi, kuri pahrwehrtuschi dsihwo zilweku... par eestahschu bes dwehseles peedewu, ir kapitalisma klehpi dsemdejuschi sawu pretruņu, radot spehku, kas depersoneto zilweku atkal pahrwehersch personā, deewibas spehkeem apweltitās eestahdes turpretim zilweku paklausigā rihkā...“ „Ihseem wahrdeem: rewoluzija atdod zilwekam wiņa zilwezibu, kuru kapitals wiņam bija laupijis“.

„Jautajums loģiski tikai grosas ap relatiwo samehru starp

eestahdi un personu un ap pareiso nowehrtejumu, kahdâ weetâ galwenâ loma peeschîrama personai, kahdâ eestahdei.“

Tagad, „kad formam ir dots galwenaus wirseens un jau dsihwê ir eewaditi scho formu swarigakee prinzipi, — tagad galwenaus ir pats radoschais darbs..., bet radoschais darbs ir personibu darbs.“ „Ir kluhda domât, ka komunistiskâ laikmetâ sahdriba isbeigsees, ja mehs eestahdi nostahdisim ar tik plascheem kontroles aparateem, ka sahdriba wiņâ kluhs neespehjama.“ „Paschai eestahdei turpretim jabuht dsihwai intelektuelai un — leelâ mehrâ — etiskai eestahdei, kuras alfa un omega ir zilwezigas kopdsihwes organisazija, humanu, skaistu atteezibu, wispahrejas labklahjibas radischana“. „Eestahde, kuras mehrķis ir iswairischanâs no eespehjambas sagt, ir sagļu, bet ne komunistu eestahde“. „To sahk jau muhsu jaunâ sabeedriba sajust us katra soļa... Agrako plascho komiteju, kolektiwu, kolegiju un lihdsigu organu weetâ mehs jau sahkam sehđinat atbildigas personas un jo deenas jo beeschak atskan sauzeens, ka mums truhkst zilweku“. „Zilweku mums ir atlikulikam, bet wehl neesam pŕatuschi zilwekos eelikt peeteekoschi dauds zilwezibas“.

„Komunisma usdewums ir — radit tahdus samehrus starp personu un eestahdi, kur apsinigi organiseta eestahde ļauj personai attihstit wisproduktiwaki sawus labakos, eedsimtos un eeguhtos spehkus. Wiņâ usdewums ir — radit humanas eestahdes, humaneem mehrķeem, ar humani domajoschu zilweku palihdsibu. Tahds ir dialektiskâ materialisma gala mehrķis“.

Dialektiskâ materialisma gala mehrķis ir weenkahrschi atklaht to sabeedriskâs attihstibas likumibu un tahdi zilweku is nepeezeeschambas neapsiniga werga pahrwest „brihwestibas walstiba“, kâ Engelss saka. Schis pehdejais, kâ ari daschi eepreekscheji teikumi ir, azim redsot, pa daļai pawirschibas waj sasteigtibas auglis. Bet wisa schi rakstiņa raksturojumam man jateiz, ka, ja es K. Imuna materialismam dewu nosaukumu „undrapzeera“, tad schim es neatrodu nosihmigaka wahrda — ka „aumeistera“ materialisms.

Ta ir burschujiskâs pedagogijas tiziba, ka skola un audseschana ari burschujiskajâ sabeedribâ war isaudset „humani domajoschus“, „moraliski tihrus un pat kristaltihrus

pilsonus", kureem peeteek tikai pasludināt, ka schis waj tas padarijums pasludināts par noseegumu, lai no ta preekschsih-migi atturetos. Par wisu to mums buhs runa plaschak wehlak, te tikai tikdauds, ka schee burschujiskee usskati spoko, kā tradizijas, ari muhsu galwās.

Tas sihmejas sewischķi us tagadejo pahrejas stahwokli, kad zilweki wisi wehl isauguschi burschujiskā sabeedribā, kad komunisma wehl naw, bet ir gan saimneeziski apstahķļi, weetam un laiķeem ļaunaki, neka burschujiskā sabeedribā. Ja te autors saka, ka „ir kļuhda, ka komunistiskā laikmetā sahdriba isbeig-sees“, tad es pat nesinu, ko tur atbildet, jo ja mehs domatu, ka komunisms buhs eekahrta, kurā wispahri turpinasees sahdsi-bas, tas ir priwatihpaschums u. t. t. tad, kas tas buhs par komunismu? Un tagadejo pahrejas stahwokli nosaukt par ko-munismu war tikai wisleelakajā pawirschibā.

Ne, mehs dsihwojam pahrejas laikmetā, kad ļaudis ir gan brihwi no agrakā kunga — muischneeka un kapitalista, bet wehl naw brihwi ne saimneeziski, ne garigi. Lai mehs sauktum ahbelnizu par bumbeernizu, wiņai tomehr augs tikai ahboļi, un tapat ari tagad pee mums wehl walda kapitalistiskās sabeedri-bas tendenzes. Schinis breesmigajos apstahķļos, kad no weenas puses bads, no otras puses patlaban notikuschais luhsums zilw. prahtos ar wirseenu uz patwaļibu un „waras reiboni“, nowed pee nekahrtibam un personigām peesawinaschanam eestahdēs, ne arweenu tikai no „peesmehrejuschos“ elementu, bet beeschi no labu, tikai pehz rakstura wahju beedru puses, mums japeeturas wehl i pee kontroles i pee „sagļu ķer-schanas“ eestahdem, un tomehr es us wistingrako protesteschu, ja mehs muhsu eestahdes nosauksim par sagļu un ne ko-munistu eestahdem. Tā war spreest tikai zilweks, kam galwa pilna ar wezās pedagogijas tradizijam, kas atrod, ka „zilweku atlikulikam, bet mehs tikai neesam wehl pratuschi zilwekos eelikt peeteekoschi dauds zilwezibas“.

Mehs, protams, nenoleedsam sinamu audseschanas no-sihmi, eeslehdst tani neween skolu, (un tad ari ne wezo skolu), bet ari weselibas iskopschanu un wisu to jauno siste-mu audsinaschanas un personibas iskopschanas sahkot no ta brihscha, kad zilweks sahk dsihwot un pat jau agrak pee wiņa mahtes. Bet tas naw weenas deenas darbs un ari labakajā gadījumā dos redsamus resultatus tikai tad, kad buhs

suduschi saimneeziskee apstahkli, kas rada un weizina noseedsibas un daschadas netiklibas. Bet sapnot pahrejas laikmetā par „etiskām eestahdem“ (es, taisnibu sakot, pat labi nesaprotu, kas ar to domats), par „humanām eestahdem ar humaneem mehrķeem un humani domajoscho zilweku palihsibu“ — tas naw dialektiskais materialisms un ari ne komunisms, tas ir „Solvation“ (glahbschanas armijas) teorija.

Japeesihmē wehl, ka autors sajauz weenā tschupā daschadus jehdseenus; eestahde, eekahrta, organisazijas forma — tas wiss eet weenā kategorijā. Bet mehs tatschu ar Marksu ischķiram „raschojamās un apmaiņas atteezibas“, tas ir pateeschos sakarus ļauschu starpā raschojamā procesā, — no weenas puses, un tās juridiskās, walstiskās jeb politiskās un zitas eestahdes, ko Markss apsihmē par „wirsbuhwi“ wirs pirmejo atteezibu fundamenta. Tā tad raschojamā eekahrta ir weens un eestahdes ir zits jehdseens, kas weens ottru neseds.

3. Saimneezisko apstahķļu eespaiids us zilwekeem.

Mehs jau redsejam pirmajā lekjijā, kā mehs saprotam saimneezisko apstahķļu, tas ir, raschojamo spehku jeb wispahri tehnikas attihstibas eespaidu us zilweku sawstarpejām atteezibam raschoschanas un apmaiņas gaitā (procesā) un lihds ar to ari us zilweku gara dsihwi, us wiņu domam, usskateem u. t. t., kā us raschojamo eekahrta, tā ari us sabeedriskajām un walsts eestahdem. Bet mehs tur jautajumu apskatijām tikai wispahrigi. Mums japakawejas tuwak pee jautajuma, kahdā weidā un zeļā schis eespaiids norisinajas pee zilwekeem.

Wispir mā kahrtā waj tee ir eespaidi teeschi us masam, jeb weenigi ik us atsewischķeem zilwekeem, kā scho masu lozekļeem. Waj schee apstahkli teeschi noteiz masu psihologiju jeb norisinās tā sakot aplinkus zaur atsewischķu personu galwam us pahrejo ļauschu prāhteem? Mehs redsejam, ka daschi eedomajas wehsturisko materialismu tahdā weidā, ka idejas un atteezigās gribas ir pirmā kahrtā masu produkts, kas tad kā tahds atspoguļojas daschu wairak waj masak genialu wadoņu galwās un tur, azimredsot, pahstrahdajas, kā masu ideju un eegribu ekstrakts par sinameem losungeem darbiba wispahri, jeb rewoluzijai sewischķi. Kā peem. demokratiskās wehleschanās masas par sawu „gribu ispilditaju“ ar sihmitem waj rokas pazelschanu eewehlē beedrus

A. waj B., täpat neapsinoschi to isdara tumschi sajustäs idejas un eegribas masu galwäs un zaur kaut kahdu nekahdu elektrisku jeb zitadu zeļu nowadas isredseto A. waj B. galwu smadsenēs. Tas buhtu tās, ko mehs apsihmejām par kombrigu waj undrapzeeru wehstures sapratni. Otri to paschu jautajumu saprot taisni otrādi: weeni ir tee isredsetee, waj nu eedsimti jeb zaur audsinaschanu wairak humani, wairak zilweziski, wairak etiski nekā ziti, wiņi schis sawas augstakās ihpaschibas „eeleek“, tas ir eepoté, eedwesch jeb zitadi pahrnes pahrejos zilwekos un tā darina wehsturi.

Mums jaeebilst paschā eesahkumā pret pastahwigo wahr-diņa „masu“ leetoschanu. Wehstures apluhkojumā schis wahr-diņsch neder, jo mehs nesekojam burschujiskajeem sinatneekēem par masu psihologijām, kā pilnigi medizinskām parahdibām ar wiņu lipigumu u. t. t. Ja ari mehs lihdsi wiņēem runajām par leelineezisma baziļu lipigumu, tad weenigi pajokojot jeb atkal bilschainā walodā. Un ja man kahdreis kahds padoma prasitajs iskratija sawu sirdi, ka wiņām ziti sogot wiņa domas, jo ja wiņsch ko domajot, tad ziti to jau eepreeksch pateizot, tad es nahzu pee pahrleezibas, ka wiņsch nabags ir drusku prahtā juzis. Burschujiskee profesori us leetu raugas zitadi un uszel weselas teorijas par masu psihologiju.

Wispirmā kahrtā mehs skaidri wehsturiski atsauzamees us to, ka tahdas „kompaktas tautas masas“ naw un naw ari bijis, bet ka weenmehr tauta, zik tahlu muhsu azis sneeds, dalas grupās, kastās, kahrtās, schķirās u. t. l., jeb kā mehs weenkahrschaki sakām, schķirās, kas sawā starpā ir nemitigā zihņā, us ko tad ari Markss pamato sawu pašihstamo teikumu, ka wisa zilwezes wehsture lihds schimbijuse schķiru zihņas wehsture. Mums te buhtu jaatņem pirmatnejā komunisma laikmets, kurā wehl nebija dalischanās schķirās, bet par scho laiku mums naw ari wehstures.

Schis schķiras ir noschķirojuschās teeschi saimneeziskās attihstibas gaitā un kapitalistiskajā sabeedribā wiņas sadalas taisni pehz wiņu dalibas raschojamā prozesā. Ja mehs paraugām, kā priwatihpaschumam zeļotees, nodibinas kāreiwu schķira, kas wehlak pahrwehrschas muischneezibā, kurai preli paleek semneeziba un pahrejee wergi; kā tahlak norisinotees leelajai darba dalischanai — semes- un pilsehtu produktu raschoschanai, nodibinas pilsehtu burschuasija,

kā pamats kapitalistu schķirai un blakus jeb pareisaki pretim — proletariats, tad ikweenam kļuhs skaidri, kā raschojamās atteezibas — sadsihwē, sabeedribā teeschi pahrwehrschas schķiru atteezibās.

Paraudsisimees scho daschado schķiru gara dsihwē wehsturiskī. Senatnē mehs, sewischķi Eģiptē, Babilonā, Asirijā — redsam ihpaschas garidsneeku kahrta, kas sem deewkalpibas aissega — apkalpo wisai zilweziskas wajadsibas (Nilupes, Eifrata waj Tigra uspluhdu aprehķinus u. t. t.) un taisni zaur sawām augstajām sinaschanam walda pahr pahrejo tautu. Tad muischneeziba jeb brupneeziba un wispahri kareiwju kahrta, atkal isbihdita saimneeziski, taisni zaur sawām schķiru atteezibam attihstās augstak ari garigi. Pretim muischneezibai — leeli pulki, „leelais ļauschu puhlis“ nebrihwās semneezibas — pilnigā nesinaschanas meegā, ar lehnu un nelogisku (t. i. neiswingrinatu) domaschanas spehju sadsihwes leetās, bet wisai nowehrigi, pa daļai ar dsihwneeku instinktām radneezisku nojuhtu usķer wisai dsilās un swarigas saimneeziskas „idejas“.

Kapitalismam pamasam eerodotees, pilsehtām nostahdotees pretim laukeem — gan ari semneezibā schis leelās nahkotnes pretrunas eemet masu atsīņas dsirksteliti, kas ispauschas grandiosos semneeku karos un dumpos, bet tee top apspesti, asinaiņi apkauti un agrakā snaudona us laukeem turpinas. Itin tāpat, kā pate raschojamā tehnika. Ir peem., bes runas ļoti leels, rewoluzionars solis semkopībā arkla eeweschana ar dsihwneeka aisjuhgu, bet tad schis isgudrojums tuhkstoschus gadus (lihds pascham 18. gadusimt. beigām) palizis nemainits un wehl tagad Kaukasā mehs sastopam arklu, pilnigi lihdsigu teem, ko mehs redsam us wezām Eģiptes piramidem (tas ir dauds tuhkstoschus gadus wezām ainam).

Kapitalisms nosihmē pilnigu ruhpnēezisku rewoluziju, tas ir pirmā weetā tehnisku un, raugi, seko sinatnes attihstiba, leelās burschujiskās rewoluzijas, garigā attihstiba, kahda naw peedsihwota tik leelos un plaschos apmehros, jo kapitalisms eekaro wisu pasauli un reisē ari „ziwilisaziju“ padara par wispasaules peederumu. Waj man te wehl japaskaidro, kā attihstās reisē ar to jauna schķira — proletariats un kā pat semneeziba no jauna sawiļņojas (Franzijā leelajā rewoluzijā, Wahzijā 1848. g. u. t. t.).

Mehs jau atsihmejam, ka ikweenas schķiras apweenojo-

schàs interese, teescha saimneeziskàs attihstibas sekas, rada ihpaschus schis schķiras usskatus, idejas, wispahri ideologiju. Tà tad saimneeziskee apstahķļi dara eespaidus gan us wisu zilweži, us wiseem zilwekeem, bet ne kà us weenu weenigu waj apweenotu (kompaktu) masu, bet kà us schķiru apweenojumu. Pee tam weeni un tee paschi saimneeziskee apstahķļi un weena un ta pate pahrgrosiba raschojamos spehkos us daschado schķiru peederigeem dara waj war darit pawisam daschadu, pat teeschi preteju eespaidu, raugotees pehz ta, kahdu stahwokli weena waj otra schķira eeņem raschoschanas gaità, raschojamàs atteezibas. Isgudro jaunu maschinu, kas padara darbu raschigaku, to apsweiz kapitalistiskajā eekahrtà — kapitalistu schķira kà samaksatà „darba ee-
taupitaju“, bet to nihst strahdneeku schķira, no kuras daschu ta ismet us eelu kà leeku. Eewed separatoru us laukeem, par to gawilè saimneeks, kas us to nopelna, bet gauschas strahdneeks, kura baribas peens top pilnigi suhkalains un bes satura. Tur paskaidrojumi leeki.

Saimneeziskàs attihstibas daschadais eespaids us daschadajàm schķiram ir skaidrs, kà us delnas. Paleek pahri mums apluhkot, kà schis eespaids norisinās, waj masu kahrtà teeschi jeb zaur atsewischķu zilweku galwam, neteeschi, t. i. aplinkus.

4. Masas un atsewischķi zilweki.

Ja mehs rúnajam par masam, tad mehs saprotam apmehram to paschu, ko ar wahrdu „ļaudis“, proti, zilweku daudsskaitlibu, neņemot ikweenu zilweku atsewischķi. No wahrda ļaudis pat weenskaitļa naw ne latwiski, ne ari wahziski un ari kree-wiski tikai pa wisai zitadà nosihmè. Tà tad mehs stahdam pre-tim ļaudim — zilwekus, atsewischķu zilweku jeb individu sumas. Kahds jautàs, ko mehs gribam sazit ar schahdu dalischanu, ja pat „wadonim, kà katram atsewischķam zilwekam tur (t. i. wehsturè) peeder weenigi tik leela daļa, zik leela daļa ir wiņsch pats no wisas milsigàs masas“ (sk. K. Imuna rakstu). Mehs gribam pirmà weetà sazit, ka schis teikums pawisam nepareiss, jo zilweks naw weenkahrscha wisas leelàs masas lihdsiga daļiņa, Wiņsch ir masaka daļa, nekà wiņam peeder daļas wisà milsigajā masā. To Markss gaischi peerahdijis sawa Kapi-

talá, ka daudsu zilweku kopdarbiba (un ari wehsture ir tahda kopdarbiba), schi dauds spehku sakuschana weená kopspehká, rada „jaunu spehku potenzi“ (eespehju), kas ir leelaka, neká atsewischko spehku kopsuma: 100 zilweki kopdarbá, peeturoteles pee darba dalischanas, padara wairak neká tee paschi 100 zilweki ikweenam atsewischķi strahdajot. Bet atsewischķs zilweks war buht ari wairak, neka wiņsch ir pats daļu no wisas masas. Tas sihmējas us tã sauzamajeem „eewehrojameem“ wihreem, ihpascheem talanteem waj pat ģenijeem. Wiņu daliba wehsturē warbuht daudskahrt leelaka, neká atsewischķa lozekļa, zaur to eespaidu, kahds wiņeem us masam (zaur pahrleezinaschanu, sajuhsminaschanu, sabaideschanu un t. t.) jeb us zilweka darba raschigumu zaur jaunorganiseschanu, jaunisgudrojumeem waj zitadãm pratnem un t. t. Mehs schini siņã nenoleedsam tagadejam momentam un pagatnei ne spehju neweenlihdsibu, neds ari ihpaschus atsewischķu zilweku nopelnus, jo tee wisi eetilpst muhsu materialistiskajã wehstures usskatã.

Raschojamee spehki sawã attihstibã teeschi pahrbihda zilwekus wiņu raschojamãs atteezibãs no weetas weetã un tahdã kahrtã bes runas atspoguļojas weenadi waj otradi ikweena zilweka galwã. Bet mehs jau redsejam, ka tas norisinas ļoti lehni, jo schis jaunãs atteezibas eeronas lehni un pee tam beeschi nemanot. Wispirms, kã isņehmums, tad isņehmumu skaits pawairojas un weenã labã deenã top par wairumu: daudsskaitliba pahrlez ihpatnibã; jaunãs atteezibas kļuwuschas is isņehmuma par paraschu, nodibinajusēs jauna eekahrtã, jauna sabeedriba. Saprotams, ka tahdas pahrmaiņas tehnika un lihds ar to ari ļauschu raschojamãs un raschojumu apmaiņas atteezibãs nepaleek pawisam bes eespaida us ikweena atsewischķa zilweka galwu. Bet mehs sinam, kopatesibã nosihmē schis pahrgrosibas, ja tãs norisinas ne us schachgaldiņa waj sinatneeka rehķina tafeles, bet dsihwē. Tas nosihmē — badu, truhkumu, sweēdrus un asinis. Ikweena tehniska pahrgrosiba lihds schim zilweku daudsskaitlim pirmajã laikã atnesuse tikai postu un waidus: pahreja us priwathiņaschumu — wehrdsibu, dsimtbuhschanu, klauschu laikus; pahreja us kapitalismu — proletariseschanu, pauperismu zaur strahdneeku ismeschanu us eelu, zaur strahdneeku schķiras ismirschanu ļaunos darba apstahķlos, zaur seeweeschu un behrnu darbu u. t. t. u. t. t. Juhs paschi sapratisat, ka wiss tas atspoguļo-

jās ļoti nelabwehligi zilweku galwās, tur palikās atmiņas un wehlak tikai tenkas par wezeem labeem laikeem jeb atkal zerbās us jaunu pasauli, waj nu wiņpus swaiġsnem waj kaut kur tahļumā. Tikai ne mahjās. Un jaunus darba rihkus lausa, jaunajeem kungeem mehġinaja atreebt: bet noschautā kunga weetā nahza peezi ziti (atminat stahstu par puhķi — nozehrt weenu galwu — ataug peezas zitas), sagrautās fabrikas weetā radās peezas zitas. Tikai tahds besisejamibas eespaids bija pahrgrosibam us masu galwam. Warbuht pehz gadu tuhkstoscheem ari schinī zeļā eeweestos galwās jauni usskati, weenadā mehrā pee wiseem waj wismas wairuma, ihsti demokratisķi — oportunistiskā zeļā.

Bet mehs jau minejam, ka zilweku starpā, zik tahļu azis atpakal sņeeds, ir daschadibas. Rodas zilweki, kurus ihpatneji apstahķļi apbalwojusķi ar sewischķām gara dahwanam, tas ir ar gaischakām galwam. Schinīs galwās notikumi norisinas dauds dsihwaki, tās ustwer pahрмаiņas un pretruņu sadursmes, kuras ziteem nepamanitas, neredsamas. Ronas wehstures Napoleoni, Darwini u. t. t. Bet parasti schis galwas peeder mantigajām schķiram, jo tikai wiņās spehġ rastees tahda attihstiba, kas prasa plaschas pagahtņes sinaschanas. Un schee eewehrojamee wihri top gan par wadoņeem, bet par wadoņeem - kungeem un newadoņeem - beedreem. Wiņi parasti kalpo sawas schķiras interesem, weizina tās un zenschas noslehpt jeb teesķi preteji istehlot to, kas runā par labu pretejai schķirai. Bet wehl beschaki ari wiņi gan nojausch jaunās pretrunas, bet ari tās apsinigi saprot no sawas schķiras stahwokļa un sauz sawejos pret jaunajām breesmam, jo wiņi sawas schķiras intereses usluhko par wisas sabeedribas, wisas zilwezes interesem.

Beigās, ronas ari talanti un ġeniji, kas sajausdami jaunās pretrunas, reisē ari ir peeteekosķi tahļredsiġi, lai ar wisu sparū nodotos scho jauno pretrunu atrisinaschanai. Tee ir tee Marksi, Engelsi, Lasali, Leņini, kas top par apspeatās, bet progreesjoschās nahkamās waldoschās schķiras intereschu ispaudejeem, wehl eekams paschas schis schķiras waretu apjaust sawas intereses jeb radit sawas idejas un sawas schķiras ġribas. Kā redsat, tas ir zits kas, nekā mehs lasijam pee Imuna, pehz kura „wadonis naw nekas zits, kā tikai sinamas masas ideju atspoguļotajs“; „leeli wihri ir tikai masu ġribas ispilditaji“, „wisleelakee

un wisgenialakee wadoņi, tiklihds tee wairs neispilda sawas schķiras prasibas paleek bes masam* un, beigās, „wadoņi ir tikai masu gribas un ideju atspogulotaji“*). Mehs waretu peerahdit, ka taisni wehsturē, pagahtnē, leeli wihri jeb ģeniali wadoņi uswareja bes masas gribas un pat pret scho gribu, kas neween neispildija ņchis gribas un wajadsibas, bet pat tās negribeja ne ispildit, ne saprast. Jo tas naw sen atpakaļ, kad Lasalam Wahzijā bija jāsaka, ka strahdneezibas wadoņeem wehl janodarbojas ar to, ka wiņeem jaeeskaidro strahdneekeem, ka wiņeem truhkst un wajaga un kas wiņeem jagrib. Un beigu beigās loti masiņsch buhtu tas leelais wihrs, kas weenigi „atpogulotu masu gribas un idejas“. Wehsture pasihst ari tahdus, bet wiņa parasti wiņus atmasko, kā weenkahrschus demagogus, kas isleetojuschi ļauschu tumsibu, lai sem „wiņu gribas un ideju“ aissega tos westu atpakaļ, tahdi ir dauds kristigas waj zitas tizibas sprediķotaji, jaunakos laikos antisemiti un zitadi schowinisti un t. t. Bet ta jau ir ta nelaiمة, ka Imuns sajaz kombrigus un komisarus ar wehstures leelajeem wihreem. Bet kombrigi saņem gan „kara spezu“ paugstinatus okladus, pat kahdreis „sarkanā karoga“ ordeni, bet parasti neekļuhst wehsturē un ari wehsturiskais materialisms war wiņeem garam paeet klusedams.

Bet kā parahdas neween scho leelo, ģenialo wehstures zilweku eespaidis us zilwezi, bet ari masako garu, wispahri tā sauzamās inteliģenzes (inteliģenzes ne pehz diploma, bet pehz patesā wiņa galwas satura)? Mehs lasijām „Darbā,“ kā daschi eedomajas, ka „peeteek eelikt zilwekeem zilwezibu“ (kā peem. sneegā wihram degoschas ogles azu weetā?), ka ruhp tikai nodarbotees ar tahdu etisku audseshanas darbu, lai „sagļus“ pahrwehrstu komunistos un swehrus par zilwekeem. Tur ir dauds pahri no wezām tradizijam is pedagogijas, peejauzas ari maš ispehtitais jautajums par sugestiju, to nowedot lihds teescham ideoloģijas lipigumam. Mehs sinam ari teescham, ka eewehrojami runataji waj wispahri propagandisti ir pratuschi a israut masas sew lihds, kā tizibā, tā ari sabeedriskos jau-

* Es gandrihs noschehloju, ka esmu ņehmis scho autoru par peemehru, jo pee wiņa leelakais juzeklis: wahrđiņi „masas“, „schķiras“, „schķiru masas“, neluhkojot pehz laikmeta, par kuru eet runa, jeb „wajadsibas“, „intereses“, „idejas“ un „gribas“ tā jauzas un maisas, ka netcezi gudrs, kas kuru reis domats.

tajumos, padarot tās par aklam peekritejam. Bet tahda aisrautiba naw paleekama un, ja ais wiņas nestahw saimneeziskās attihstibas wirseens, ta sabruhk.

Jauna doma, jauna ideja, masās isnesta, ne ikreis aisrauj, ta beeschi noeet garam nesaprasta, jeb ta dseļ un to usņem pat naidigi. Mehs sinam, zik dauds eewehrojāmu wihru ir gahjuschi bojā, jo ļaudis nebuht negribeja wiņas atsiht par sawu „ideju un gribu atspogulotajeem jeb pat ispiditajeem“, bet nomehtaja akmeņeem, steepa us uguns sahrteem, sita krustā un meta zeetumos. Ziti gahja bojā weenkahrschi nesaprasti un netika us wehstures lapam, jo wehsture nedewa wiņeem attihstitees pilnā mehra. Wisteelakee gari tika saprasti tikai pehz gadu simteņeem un parasti mira neatsihti un truhkuma. Tā ļoti mas saistās ar teeschamibu, ja mehs sametam weenā kopā leelos, ģenialos wihrus, ko waram ari gan saukt par zilwezes waj sinamas schķiras wadoņeem bilschaiņa walodā, ar teem wadoņeem, kas teescham stahw komandetaju lomās. Tahdi gadijumi, kā Ļeņins, kur ģenialu idejisku wadoni nostahda ari teeschas waras preekschgalā, ir wehsturē isņehmuma gadijums.*) Un peemehrot schahdā gadījumā ari partijas programā prasibu, ka wiņam pehz 3 mehnescheem jāeet us fabriku un jasuhta no tureenes zits weetā, buhtu weenkahrscha ahrprahtiba.

Un ne tadehļ tahda jauna doma paeet garam waj nu eenihdeta no ļaudim, jeb masakais nesaprasta, ka to neprastu paskaidrot. Ne, weenkahrshi tadehļ, ka ļauschu waj sinamās schķiras lozekļu galwās wehl apkahrtne ar sawu saimneezisko dsihwi naw eenesuse peeteekoscha materiala, is kura, propagandista gaischā galwa waretu weidot jaunus masu usskatus. War paeet gadi un pat gadu desmiti, kad schis materials jau ir, bet naw kas schos nedsihwos faktus ļauschu galwās pahrwehersch dsihwās buhtēs. Te ass weena zilweka prahts, isplatits runā waj drukā jeb zaur palihgspehkeem — propagandisteem, agitatoreem, war panahkt teescham brihnumus. Atminatees Kree-wiju: Tscherņischewskis pagahja nepamanits, un tikai Ļeņins tika saprasts. War weegli buht, ka Tscherņischewskis tagad spehletu Ļeņina lomu un Ļeņins wiņa laikā paliktu mas pamanits plaschajās masās. Markss ne Anglijā ne Wahzijā nepee-

*) Zitadas domas isteiz K. Imuns „Komunistā“: pee wehstures „darba weikschanas masu preekschgalā katreis atraduschees sinami wadoņi, kā masu kustibas waditaji.“ —

dsihwoja sawu mahzibu atsihschanu plaschås darba masås. Peenahk laikmets, kad dsirkstele burtiskå nosihmê saze| leesmas zilweku prahtos, bet tikai ja tur jau ir degamais. Bet war buht ari, ka dauds lehnak eet schis prahtu apgaismoschanas darbs, ka wajaga palihgå leela skaita widutaju, kas schis domas isnehså jeb pareisak lauschu galwås eekal to, ko newar eemest, kå ar dsirksteli. Kå redsat, materialistiskais wehstures usskats atsihst wisplaschako „eewehrojamo wihru“, talantu un gëniyu nosihmi wehsturê, bet wisu to galu galå isskaidro ar saimneezisko attihstibu.

5. Zilweku eespaids us saimneezisko attihstibu.

Aha! Peekahpjas? Tá prasis muhsu materialisma pretineeki? Ne, nebuht ne! Bet es jau pirmajā lekzijā aisrahdiyu us to, ka mehs esam zehlonibas prinzipa atsineji un pehz schis zehlonibas jau isnahk, ka neween atsewischķee zilweki, bet ari wisa zilweze un wisa semes lode, ir tikai mass skritulitis leelajā besgalibas zehlonibas wirknes „mechanismå“. Un zilweks tikai mass puteklitis wiså schinì padarischanå.

„Sitzt das kleine Menschenkind
An dem Ocean der Zeit,
Schöpft mit seiner kleinen Hand,
Tropfen aus der Ewigkeit.“

(Sehsch masais zilweka-behrns
Pee laika juhras,
Sme| ar sawu roziyu
Pileenus is muhschibas.)

Tas ir tà sauzamais uniwersalisms, kosmisms, wispasaulisms, „besgalisms“ jeb kå gribat. No schis plaschås isredses mums naw darischanas ar wehsturi. Kas ir gadu tuhkstoschi besgalibas gadu miljardos. Te wehstures fakti top par leelinaschanas glahsei nesaredsameem leelumeem. Un tur peekahrt klaht wehsturiska materialisma sihmiti buhtu smeekligi.

Markss pasina ari matematiku un astronomiju, wiņam nebija sweschi filosofijas jautajumi; taisni matematika un filosofija bija wiņa spezialitates. Bet kad wiņsch rakstija par wehsturi, tad wiņsch weenmehr usswehra, ka wiņsch aprobeschojas tikai ar sinamu wehstures posmu. Un wiņa politiskå ekonomija jeb tautsaimneeziba ir, wehl schauraki, weenigi kapitalistiskås sa-

beedribas politiskā ekonomija. Nejauksim tadeh] ari wehstures apzerejumos pasaules besgalibas jautajumus.

Bet ja mehs wispahri atsihstam zehlonibas prinzipu, tad mehs reisē ar to atsihstam ari zilweka, jeb pareisaki, zilweka gara eespaidu us saimneezisko attihstibu. Bes runas, kā wehsturi dara zilweki, tā jo sewischķi saimneeziskā attihstiba, wisi techniskee us labojumi un pahrgrosijumi eet zeļu zaur zilweku galwam. Bet ta naw wehsturiskā materialisma atspehoschana, bet laisni apstiprināschana. Jo mums tikai tuwaki jauprauga zilweku eespaids us saimneezisko attihstibu, sakarā ar wisu, ko mehs jau esam sazijuschi, lai pahrleezinatumees, kuram eespaidam ir galu galā pahrsvars, waj saimneezibas attihstibas eespaidam us zilwekeem jeb otradi, zilweku eespaidam us saimneezisko attihstibu.

Kā jau mehs pirmajā lekcijā aisrahdijam, par pirmatnejā darba eespaidu us zilweka prahtu naw ko runat, tas ir nenoleedsami peerahdits jau zaur walodu, kā domu ispaudeju, jo naw domu — ja naw atteezigo wahrdu un mehs domajam ari weenmehr fikai weenā waj otrā walodā. Bet waj zilwezes intelektualitatei attihstotees negroas apstahķi un zilweka prahts nesahk pilnigi neatkarigi waldit pahr saimneezisko attihstibu? Tā eedomājas idealisti, bet mums ir peeteekoschi fakti is saimneeziskās attihstibas wehstures, kas runā preteji, un naw peemehru, kas apstiprinatu gara eespaida preekschrozibu. Mums pee schi jautajuma buhs wehl japakawejas sihkak, kad mehs apluhkosim paschu saimneezisko attihstibu ruhpeezibā un semkopibā teeschā sakarā ar zilweku gara attihstibu. Sche tikai daschus peemehrus.

Mums wispirms japeesihmē, ka oktobra rewoluzija ir ļoti dauds burschuasijas elementu pahrdsinuse — wehsturiskā materialisma pusē. Sinams, ne ta wehsturiskā materialisma pusē, kā mehs to saprotam, bet kā to saprot muhsu sozialnodeweji, sozialrenegati un renegati — demokrati (Latwijas R. d.). Es sinams nepeekrihtu tam, ka Kautski un wiņa beedri buhtu ideologiski pahrwareti no burschuasijas, kā tē isteiz Imuns; tik tahju burschuasijas garigais eespaids nesneeds. Ne ta ir weenkahrschi uspirkschana waj atkal saķupastalibas ideologija, bailiga apstahschanās rewoluzijas preeeschā. Kantski apstahjās un atsauzās us to, ka saimneeziskā attihstiba wehl waj wairs neatļauj sozialiset („naw wehl ko sozialiset“, jeb naw wairs ko

sozialiset, jo jau sabruzis). Kautskis atsauzas pee tam us wehsturisko materialisma mahzibu un — ta ka tas slehdseens skan par labu burschuasijai, burschuasijas sinatne preezigi apsweiz Kautska wehsturiska materialisma konzepziju (sapatni). Un te mehs stahdam pretim pareiso Marksa un Engelsa mahzibu par materialistisko usskatu wehstures apluhkoschana.

Zilweka gars ir gan jaunisgudrojumu awots, ta tad, technikas pahrgrosijumu inziators (pasahzejs), bet mehs jau redsejam, kas wiņu us to bihda — ta pate saimneeziba. Ja mehs isskatam zauri wisu leelo isgudrojumu strihpu, tad mehs redsam, ka tee tuhkstoschus gadus isgudroti ne weenreis ween, bet simtreis un tomehr weenmehr palikuschi noslehpti, neisleetoti. Un tad weenā deenā usreis no wisām pusem nahk siņas, ka schis waj tas isgudrots wairak weetās usreis. Ka tas saprotams? Weenigi ta, ka techniskais pahrgrosijums waj uslabojums wehl bija pahragrs, wehl nepeedereja saimneeziskās atihstibas pakahpei un — tadeh palika neisleetots. Un tiklihds to prasija saimn. atihstiba, tad tas pats isgudrojums nahza no wisām pusem, jo isgudrojumi ir galwenām kahrtam pascha darba produkts. Wahzu fabrikantu beedriba bija issludinajuse godalgu par labako twaika maschinas wehsturi, un es neesu lasijis kreetnaka wehstures raksta par labu wehsturiska materialisma usskateem, nekā scho no muhsu — jaunakajeem pretineekeem godalgoto rakstu no Dr. Matschosa. Ka teikts, pee schi jautajuma mehs wehl atgreesisimees.

Jaatmin, ka Markss sazija: pamatigaki apluhkojot, mehs weenmehr atradisim, ka pats usdewums, ko sew zilweze stahda, rodas tikai tur, kur wiņa atrisinashanās materialee pamati (noteikumi) jau eksistē jeb wismas patlaban rodas („atrodas raschanās prozesā“). Mehs peem. redsam, ka tur, kur mehginaja „pahrdeshit“ mahksligi kapitalismu, tas isputeja. Katrinas II. laikā eeweda manufakturas Kreewijā, bet ar nebrihwu darbu un konkrejot ar mahjruhpneezibu — tās isputeja jeb pahrgahja mahjruhpneezibā. Kreewijas semstes dauds darija semkopibas wezinaschanai, bet — Kreewijas semneezibas nebrihwibas apstahkļos, wisi isplatamee jaunee darba rihki wismas pirmā laikā nahza par labu weenigi muischneezibai un tikai ļoti lehni semneezibai. Turpretim Latwijas semneeziba ļoti ahtri peesawinajās jaunos darba rihkus, neraugot us wisleelakajeem kawekļeem no

wahzu muischneezibas puses. Te buhtu smeekligi runat par ih-paschàm latweeschu semneeku „gara dahwanam“, bet jaspot, ka eemesls meklejams Baltijas augstakà kapitalisma attihstibà. Jo zilweku prahts nahk pee jaunisgudroju-meem un to isleetoschanas tikai tur, kur tos isbihda saimneeziskà wajadsiba, un zik gaischs prahts ari nerihkotu technisku pahrlabojumu eeweschanu, scheem rihkojumeem buhs panahkumi tikai tur, kur tee saskanès ar saimneeziskàs attihstibas teeksmem.

Mehs jau pag. lekzijà kawejamees pee jautajuma, waj sozialistiskà rewoluzija Kreewijà naw par agri, un nahzàm pee slehdseena, ka no ta laika, kà kapitalistiskà raschojamà eekahrta uswarejuse, tas ir ikweenà kapitalistiskà sabeedribà — ta naw par agru un wiņas uswara ir weenkahrschs fakts, tas ir zihņas resultatà jautajums. Tas pats sakams par technisko rewoluziju. Ja nebuhtu schini siņa inziatiwes, pasahkuma no atsewischķu personu, kà „isņehmumu“ puses, tad nekad pee tahdàm rewoluzijam nenokluhtum.

Kà sinams, wehsturiskà materialisma usdewum sir, — ispehtot wehstures gaitu un tàs kustinoscho zehlon-sistemu, atklaht sabeedribas attihstibas likumibu. Un, saka Markss „kapitala“ I. daļas eewadà, „ja sinama zilweku sabeedriba atraduse sawas kustibas likumibu, tad wiņas warà gan naw pahrlèkt waj aisdekreteet dabiski nepeezeeschamas attihstibas pakahpes, bet ta war dsem deschanas sahpes saihsinat un atweeglinat“. To mehģinaja darit ari kapitalisms. Agrak isgudrojumi bija ñejauschibas augļi, proti, weens waj otrs darba zilweks atklahja kahdu jaunu darba paņehmeenu waj aisrahdijsumu us darba rihku uslaboschanas wirseenu un parasti kahds inscheneers waj usņehmejs „peesawinajàs“ scho „ideju“ un to isweda dsihwè, ja — tam jau bija peenahzis laiks, jeb kapitalistiskà walodà runajot, ja tas atmaksajàs sinamos darba spehka tirgus apstahķlos. Tagad ari isgudrojumus jau sahk taisit sistematiski un fabrikweidigi. Nemsim peemehram Edisona akziju beedribu Amerikà. Paraudsisim leelàs ķimiskàs laboratorijas Wahzijà waj Schweizè, kur laboratorijà strahdà simteem ķimiķu pilnigi neraschigo darbu — atklaht jaunus darba metodes, jaunus ķimiskus sastahwus u. t. t. Bet kapitalistiskajà sabeedribà sche par kawekli un robescham ir kapita-

listu schķiras peļņas jautajums, tas ir weenmehr un atkal aprehķins, waj atmaksases, bet schis aprehķins ir neschķirami saistits ar pascha kapitalisma pastahweschanu, tas ir, atkal ar saimneeziskās attihstibas jautajumu.

Ja nu mums jaunzeptee „kautskianeeschi“ is skaidri burschujiskā lehģera atbild, ka rewōluzija „aw eespehjama tadeh, ka techniskā attihstiba wehl naw peeteekoschi augsta, lai pahreetu us komunismu, tad mehs atbildam, ka te war nahkt palihgā zilweka prahta apsiniga eejaukschanās. Un es te waru atsauktees us no manis jau „Darbā“ ziteto holand. marksista Panekuka teikumu: „Sozialisms nosihmē pawisam jaunu, zitadu attihstibas wirseenu, kuru war eesahkt ikweenā tagadejās attihstibas gaitas punktā un kuru ari teescham eesahks proletariats pirmajā sawas uswaras deenā“.

Interesantā parahdiba, ka burschuasija us reis grib nostahtees „us wehsturiskā materialisma“ jeb pat „sinatniskā sozialisma“ stahwokli, mums leek ari apluhkot no jauna paschu inteligenzes jautajumu. Dihwaina leeta, ka inteligenze, kura weenmehr strahdaja pee technisku pahrlabojumu planeem un tur usmeta grandiosas isredses, tanī brihdī, kad wiņai strahdneeziba pateiza: „tās saites, kas juhsu darbam bija liktas no kapitalisma, proti, kapitalisma peļņas jautajums, ir krituschas, ņemat un strahdajat,“ metās behgt waj pasludinaja atklahtu waj slehptu sabotaschu. Un tas pats noteekas ar wislabakajeem teoretikeem ar skaidri marksistisku nokrahsu; ja wiņi bijuschi saistiti ar burschuasiju, wiņi parasti pahreet atpakaļ pee burschuasijas. Manā preekschā ir Latwijas teoret. marksisma bij. tehwa Kasparsona, tagad Ulmaņa ministrijas un r.-d. partijas lozekļa runa, gan saraustitā „balto“ awischu atstahstijumā, bet tomehr wisai iaksturigas weetas tur atrodam. Schī teoretiskā marksisma swaigsne, galwu pahraka par wisu ta laika marksistisko latw. inteliģenzi, peepeschi muhs, sawus wezos beedrus — nostahda par „ideoloģiskeem domatajeem“ un atsauzas wiņeem pretim us „sozialisma leeleem un pateeseem mahzita-jeem“. Es nesinu, waj Kasparsons ari sewi wehl skaita pee teem (bija wiņsch reis tahds ar pilnigu teesibu), bet wiņu nodod ari schini gadījumā wiņa slehdseens par komunisma ne-weiksmem: „Ir maldigas domas, ka ar jaunlaiku techniskeem

lihdsekjeem ween jau eespehjams pazelt darba raschibu. jagahdà ari dsihwajam spehkam preeks un interese sawu darbu strahdat — bes ta technikainaw nosihmes*. Ko te Kasparsons*) domajis ar dsihwo spehku? Waj strahdneeku schķiru? Es netizu, ka wiņsch to buhtu nopeetni domajis, ka „preeks un interese“ strahdneekeem nahk tikai zaur kapitalisma maises pahtagu. Stahsta, ka taisni kapitalisma laikmetà kahda sadursme ar strahdneeku „nepreeku un neinteresi“ strahdat wiņa pahrwaldamà nama buhwé — wiņu, Kasparsonu, is s.-d. pahrwehtis par r.-d. (renegat-, relatiw-waj radikaldemokartu — lasi kà gribi). Ne, schim „materialistam“ azimredsot „dsihwais spehks“ ir weenigi inscheneeri un wispahri intelligenze. Bet kas wiņus „eenteresè un eepreezina us darbu, to mehs jau redsejām: weenigi daliba kapitalistu pelņā un pahrejās preekschrozibas.

Tanī brihdi, kad zilwekeem ir eespehjamiba apsinigi zaur sawu prahta aparatu darit pilnā mehrā eespaidu us saimneezisko attihstibu, wiņu „garigais sahs“ noteiktiki, nekà jel kad nostahjas strahdneeku schķiras pretineeku lehgeri un laupa rewoluzijai scho wisai wajadsigo „eespaidu us technisko attihstibu“. Taisni tas slahnis, kursch satura wisleelako skaitu „eewehrojamo“ wihru, tá sakot, „dabisko wadoņu“ atsakas buht par strahdneezibas „wadoņeem-beedreem“. Wiņeem patihk weenigi tikai „wadoņu-kungu“ loma. Mehs redsam, zik pareisi bija, ja mehs augstak schķihram schis diwas lomas. Zilweks war buht eewehrojams un pat ar leeleem nopelneem zilwezes garigā wehsturē, bet tas wehl nenoteiz, ka wiņam tadeh] ween jatop ari par politisko wadoni.

Mehs redsejām gaischi, kahdus brihnumus isdara rewoluzijas. Ta bija 1905. g. rewoluzija, kas isskauda is zilweku prahteem schaubas par to, ka ari Kreewijai jaet pa kapitalisma zelu un ka ari Kreewija jau tapusé par kapitalistisku

*) Teescham asara nobirst par schis galwas schķirschanos is muhsu rindam. Tahdas otras latweeschu inteligenzes starpā es nesinu. Un man azu preekschā wehl stahw Kasparsons Tehrbatas stud. literariskā pulziņā un runā dedsinoschus wahrdsu, salihdsinadams jaunās strahwas zihnitajus ar besbailigo gladiatoru Romas swehru zirkū. Bet wiņsch bija „kabineta sinatneeks“, schķirts no dsihwe, un pirmā sadursme ar dsihwes ihstenibu sagahsa wiņa galwas „kahrschu namiņu“. Preeksch mums wiņsch ir miris. „Demortnis nihil nisi bene“. Par miruscheem tikai labu!

sabeedribu. Un kad 1917. g. oktobri Kreewijâ norisinajās proletariskā rewoluzija, kas ar sawu peemehru apdraud wisas pasaules burschujisko sabeedribu, tad — burschuasija prot glahbtees, weenigi atbalstotees — us wehsturisko materialismu. Pee sewis mahjās wiņi sargajas pret komunismu, atbalstotees us sozialistēm-nodewejeem, bet pret mums wiņi isbihda to paschu sozialistu-nodeweju „wehsturiskā materialisma“ sapratni, ka pee mums wehl rewoluzija esot par agru, jo — rewoluzijas noteizot weenigi — saimneeziskā attihstiba. Un mums materialistēm — tawu likteņa ironiju! — jaaisstahw zilweka prahta eespaida eespehjamiba us scho saimneezisko attihstibu, ko mehs gan ari agrak nekad neesam noleeguschi. Mehs negreescham wehribas us burschuasijas swahrstischanos un us sozialnodeweju schongleeru stiķeem, bet ejam droschi un negrosami pa to paschu zeļu un tãpat, kã agrak, saprotot ari wehsturisko materialismu, kã proletariskās rewoluzijas eerozi.

III. Ideologija un tās saimneeziskee pamati.

... „Tad eestahjas sozialas rewoluzijas laikmets. Ar saimneeziskā fundamenta maiņu pahrgraujas ahtrak waj wehlak ari wisa milsainã wirsbuhwe.“ Tã, kã mehs jau redsejam, rakstija Markss. Pee tam wiņsch tuhliņ pats atsihmẽ, ka jaisschķir schahdu rewoluziju laikmetos starp „saimneezisko raschoschanas apstahkļu materialo rewoluziju“ (burtiski „pahrgrahweenu“) un starp tãm juridiskãm (teesiskãm), politiskãm, reingiosãm waj filosofiskãm, ihsi sakot ideologiskãm formam, kuras zilweki nahk pee apsiņas par scho sadursmi un to iszihna.“ Pirmo, t. i. materialo rewoluziju, saka wiņsch, war atsihmet pehz stingri dabas sinatniskas sistemas. Daudskahrt gruhtaki tas isdarams ar tã sauzamo „wirsbuhwi.“ Mehs tadehl eesahkam taisni no schis wirsbuhwes apraudsischanas.

Jr eerunas zeltas pret nosaukumu „wirsbuhwe“ un „saimneeziskais fundament“ . Lihdsibas nekad naw pilnigi apmeerinoschas, un wairak kã lihdsibas — schee wahrdi naw. Bet to,

ko Markss gribeja usswehrt, proti, rewoluzijas momentu — schi aina usswer wisai spilgti: atrauj saimneezisko pamatu un sabruhk ari wirsbuhwe.

Mehs eesahksim tanî pat kahrtibâ, kâ Markss: no teesibam, tad apraudsisim walsts eekahrtu un politiku, tahlak religîju un morali, filosofiju un sinatni, un beigsim ar literaturu un mahkslu, tas ir ar wisu pahrejo ideologîju.

I. Juridiskàs (teesiskàs) formas.

Mehs, latweeschi, us pirmo skatu, esam daschâ siqâ laimigi zilweki, jo mums naw pat nosaukuma preeksch Recht — Iprawo un mehs islihdsamees ar wahrdeem teesiba un taisniba, likums un likumiba, u. t. t., kas nekad neisteiz pilnigi to paschu. Bet ja mums nebija „teesibu“, tad mums netruhka „teesibneeku“ un taisnibas mekletaju, „funktineeku“ un „prahwneeku.“

Ar „teesibu un taisnibu“ mehs apsihmejam sabeedrisku atteezibu sistemu jeb kahrtibu, kura peederas waldoschâs schķiras intresem un kura top aissargata ar waru, t. i. ar schis schķiras organiseto spehku.“ Saprotams, tik wajsirdigi war isteiktees tikai komunists, kas weenmehr „isteiz to kas ir.“ Burschujiskâ sinatne ar scho wahrdu apsihmé ari sinamu kahrtibu, bet wiqâ to waj nu atteezina us deewischķu awotu, „deewa dotâm teesibam“ (bauschļi: tew nebuhs sagt, nokaut, laulibu pahrkahpt u. t. t.), waj atkal us kaut kahdu dabiski waj wehsturiski raduschos taisnibu, jeb beigâs us psihologiskeem pamateem, „intuitiwâm teesibam“, kas zilwekâ waj nu eedsimtas waj eeaudsetas zaur apkahrtnes eespaidu u. t. t. Wisatklahtak isteizas pasihstamais wahzu profesors Jherings, kursch „teesibu un taisnibu“ saprata, kâ „sabeedribas dsihwes apstahķļu (jeb noteikumumu) nodroschinatibu spaidu (peespeestibas) kahrtâ.“ Juhs redsat, ka pee mums swarigakâ starpiba ir ta, ka Jherings runâ par „waras aissargatâm sabeedribas intresem“, mehs turpretim sakam atklahti, ka te ir runa ne par wisas sabeedribas, bet tikai par schķiras un proti, waldoschâs schķiras intresem. Bes tam mehs ussweram, ka te eet runa par „sabeedriskâm“, tas ir zilweku sawstarpejam atteezibam, zik tahlu tās pee-

deras waj saskan ar waldoschās schķiras intresem. Beigās wehl mehs ussweram, ka te eet runa newis par atsewischķām atteezibam, bet par weselu atteezibu sistemu jeb kahrtibu, kura wisām schim atsewischķām atteezibam usleek sinamu raksturu. Juhs redsat gaischi, kā pehz muhsu usskata schahdas „teesibas un taisnibas“ nebija, kad wehl nebija schķiru, un nebuhs, kad kritis schķiru preteschķibas un paschas schķiras. Ļauschu atteezibas saprotams ari tad turpinasees, bet tām nebuhs usspeesta rakstura un tās neschķirosees pehz schķiru intresem. Tās buhs pateesi brihwās atteezibas, par kahdām kapitalistiskā sabeedribā i sapņot aisleegts.

Ja mehs runajām agrak par teesibam, tad mehs pee scha wahrda needomajamees ikreis „zilweku sawstarpejās atteezibas.“ Schis zirwis ir mans ihpaschums, jeb schi fabrika peeder weenam waj otram fabrikantam, Peters suhds Jahni dehļ naudas parahda jeb beigās teesa noteesā Andreju dehļ blehdibas waj sagschanas. Wisur tur grosas jautajums ap ihpaschuma teesibam, bet mehs weenmehr needomajamees, ka ais wiseem scheem priwatihpaschumeem, ais pascheem jehdseeneem fabrika waj nauda — slehpjas zilweku sawstarpejās atteezibas raschoschanā waj raschojumu apmaiņā.

Ja mehs turpretim leekam „teesibas un taisnibas“ jehdseenam par pamatu zilwezes sawstarpejās atteezibas, tad mums wisai spilgti un weegli attehlojas ari scho teesibu un taisnibu sakars ar saimneeziibas attihstibu. Kā radās pirmais jehdseens par priwatihpaschumu? Es negribu te kawetees pee pahrejas no pirmatnejā komunisma us priwatihpaschumu. Schis pahrejas wehsture lasama Bebeja — seeweetē, Engelsa — ģimenes iszelschanā u. t. t. Muhs te intresē tikai, kā raschoschanas un maiņas atteezibas pahrgahja teesiskās ihpaschumā atteezibas.

Darba atteezibas, pehz pirmatnejās komunas, — wergu saimneeziībā, feodalās muischneeziibas laikmetā ar wergu waj dsimtzilweku, un wehlak, spaidu-klauschu darbu; tad amatneeka un semneeka paschdarbs un wehlak ta pascha amatneeka (tikai strahdneeka bluhsē), ta pascha semneeka, (tikai kalpa pastalās), darbs kapitalistiskajā eekahrtā — skaidri noteiz ari to „sabeedrisko atteezibu kahrtibu“, kas peederas waldoschās schķiras (waj kahrtas) intresem. Te

man schķeet paskaidrojumi par scho teesisko atteezibu atkaribu no saimneeziskās attihstibas — leeki: kungs un wergs, kungs un kalps jeb usņehmajs un strahdneeks us algas lihguma pamata. Bes tam par to mums buhs wehl runa nahkoschajā lekcijā.

Bet weena leeta ir darba organisazija un otra — darba rezultatu, raschojuma peesawinaschana. Tas ko mehs sauzam par peesawinaschanas jeb teeschi ihpaschuma atteezibam. Preeksch pirmatnejšs sabeedribas jautajums skaidrs: ta ģimene waj dsimta, waj ta nu medneeku, lopkopju, swejneeku jeb beigās semkopju, kas kopeji ar saweem kopejeem darba rihkeem strahdaja — sawa parsawu, t. i. peesawinaja — sawa darba rezultatu, jo ne loks waj flinte, ne arkls waj tihkls, ne beigās ahmurs un ihlens rada produktus, bet tikai zilweka darba spehks ar scheem rihkeem. Bet tiklihds seme, upes, lopi un amata jeb wispahri darba rihki pahrgahja zitu, t. i. priwatihpaschneeku rokās, darbu padarija gan jo projam tās paschas „darba rokas“, bet scho darba roku raschojumi wairs nepeekrita wiņeem, bet — scho darba tihku ihpaschneekeem, kas atstahja waj isdewa no scheem raschojumeem pascheem darba ruhķeem tikai taisni tik dauds, un wisadā siņā ne wairak, bet gan masak, kā wiņeem wajadseja, sewi un sawus pehznahzejus atraschojot. Darba rihku un wispahri raschojumu lihdsekļu priwatihpaschneeks drihsi peerada pee ta, ka raschojumu peesawinaschana peeder wiņam, kā darba raschojamo lihdsekļu ihpaschneekeem, bet ne schi darba daritajam. „Fuhrmani brauz, — ne tu brauzi, māna nauda brauz“. Bet mehs sinam, ka kreewu semneeki us saweem kungeem weenmehr sazija: Mehs peederam gan jums, bet seme — mums (мы ваши, а земля наша). Wiņi saprata sawu personigo werdsibu (waras jautajumu), bet leedsās saprast wiņu darba lihdsekļu un to produktu peesawinaschanu. Zitadi tas bija ruhpneezibā. Leelruhpneeziba gan attihstijās is amatneezibas un wispahri roku darba, bet teknikai attihstotees pahrgahja leelās fabrikās, kur asweenoja dauds strahdneeku, kureem pretim tās bija jaunās eestahdes. Un tikai blakus fabrikam (jeb agrak manufakturam) — strahdaja amatneeki-paschdarbji; kas joprojam paschi peesawinaja sawa darba produktus un apmainija schos darba produktus pret semes darba produkteem, kā darba produktus.

Bet amatneeziba krita — konkurenzes zihqā. Schim amatneekam ļoti populāra bija un palika doma, ka nesamaksāta darba rezultāta peesawinaschana (tas ir galu galā ikweens priwathpaschums kapitalistiskā eekahrtā) — ir laupischana, sahdšiba, kā to arī ispauda sihkburschuasijas socialistis Prudons.

Fabriku strahdneekam wjadseja ilgi noraudsitees sawās darba atteezibās un wjadseja tahdu ģeniju kā Marksu un Engelsu, lai atklahtos wiņa azis us schim atteezibam, kurās arī wiņu ikdeenās aplaupa, peesawinotees wiņam nesamaksāta darba rezultātu un ka weenigi komunisms, tas ir darba lihdsēkļu pahrweschana wisas sabeedribas ihpaschumā, to war galīgi nowehrst.

Wisai interesanti nowehrot, kā pa wisu scho garo attihstības strihpu — paschi likumi, kas isteiza ļauschu sawstarpejās, teesiskās atteezības, palika gandrihs negrositi. Priwathpaschums pats un wiņu pawadoschās eestahdes bija nosauktas par swehteem, deewa doteem un tahdās swehtas eestahdes tatschu newareja grosit. Burts palika, bet saturs grosijās jeb attihstijās pretim likuma burtam un tad teesu eestahdem bija janahk paliģā ar saweem paskaidrojumeem, ka tas burts wairs nenosihmē to, ko domāja agrak, bet zitu ko. Tas tā gahja deesgan ilgi, bet sawā pehdeja attihstības stadijā atteezības kļuwa pahrak zitadas un wairs nepadewās agrakeem likumeem un pat wiņu wisweiklakajeem istulkotajeem. Tā mehs redsam pag. gādusimteņu pehdejos gadu desmitos zeļamēes akziju, kredit un bankas likumus, pat pilnīgi jaunas priwatlikumu grahmatas. Kā lai isteiz likums, kursch neatsihst procentus — tahdās schķiras teesības, kuras wara pastahw weenigi procentu ņemschanā? Jeb es jau aisrahdiju ka agrak par sawu sauza to, ko padarija ihpaschneeka darbs. Turpmak par sawu — ikweenu produktu sauza darba rihku un lihdsēkļu ihpaschneeks, bet wiņsch wehl atsauzās us sawu rihzibu, us „galwas grosischanu.“ Akziju beedribā produktu peesawina wairs neds strahdneeks, neds „galwas grositajs“ (direktori, weikalwaditaji u. t. t.), bet akzijas ihpaschneeks, kuponu schķehretaji. Skaidrs, ka te wjadseja jauna likuma. Tāpat, kā wjadseja jaunu likumu, kad agrak aisleegto augļotaju darbibu pahrwehrtā par legalu bankas operaziju u. t. t. Mehs tomehr redsejam, ka jaunee likumi ļoti lehni pakalrahpās dsihwes ihstenibai, tā kā schini arodā i schaubas nezeļas par to, ka

saimneeziskā attihstiba ir tas noteizejs, tas fundaments, un likumi, teesibas tikai ta „wirsbuhwe.“ Mehs to paschu attihstibas gaitu jau agrakā lekjijā redsejām pee laulibas un wispahri ģimenes attihstibas rewoluzijas laikmeta.

Bet kā ir ar t. s. kriminaleem jeb sodu likumeem? Tur tatschu ir spehkā zitadi pamati, nekā t. s. ihpaschuma likumos? Nebuht ne. Ja mehs teesibas apsihmejam wispahri par sabeedriskām atteezibām, kuras nodroschina waldoschās waras organisetā wara t. i. parasti walsts, tad kriminalteesibas ir taisni tee likumi un pahrejē teesiskee lihdsekļi, kas nodroschina scho atteezibu kahrtibu, peedraudot sodu ikweenam schis kahrtibas pahrkahpejam.

Pirmatneja kahrtibas nodroschinaschana zaur sodeem stipri atschķirās no tagadējās, tikai kapitalistiskās sabeedribas organisetās kahrtibas nodroschinaschanas. To sauza par atreezibu: ka tu man, tā es tew un taweem peederigeem! Bet pamats tas pats: saimneezisko atteezibu kahrtibas nodroschinaschana. Kapitalistiskā sabeedriba attihsta plaschi un sihki isstrahdatu sodu likumu sistemu, kur pehz arschinam waj mahrziņam peespreeda sodus (zeetumu u. t. t.) ikweenam kahrtibas pahrtrauzejam. Bet likuma pahrkahpschana jeb noseegums ir sabeedriska parahdiba, kurai paschai par pamatu ir saimneeziska jeb sabeedriska attihstiba. Jo noseegumu leelum leelā daļa naw nekas zits, kā sazelschanās pret lihdsschinejo peesawinaschanas jeb ihpaschuma atteezibu kahrtibu, kura kritis lihds ar scho peesawinaschanās teesibu. Patlaban mehs pahrdsihwojam pahrejas laikmetu, kurā ari wehl walda weena schķira, bet ta ir darba ļauschu, t. i. tautas leelā wairuma schķira. Ari wiņai wehl jaatbalstaš us teesibām, tas ir ar organisetu waru jaustura spehkā sinama atteezibu kahrtiba, kas peederās wiņas, kā waldoschās schķiras intreseem. Wiņa wairs neaisstahw agrako peesawinaschanas kahrtibu, agrakās ihpaschuma atteezibas, bet wiņa tas atzeļ waj pahrwed us padomju walsti organisetā kahrlā: ari wiņa atsihst par noseegumu un soda no wiņas atsihtās un kaut pagaidam atstahtās kahrtibas trauzetajus, tikai ais ziteem motiweem. Tā ari noseegumi un sodi par teem ir saimneeziskās attihstibas teeschas sekas.

Bet mums sazis: mehs, komunisti, tatschu taisni leelas zeribas leekam us sabeedrisko atteezibu grosischanu zaur dekreteem. Naw schaubu, ka likums war apsinigi eewest weenu

waj otu atteezibu jaunekahrtojumu. Mehs taisni aprahdijām agrakā lekjija, ka issinajuschi attihstibas likumu, mehs waram atweeglinat attihstibas pahreju un to wezinat, bet, kà teikts, tikai tad, ja schi eejaukschanàs eet saimneeziskàs attihstibas wirseenu. Zitadi jaunàs atteezibas pahrkrahsoses wezajàs formàs: semes sozialisazija pahrwehrtisees par semes dalischanu, nazionaliseti uspehmumi par kapitalistiskeem tresteem u. t. t. Jr wesela juristu skola, kas pat sozialismu zer eewest meerigā juridiskā zeļā, tikai ne gados, bet gadu simtos, pamasam kapitalistiskajai walstij pahrweherschotees sozialistiskā walsti, ne jonaiņā rewoluzija, bet demokratiskā ewoluzija. Bet schis usskats kriht reisē ar wiņu usskatu par paschas walsts nosihmi.

2. Politika un walsts eekahrta.

Mums, kas pahrdsihwojuschi oktobra rewoluziju un kas pasihstami ar b. Leņina grahmatu par walsti un rewoluziju, naw ilgi jakawejas pee sakareem starp walsts eekahrta un saimneezisko attihstibu. To mums Fr. Engelss aprahdija, ka „walsts naw nekas zits, kà ikreisejās ismantotajas schķiras waras organisazija, kuras usdewums ar waru usturet ismantoto schķiru apspeestibā, kura ikreis peederas pastahwoschās raschojamās kahrtibas apstahkļeem (werdsibā, dsimtbuhschanā, klau-sibā, algas darbā).“ Engelss, kà arweenu, ļoti populari paskaidro scho sawu pilnigi jauno domu. Ja nebuhtu tahdas waras organisazijas, kà walsts, kas lai gan tad usturetu werdsibā waj zitadā apspeestibā leelo tautas wairumu, darba tautu? Tik saprotamam paskaidrojumam naw neka ko peesihmet.

Bet burschuasija atrod ari te iseju: wiņa wispirms neapsinigi un tad leekuligi apsinigi nemas rihkotees ar demokratijas jehdseenu. Demokratija bija leelās angļu un leelās frantschu rewoluzijas eekarojums. Tanī laikā, kad burschuasija bija wisas tautas preekschstahwe pretim wiņas apspeedejeem, demokratija nebija leekulibas auglis. Toreis, rewoluzijai sahkotees, burschuasijas wadoschās galwas tizeja brahlibai, lihdsibai un brihwibai. Bet weenigi tik ilgi, kamehr rewoluzijas bangas nepazehla jaunu schķiru, kas atschķehlās no burschuasijas. Nu burschuasija, runajot par demokratiju, runaja wairs tikai par „brihwibu, kà es to saprotu.“ (Wahzu birģeliskais dsejneeks taisni dseed par „Freiheit, die ich meine.“)

Demokratija teescham ir labs lindhseklis aisslehpt walsts waras schķiras raksturu. Ja wiseem ir wehleschanu teesibas, tad schķeet tatschu ļoti weenkahrschi, ka tautas leelais wairums pats nodod waldibas groschus sinamai grupai waj schķirai. Juhs jau, kungi, to leetu labaki saprotat! Bet pateesibā naw nekahdu lihdsigu wehleschanu teesibu un aisklahtas balsoschanas. Wiss tas ir wisadi sagrosits, saniķots. Saimneeziskā atkariba eespeeschas wisaisklahtakajā balsoschanas kamariti. Un resultats ir weenmehr un atkal weenas waj otras waldoschās schķiras waj pat kliķes uswara. Un tanī pat laikā, kad statistiskee skaitļi leezina, ka weenā waj otrā walsti ir noteikts wairums darba tautas, wisbrihwakās wehleschanas nowed peetās paschas burschuasijas schķiras wairuma walsts.

Mehs jau redsejam agrakajās lekzijās, zik gruhti plascho masu galwās eespeeschas un isweidojas pateesās raschojamās atteezibas un to ispratnē. Wispirms burschujiskās walsts waras duhre: wiņas kara spehks, polizija, teesa, eeredneeziba. Ta ir tahda wara, pret kuru sazeltaes pat aisklahta kamariti neeedroschinasees. Kas sin, tomehr nahks klajā un ko tad? Bet tas wehl naw wiss, burschuasijas walstij ir pakalpiga basiniza, kas ik swehtdeenās sludina, ka jabuht paklausigeem tai preekschneezibai, kurai ta wara rokās. — Un ta ir stipra wara, kas pasauligai soda peedraudei peeweeno sodu wiņā pasaulē. Bet wehl leelakā swarā kriht ta wara, kahda ir burschuasijas inteligenzei pahr darba tautas prahteem. Ta gara werdsiba, kas isplatās zaur skolam, grahmatam, lekzijam un jo ihpaschi laikraksteem. Schi gara werdsiba ir burschujiskās eekahrtas wisstiprakais atbalsts un tā tad ari pilsoniskās walsts wiszeeschakais pamatakmenis.

Tā mehs redsam, ka ilgus gadu simtus un tuhkstoschus politika, tas ir peedalischanās walsts warā jeb „mahksla waldit“ — bija neleelas grupas peederums. Ar politiku nodarbotees, tas ir spreest par walsts leetam, bija aisleepts neween plaschajai darba tautai, neween armijai un pat semajai eeredneezibai, bet ari paschas waldoschās kahrtas waj schķiras jaunajai paaudsei un pat weenkahrschi „schpihserim.“ Un tomehr, neraugot us wisu to, pilnigi neapsinigi preekschschis politikas dalibneekem, saimneeziskā attihstiba grosija i walsts waru, i walsts waras rihkotajus, tas ir politiku. Pat tad, kad ļaudis paschi to neapsinajās, jau norisinajās schķiru zihņa, kurā weena daļa

no zihņas grosijās teeschi ap walsts organisaziju un tās waru. Spilgti tas ispaudās neween juku, rewoluziju laikmetos: semneeku dumpjos, tizibas nemeeros, pat starpwalstiskās jukās un karos un jo ihpaschi leelajā angļu un frantschu rewoluzijās.

Un kad 19. g. simteni galīgi nodibinājās kapitalistiskā raschojamā kahrta, kapitalistiskā sabeedriba, kad lihds ar „demokratisma“ zenteeneem ari politika kļuwa par masu peederumu uu beigās us skatuwi stahjās strahdneeku schķira un pee tam apsiniga, tas ir redsiga un ne akla strahdneeku schķira, politikas sakars ar saimneezisko attihstibu kļuwa azim redsams. Schķiru zihņa kļuwa apsiniga un no weenkahrschi saimneeziskas zihņas apsinīgi pahrgahja politikā. Waj wiss tas norisinajās nejauschi?

Schķiru zihņa starp darbu un kapitalu iszehlās agrak, nekā sozialisma kustiba. Markss un Engels usrakstija to, kas jau norisinajās dsihwē. Wiņi to agrak nowehroja, nekā ziti un darija slehdseenus, kas ziteem nebija pa spehkam, bet ne no pirksteem wiņi tos issihda, ne no galwas isbehra, bet istwehra is saimneeziskās dsihwes ihstenibas. Jo pate kapitalistiskā saimneeziba agrak organiseja darba tautu, nekā ta apsinajās sawu organisaziju. Politika naw wairs weenigi neleelas grupas mahksla waj mahksla waldit, ta top par wispahreju schķiras zihņu ap waru, kurā wispirms str. schķira teežas eekarot dalibu waldibā un tad pahreet us rewoluziju: sagrahbjot un salauschot waldoschās schķiras waru.

Un tas wisinteresantakais schini gadījumā ir tas, ka nu wairs naw japeerahda politikas atkariba no saimneeziskās attihstibas. To pate burschuasija wairs nenoleeds, bet gan taisni otradi — usswer, lai apgahstu strahdneeku schķiras rewoluzionarās teeksmes. Tiklihds Kreewijā wara nonahza strahdneeku schķiras rokās un tahdas pat teeksmes parahdijās ari zitās semēs, burschu-asijas inteligenze un wiņas pakalpige soziaлисти-nodeweji sahka peerahdit, ka strahdneeku schķiras walsts neespehjama tadehļ, ka saimneeziskā aitihtsiba wehl neesot tik tahlu nonahkuse. Un taisni saimneeziskās gruhtibas Kreewijas padomju eekahrtā wiņi isbihda pret darba tautas schķiras-politiku. Wairs naw noleegschanas, ka saimneeziskā attihstiba noteiz sinamas sabeedribas politiskās teeksmes un zihņas.

Starp zitu schini gadījumā muhsu pretineeki aisrahda us to, ka widus schķiras wehl saimneeziski pretejas socialistiskai rewoluzijai, pee kam weeni no wiņeem to isskaidro zaur to, ka attihstiba wehl neesot nonahkuse tik tahlu, otri mehģina peerahbit, ka schi attihstiba us laukeem ari nemas neeschot scho zeļu. Kā redsat, ta ir pawisam zita waloda. Rewoluzijas laikmetā gruhti polemiset ar statistiskeem skaitļeem, jarunā ar dsihweem fakteem. Mehs ari politikā apsinigi mehģinam eeraut plaschas widus schķiras muhsu wirseenā: no wiņām prasam wismas neitralitati un saistam wiņas (ihpaschi semneezibas) intereses pee rewolusijas: lai sina tās, ka kontrrewoluzija ir ari wiņu apspeeschana, kamehr rewoluzija no wiņām prasa tikai minimalas lihdsdalibas. Mehs, masakais, teezamees is scho masu galwam istreekt wezās pasaules eeaudsetās tradizijas neween politikā, bet ari moralē, reliģijā, sinatnē u. t. t.

3. Reliģija un etika ekonomiskā materialisma apģaismā.

Runajot par reliģiju un etiku, par tizibu, tikumu un tikumibu (morali), mehs nonahkam tanī nowadā, no kura gadusimteņus un tuhkstoschus ispluhst tee swehtuma stari, kas aissargā i swehto laulibu, i swehto ihpaschumu u. t. t., wisu pilsonisko un agrak feodalo un wergu laiku „swehtito“ sa-beedribu. No weenas puses, us wiseem scheem jautajumeem ir sinams ahrejas neaisskaramibas sinogs, no otras puses, tee ir aissargati eekscheji, jo atteezas us „ikweena zilweka wis-dsiljako noslehptni“. Par wairak waj masak atklahtu pahrruņu schinīs jautajumos wehl nesen atpakaļ i domat newareja. Pat sozialdemokratu programa pee schim durwim palika stahwam un paklausigi padewās usrakstam: „eeeja ir aisleegta“, jeb kā angli raksta us priwiliģetam atejas weetam: „private“ („Reliģija ir priwatleeta“). Kā lai nahk ar sinatniskeem peerahdijumeem par reliģijas, tizibas atkaribu no saimneeziskeem apstahķleem, ja tizigais ar lepnumu leelas: „es tizu tadehļ, ka tas ir netizami (burtiski absurds)“. Un nedauds weeglaki usstahtees morales, wezā tikuma un tikumibas, etikas un sirdsapsiņas leetās.

Ari sinatne, neisņemot socialistisko, schini jautajumā darijuse mas. Tikai pehdejos 50 gados tizibas jautajums sinatnē ir eekarojis sinamu weetu. Mums tagad tomehr ir materials, kas dod eespehju west sakarā wiswezakās un wis-paganiskakās tizibu mahzibas ar weenigo pareiso deewtizibu —

kristigo un wisas schis tizibas kopā nemot ar ikreisejo sabeedrisko, tas ir galu galā saimneezisko attihstibu. Un tikai wehl wehlak sinatne scho paschu metodi peemehrojuse ari morales jautajumeem. Wisadā siņā schee abi aploki ir weens otram ļoti tuwi un wiņi ari kopā jaaprauga.

Mehs tagad sinatniski isteizamees, ka tikumibas sajuhta jeb morale, neisņemot sirdsapsiņu, naw nekas zits, kā dsihwneeku paschustureschanās, wairoschanās un soziālo sakaribu instinkti, tikai iskopti un isweidoti zilwezes sabeedriskās, tas ir galu galā saimneeziskās attihstibas gaita. Un par tizibu, reliģiju jaunakā sinatne mahza, ka wiņas pateeso saturu noteiz ne pahrdabiski spehki un ari „ne dabas eespaidi, bet soziālā, sabeedriskā dsihwes ispratne“. „Saprotams, ikweena aina, kas eksistē zilweka eedomā ir atkariga no daschadeem eespaideem un tahdā siņā war sazit, ka i dabas apstahkli, i soziālā apkahrtne (sabeedriskā dsihwe) dara eespaidu us reliģioso ideoloģiju; bet nerunajot jau par to, ka ari dabas usskati stipri atkarajas no ta, zik leelā mehra zilweks/paspehj teņniski isleetot schos dabas spehkus sawas materialās dsihwes raschoschanai: ainas, kas rodas, kā dabas nowehroschanas rezultati, sneeds tikai materialu ahrejeem ispuschkojumeem, — gribetos sazit „peedod tikai weetejo nokrahsu reliģiosam domu gahjeenam“. (H. Kunows.) Schee ihsee un noteiktee slehdseeni ir garu sinatnisku darbu rezultati un ihsumā ari mums jaapluhko scho sinatnisko apzerejumu domu gaita.

a. Reliģija.

Kā zela wispahriģi domas par gareem un deeweem? To mehs waram tagad ispehtit pehz to daudso pehtneeku, zelotaju, misionaru apraksteem par saweem peedsihwojumeem pee meschoņeem un par meschoņeem Amerikā, Asijā, Afrikā un Australijā, salihdsinot tos ar wezo teiku un rakstu siņam par senseneem laikeem. Un tās weenadibas, ko mehs tur atrodam pee paganeem, puspaganeem un kristiteem tizibas jautajumos, mums war galwot, ka mehs pehtischanā esam us pareisā zela.

Zelotaji bija ļoti isbrihnijuschees, kad pee daschām meschoņu tautam wini atduhrās pret schaubam tahdā ween-

kahrschâ pateesibâ, ka: „ikweenam zilwekam ir jamirst“. Wiņi gan saprata, ka gadas un beeschi gadas, ka ļaudis mirst, „ais-eet no schejeenes“, bet ka tas ir ikweena zilweka lik-tens, to wiņi nesaprata. Wiņu peedsihwojumi ļoti schauri, 10—20 zilweki, kas wairak ir weenkahrschi „dauds“, ko wiņsch nespeh j saskaitit. Un ihpaschi rets gadijums wiņu peedsihwojumos ir dabiska nahwe.

Wiņsch dauds beeschaki reds nomirschanu ais eewainojuma; to paschu wiņsch nowehrojis pee swehream. Dabisko nahwi wiņsch skaita par pret dabisku un meklē tai eemes-lus no kahda nesinama eespaيدا, burwibas. Kas norisinas zilwekam mirstot, wiņam ir noslehpums. Wiņsch reds sapņos nomiruschos, kâ dsihwus un tã rodas wiņam eedoma par „ais-gahjuscho“, „aismiguscho“, kâ garu tikai agrakajās meesās. Gars ir isgahjis no meesam, bet war atgreestees, tadehļ lihķus aprök wehlu waj pat pahrwehersch mumijās u. t. t.

Bet kahds isskatas gars? Kad mirst no eewainojuma, no zilweka, kâ ari swehra, ispluhst asinis. Tã tad asinis ir tas gars. Zitadi domã tãs tautas, kas barojas no siwim un wis-pahri dsihwneekeem ar aukstãm asinim. Tur wiņi tomehr nowehro kustibu kruhtis (i meegã, bet tikai, kamehr dsihws), tã tad kruhtis ta dsihwiba. Pee tautam, kas stahw us ļoti sema attihstibas stahwokļa, dsihwibas spehks, kustiba, dwehsele, gars, ehna, elposchana ir weens un tas pats wahrds. Tas gars, kas isgahjis no meesam un parahdas wehļak sapņi, tur jau peeņehmis agrakãs meesas. Saprotams, ka toreisejais domu aparats ir semu attihstits un neļauj tahļakas pehtischanas.

Bet ja gari dsihwo, tad tee tatschu ari ehd, un ja wiņsch parahdas sapņos, tad tatschu kaut kur maldas. Tã eeweeschas upuri (seedojumi), kâ weenkahrscha bariba, meelasts aisgahju-scheem, un domas par ihpascheem garu mitekļeem, debesim un pekli. Rodas tiziba, ka gari war buht labi un ļauni, tee war palihdset un reebt. Tee jasaķk zeenit un peeminet. Tã rodas pirmã tiziba gareem, kâ aispasaulis buhtnem.

Schini tizibã eejauzas jauns elements. Ģimenes, ispleh-schotees plaschumã, top par ļauschu apweenibam, kas sawa starpã newar prezetees jeb kopotees. Tas ir ļoti wezs para-dums (tuhkstoschus gadus pastahwoschs), ka weenas ģimenes wetschi un wezenes nekopojas ar pahrejeem tãs paschas ģimenes peeauguschãs grupas peederigeem. Ar laiku top at-

mesta ari koposchanàs tàs paschas ġimenes peeauguscho starpâ wispahri. Tà rodas asinsradneeziskâ ġimene jeb zilts, kas grib sawus peederigos kâ nekâ atschķirt no ziteem, lai nesajauktos, kâ weeniga asins apweeniba. Tee peeņem kopeju „totemu“, tas ir, dsihwneeka waj auga no sihmi, ko peeņem par teiksmaino zilts tehwu. No sahkuma tur naw neka deewischka: i dsihwneeku, i augu, kas ir par zilts totemu, kauj waj pluhz un ehd. Tikai tahġakâ atihstibâ totems kļuhst par garu—waroni, tad aisstahwi un beigās deewu. Te rodas pirmā deewa tiziba, kas tikai wehġak saistas ar dabas spehku kultu (peeluhgschanu). Jo scho deewu usdewums pirmatneji ir gahdat labu wehju, leetu, sauli u. t. t.

Tiklihds attihstas domaschanas aparats — zilwekam rodas jautajums par pasaules zelschanos. Kas to darinajis? Tahds wiņa jautajums. Kaut ko bes darba radit, to wiņsch wehl nesaprot. Saprotams, to dara stiprakais gars jeb deews. Semak attihstitas tautas un wezakās teikas pat neļauj domat, ka schis deews scho waj to buhtu radijis bes neapstrahdata („jehla“) materiala. Ka deews us weenkahrschu pawehli ween waretu radit neween wiņu pasauli, bet pat tikai atsewischku salu, kalnu waj juhru, tas isleekas wehl netizams. Jo plaschaki top raschoschanas un darba lihdsekġi (t. i., jo plaschaki top lihdsekġi guht pahrtiku), paplaschinas ari wiņa usskatu apwahrksnis, jo sareschġitaks un daudspusigaks kļuhst pāsaules radischanas akts. Gan ari tad zilweks needomajas wehl, ka deewi radijuschi pasauli it ne no ka, tomehr wiņi jau peedsejo daschadas deewischkas padarischanas pee schi akta ispildischanas. Parasti, ka tās tautas jeb ziltis, kas dsihwojuschas juhras malā, eedomajās pasaules radischanu is leelas juhras, turpretim tautas, kas dsihwojuschas kalnajos, wed sakarā ar kalneem ari pasaules radischanu. Ja tautas waj ziltis ir staiġuli, kas mainijuschi dsihwes weetu, tad abi usskati sajauzās diwejados usskatos, kâ mehs to redsam peem. bibeles teika. Ja salihdsinam bibeles teiku ar zitu tautu teikam, tad schi teika ari atkahrtojas pee dauds zitām tautam, bet pirmee bibeles panti (ja tos ņem pareisā tulkojumā) runā par juhru un ozeanu eesahkumā un semi tikai treschā deenā, kamehr Mosus I. grahmatas otrā nodalā runā par semi wispirms un nemin nemas uhdens dsihwneekus. Saprotams, ka teikums „lai

top", eewests tekstā tikai wehlak, jo tee ari nemas nesaskan ar pahrejo. Tā ari pasaules radischanas usskats ir pilnīgi atkarīgs no raschoschanas attihstības un tā tad saimneeziskeem apstahkļeem.

Nekawesimees tahlak pee scheem apstahkļeem, to dauds ir peewests Kunowa grahmatā (kreew. Stepanowa tulkojumā). Tuwais sakars starp „debesim“ un semi, starp deeweem un zilweka zihņu deh| ustura ir azim redsams. Ja mehs nu gribetu issekot — tizibas wispahri, un kristīgās tizibas sewischki, attihstību, tad gan sareschģitaki, bet tomehr spilgti wisur redsami sakari starp maiņam tizibas un basnizas leetās un wisai pasauligeem notikumeem, kā saimneeziskeem pahrgrosijumeem.

Ir ļoti peewilzīgi salihdsinat, kā neween Greeķijā un Romā, bet ari pee ģermaņeem un galu galā pat pee meschoņeem lihds ar pretschu saimneezību — ari reliģijā noteek pahrgrosība un proti par labu weendeewibai. Scho leelō luhsumu isdara galu galā teknikas attihstība. Ja mehs paluhkojamees kristīgās tizibas attihstībā, tad redsam, ka ta wispirmajā laikā Kanaana semē ir nabadsīgās schķiras tiziba ar sawu pirmatnejo patehrīņa komunismu (leelā radneezibā ar „Buda“ mahzību), ta pahreet us Romu un tur top par waldoschās schķiras reliģiju Romas walstī, jo leelā tirgoschanās apgrosība romneeku sabeedrību bija wisā walstī noweduse pee weendeewibas un kristīgā tiziba bija taisni kā radita schahdeem apstahkļeem. Un kristīga tiziba ahtri peemehrojas tureenes saimneeziskajām un lihds ar to sabeedriskajām atteezibam. Kā wergu leelsaimneezibas preekschgalā stahw — kungs un sem wiņa stahrostu pakahpe, tapat walstī ķeisars un wesela „hierarchija“, weselas „eeredņu kahpenes“. Sinams, ari jaunā walsts tiziba peeņehma tahdu pat basnizas eekahrtu. Bet Romas leelsaimneezība sabruhk, saimneezība pahreet naturalajā eekahrtā, kas iswehrschas par wispasaules feodalsaimneezību ar klauscheem un dsimtsļaudim. Un ari kristīga tiziba weidojas lihds. Tad rodas jauna schķira, kapitalistisko pilsehtneeku jeb pilsoņu schķira: tās sabeedrisko atteezību ideals nesakriht ar agrakās basnizas eekahrtu un rodas protesti pret to, kuri isbeidsas ar protestantu basnizu un tizību. Lutera un pahrejo protestantu laikmets sakriht ar leelām rewoluzionarām kustibām un saprotams ne basnizas jau'ajumi iszehla scho kustību, bet saimneeziskā rewoluzija noweda pee rewoluzijas ari basnizā, kura pate is nabadsigajām kristīgām

komunam bija pahrwehrtusees par bagatu pasauligu mantu ihpaschneezi. Te kahdreis eebilda, ka Italiija ari pilsehtu schķiras palikuschas katoliskas, bet tur jaewehro, ka Italiijas pilsehtas mehġinaja isleetot pawesta wispasaules waru sawās saimneeziskās interesēs un tadehļ nepeeweenojās protesteem pret pawestu tizibas leetā, kaut gan pilnigi emanzipejās no wiġa pasauligās waras pee sewis mahjās. Tā pakahpeniski pahrgrosas kristigā tiziba lihdsi ar saimneezisko attihstibu un netruhka pat mehġinajuma pee tās peesaistit ari strahdneeku kustibu. Mums ir kristīgi sozialisti un tagad kristīgi komunisti, nerunajot jau par ilggadejo neitralitati pret scho tizibu ar slaweno programmas teikumu: reliġija ir priwatleeta.

Ja pirmajā laikā saimneeziskās pahrgrosibas wiġu wisweenkahrshakajā weidā taisni bihdit bihdija zilweka prahtu us deewu jautajumu, kursch tahdā kahrtā attihstija zilweka prahta aparatu, tad turpmakā gaitā tizibas jautajumi bija taisni wezlaiku atleekas un tradiziju perekliis zilweku galwās. Gan burschujiskā sinatne, tas ir pirmā kahrtā dabas sinatne usstahjas pirmā laikā ļoti kritiski pret tizibas aisspreedumeem un pret scho aisspreedumu organisetu waru — basnizu, kura reisē bija ari pasauligās waras atbalsts. Schini siġa mehš sinam, zik radikali bija frantschu rewoluzijas preekschtetschi, kā Wolters, kura isteikumu pret basnizu „isnihzinat scho neleeti“, wehl tagad leeto sozialisti, kad teem naw zita ko sazit. Bet tad eestahjas reakzija, ari burschuasijas sinatne pasludina „reliġiju par priwatleetu“, tas ir neaiskaramu, kamehr pate burschuasija slehds meeru ar tizibu un basnizu un pehdejā stahjas ar preeku burschuasijas deenestā, kļuhdama reisē par lihdskapitalistu (ne katoļu basnizam ween, bet ari wisām zitām pasauligo mantu ir „deews un gan“.)

Komunisms ir jebkahdas ofizialas basnizas un tizibas pretineeks, bet wiġsch to apkaro ar gara eerotscheem: zaur netizibas propagandu wahrDOS un darbos un zaur wispahreju gara apgaismu, tas ir wispahreju isglihtibu. Ja tiziba zilwezes pirmdeenās bija reisē ari pirmā sinatne, tad tagadejās zilwezes galwās wairs naw weetas tizibai, het weenigi sinatnei.

B. Tikumiba jeb morale.

Tapat kā par tizibu, ari par tikumibas sajuhtam mahzija, ka tās esot eedehtstias no deewischkas rokas. Waj nu teeschi

no deewa waj zaur eedsimtibu, bet wisadā siṅā is swehta awota. Jo kā lai zitadi isskaidrojot laba un ļauna jehgumu un zilweka sirdsapsiṅu, kas zilwekā dsihwo pat tad, kad neweens nereds un nesina wiṅa ļauno sirdi waj wiṅa grehzigo darbu. Tahdi usskati bija itin dabiski, kamehr truhka sinatniskas sa-jehgas un ihpaschi kamehr nebija wehl pasihstama soziologija un pat nebija jehgas par zilwezes un wispahṛ dsihwneeku attihstibas gaitu.

Tikai Darwins pehdejā siṅā atklahja jaunu laikmetu. Wiṅsch peerahdija, ka starp zilweku un pahrejeem dsihwneekem naw nepahrlehzamas plaisas, ka i wiṅu organisms i wiṅu gara dsihwe ir tuwu radneeziska. Starpiba starp organisko un neorganisko pasauli, starp stahdu un dsihwneeku un beigās starp dsihwneeku un zilweku ir pakahpeniska. Kamehr agrak filosofi peerahdija, ka tahdas tikumiskas juhtas, kā altruisms, tuwaka mihlestiba, esot zilweka deewischkās dabas labakais peerahdijums, dabas sinatneeki skaidri un gaischi peerahdija, ka altruisms ir tahds instinkts, kas i dsihwneekam wispahri naw sweschs. Behrnu mihlestibu nepasihst daudsi meschoṅi, bet to atrodam ļoti attihstita weidā pee ziteem dsihwneekem. Un pat sirdsapsiṅa atrodama neween pee zilweka, bet ari pee ziteem „domajoscheem“ dsihwneekem.

Dsihwneeku wispahri, neisṅemot zilweku, atschķir diwas ihpaschibas: patwajiga kusteschanās un atsiṅas, sajausmas spehja, kā eerozis zihṅa dehl ustura. Bet schīm spehjam ir nosihme tikai sakarā ar eedsimtu dsihwneeka dsiṅu jeb instinktu — us paschustureschanos un augļoschanos, tas ir us sawas un sawa dsimuma dsihwes turpinaschanu. Bet dsihwneeki naw weeni, ari wiṅi dsihwo pahros, baros, pulkos, un lihds ar to wiṅos dsihwo soziali, sabeedriski instinkti, kuri parahdas ļoti spilgti pee jebkuras sadursmes, kas gadas wiṅu „sabeedribai“ ar ahrejo pasauli. To mehs nowehrojām, sahkot no bischu stropa un skudru puhja un beidsot ar negantako plehsigo swehru ģimeni waj baru. Schee instinkti pa daļai pama-tojas us tās „darba dalischanas“ parahdibām, kas nowehrojā-mas jau daschadejās dsihwneeku sugās un isskaidrojamas is tām paschām paschustureschanās dsiṅām.

Schee instinkti, saprotams, zitadi isweidojās zilweku galwās, kuru domaschanas aparats attihstibas siṅā neismehrojami augstaks. Wiṅi tur noteikti pahrweherschās wairak waj masak

apsinigos tikumos, un tikumibas sajuhtā, kureem sirdsapsiņa ir, tikai tā sakot, gradumehritajs. Ari te apstiprinās taš pats dabaslikums, kā sinamā pakahpē — daudzskaitliba pahrlez ihpatnībā. Pirmās domu dsirksteles bija isņehmuma gadijums, bet schee isņehmumu gadijumi pahrgahja paraschā, prahts-isweidojās loģiskā aparatā un ņehma pahrswaru par instinktu waj pat to isspeeda, isskauda. Mehs peem, pee dsihwneekeem un ari pirmatnejeem meschoņeem nowehrojām sewischku instinktu „orientetees weeteji“ (Ortssinn), kursch ļoti mas attihstits jeb pawisam nosudis pee kulturas zilweka. Mehs apbrihnojām dsihwneeķu pareģoschanas spehjas laika pasihmēs un wehl semneekeem tanī siņā ir leela nowehribas spehja, kamehr kulturas zilwekam tā nosuhd un jaapmaina pret ihpaschu sinatni (meteoroloģiju). Tiklihds zilweze pahreet us grahmatweschanas sistemu, nosuhd agrakā milsigā atmiņa saimneeķibas rehķinos u. t. t.

Ja mehs jau pee religijas jautajumeem redsejam, kā attihstas zilweka domaschana, tad tas pats nowehrojams ari pee tikumibas. Instinkts weidojās un pahrweidojās sem saimneeķiskās attihstibas eespaideem un lihds ar to.

Te gan japeesihme, ka taisni tikums un tikumiba ir tas „wehsturiskais“ elements eeksch mums, muhsu buhtes konserwatiwā puse, zilweka galwenais tradiziju kraħjums. To salaust ir wisgruhtaki, kā mehs jau redsejam, apraugot tradiziju jautajumu wispahri. Un tomehr mehs redsam wismilsigakās maiņas: meschoņi staigā kaili, pee mums tas skaitas par netikumibu, kamehr pee meschoņeem otradi. Un paraugot scho wiņķu usskatu starpibu schinī pat jautajumā, paraugotees us ikdeenischķa darba apģehrbu, waj atkal us bagatneeku damam ballēs, waj baletos, puskailam waj apģehrbtam taisni tīķ daudz, lai eekairinātu prahtus, domās par tām daļām, kas tur ais-segtas. Waj wehl runat par starpibu starp lauzineeku un pilsehtneeku tikumeem schinī siņā uu wispahri par daschadu arodu darbineekeem? Un tomehr tas tikai mass jautajums, kurā war teeschi issekot usskatu maiņai sem saimneeķisku pahrgrosibu eespaida.

Nemsim strahdneeku dsihwi: agrak strahdneeka tikums pastahweja eeksch tam, ka wiņsch wakaru pawadija mahjās, tagad tas ir „neattihstits“, „neapsinigs“ strahdneeks, kas ik

wakarus nosehsch mahjas neaiseedams us beedru, partijas waj zitadu sapulzi. Tà grosas ikdeenischķee tikumi, schis zilweka smadsenēs eeweesuschās beeschi apsuħņojuschās paraschas.

Ne zitadi leetas ir ar wisu tikumu sistemu, tikumibu jeb morali. Kahdreis beedrene Roland-Holst isteizās, ka „labums“ un „ļauņums“ pasaulē mainijuschi sawus sehdekļus. Atminat, ka sirdsapsniņas galwenais usdewums ir isschķirt labu no ļauna. Un beedrenei Roland-Holst ir taisniba. Nemsim ģimenes dsihwi. Mehģinat eewest tagad pee mums meschoņu prezeschanās kahrtibu, ta buhs grehks un netikumiba. Tagad ir wezaku mihlestiba un wetschu apkopschana lihds muhscha beigam tikumibas pirmprasiba, bet wezos laikos wetschus raidija us wiņpasauli, kā leekus ehdajus, un wiņi paschi padewigī kahpa us uguns saħrtu. Un seeweeschu usstahschanās atklahtibā, kas nesen wehl bija „netikliba,“ netikumiba, tagad pat burschuasijā saħk eeguht pilsonibas teesibas.

Ne masak tikumiba mainas pehz schķiram. Strahdneeks, kas nestrahdā, burschujam ir slinķis un netiklis, bet par burschuju, kas strahdā pats tāpat darbu, kā strahdneeks, tur wismasakais smejas.

Bet ņemsim kahdu wairak sareschģitu jautajumu, jautajumu par tautibas un tehwijas mihlestibu. Abi schee jautajumi ir samehrā jauni jautajumi: i tautibas i tehwijas jehdseeni tagadejā sapratnē ir jaunlaiku, pat tikai attihstitā kapitalisma raditi jehdseeni. Wehl simts gadus atpakaļ schee jehdseeni bija tikai ihpachu idealistu, dsejneeku peederums. Un strahdneežibu schinī ideologijā eewilka tikai nesen; waretu sazit, kā wispahreju masas kustibu to mehš nowehrojām sewischķi spilgti tikai ar leelā imperialisma kara (1914. g.) eesahkumu. Ta bija „tautibas un tehwijas mihlestibas“ kulta augstakā attihstiba. „Grehks un netikums“ bija schis mihlestibas neatsineju lahsts, nerunajot jau par pasauligeem sodeem. Un ļaudis blahwa lihdsi patriotiskischowinistiskos iskleedseenus un gahja karā ar sajuhsmu leet sawas un sawu schķiras brahļu asinis zihņā par sawu tautu un tehwiju; tikai ikweens par sawu tautu un tehwiju. Ta bija imperialismā pakahpe kapitalisma attihstiba, kas noweda pee schis sawadās tikumibas, kas runaja pretim pat kristigās tizibas dogmam. Bet schis dogmas ir ļoti staipigas, itin kā no gumijas. Kad sawā laikā rewoluzionari aisrahdija tizibnee-

keem, ka soldati-dehli tatschu nedrihkstot schaut us saweem tehweem-semneekeem us laukeem, tad kahds Joti liberals galma preesteris Sokolows (slawenà soz. atkriteja adw. Sokolowà tehws) isdewa katqismi, kurâ paskaidroja, ka schini gadijumâ Deews teeschi pawehlot schaut dehleem us tehweem waj otradi. Un pasaules kara sahkumâ ikweenas walsts tiziba sludinaja sawas puses tehwijas mihlestibu, bet pahwests, kâ starptautisks tizibas preekschstahws, zaur saweem preestereem swehtija abas naidigâs puses.

Bet us zitadu stahwokli stahjâs strahdneeku schqira. Wezais komunistu manifesta (1848) teikums, ka „strahdneekam naw tehwijas,“ kuru jau agrak sozial.-nodeweju preekschtetschi sahka apschaubit, pat tahdu leelu wihru personâ, kâ A. Bebels, tagad tika galigi aismirsts waj pat ar kabjam mihdits. „Kad mahjâ ugungrehks, tad jasteidsâs to dsehst wiseem eedsihwotajeem,“ tâ sludinaja burschuasija un wiņas atbalsis soz. starpâ, un suhtija us fronti — gandrihs weenigi strahdneeku schqiru. Jtin tâpat, kâ ari pee ugungrehku dsehshanas wiņi parasti neet paschi, bet pasuhta arodneekus-strahdneekus, uguns dsehsejus.

Tikai pamasam strahdneeku masam atklahjâs azis us to leelo mahņu darbu, ko isdarija ikweenas semes burschujiskâ diplomatija. Kreiso soz.-dem., tagad komunistu, losungs: „nost imperialistu karu, jo strahdneeku schqirai wehl naw sawas tehwijas,“ sahk rast peekritejus arweenu jo plaschakâs strahdneeku schqiras masâs. Tâ pretpatriotiski zenteeni top par starptautiskâs strahdneeku schqiras apweenibas tikumibas likumu. Un tikai tur, kur rodas strahdneeziibas walsts, tâs lozekļi — zihņâ pret kontrewoluziju — war atsauktees us sawu komunistisko tehwiju un tâs aissargachanu. Bet ari tikai tik ilgi, kamehr nekritis daschado semju walsts robeschas, galigi wişai pasaulei apweenojotees weenâ leelâ strahdneeziibas, tas ir wisas zilwezes, tehwiĵâ.

Naw dsihwaka peemehra, kâ schis, kur tikumibas usskats mainas gandrihs pehz deenam. Wakar wehl Elsas-Lotringa bija wahzu un tâs eedsihwotajeem jamihĵo kopâ ar wahzeescheem un jalej asinis pret frantscheem, schodeen schai mihlestibai japahrlez us otru pusi: jamihĵo frantschu tehwiĵa un japreezajas par Wahzijas zeeshanam! Un mehş redsam, ka

zilweku prahtos teescham schis mainas norisinas. Labakais peerahdijums, kā spehji pahrlauschas rewoluzijas laikmetā schahdi tikumibas un wispahri tradiziju wajņi, ir tagad leelā kustiba pa wisas pasaules proletariatu pret pilsoniskajiem „tautibas un tehwiabas mihlestibas“ aisschogojumeem un par weenas weenigas „Internacionales mihlestibu.“

Waj tur wehl schaubas, ka wisas schis parahdibas ir saimneeziskās, un ihpaschi kapitalistiskās attihstibas sekas un ne kaut kas swchts, eedsimts no muhscheem us muhscheem?

Ar to naw sazits, ka mehs noleegtum sirdsapsiņu, kas mums, itkā dabiski, ar eekscheju balsi pawehl scho waj to. Mums ir ka uns un mehs nosarkstam, ja mehs ko nelabu darijuschi, ja pat to neweens zits nesina. Tikumibas likums, peenahkuma balss dsihwo eeksch mums un to newar isskaidrot ne ar audseschanu, neds paschapmeerinatibas sajuhtam. Mums jaatsihmē, ka schis apsiņas un wispahri etikas pawehles atschķiras no zitām pawehlem zaur wiņu eekschejo kategoriskumu (noteiktibu.) Tās ir stiprakas, nekā Mosus bauschji: „Tew buhs.“ Schi noteiktiba ir paleekama, bet scho apsiņas pawehļu saturs mainas.

Mehs jau eewadā redsejām, ka pamats te meklejams dabiskajā attihstiba, tanī attihstibā, kuru istaisijuschi zauri dsihwneeki sawā zihņā dehl pastahweschanas, tā sauzamos sozialajos instinktos. Bet tanī pat laikā paschas tikumibas un wiņas reguletās apsiņas saturs mainas lihds ar zilwezes, tas ir atkal saimneezisko attihstibu. Un naw labaka parauga schinī siņā, neka rewoluzionaru paschnoleedsigā paschupureschanās neween atsewischķos gadījumos, bet jo leelākā mehrā masu peemehros, kā peem. us sarkanās frontes, kura schinī siņā wehsturei dos dauds jauna, negaidita materiala. Un naw ari zita gadijuma, kur tuwakā sakarā buhtu augsti tikumibas ispaudumi ar pilnigu schķiras apsiņas saturu. Kas agrak zilwekam bija sirdsapsiņa, tas jaunajai nahkotnes schķirai — proletariatam pahrwehrschas par schķiras apsiņu. Tā notikuschees trihs leeli luhsumi zilwezes apsiņā: I pirmatnejā komunisma — sirdsapsiņa bija ļoti tuwu pirmatnejeem dsihwneeku paschustureschanās instinkteem; II priwatihpaschuma laikmetā tā tapa par priwatihpaschuma un wiņas eekahrtas aissargu-apsiņu, ar apsinigi waj neapsinigi leekuligu atsauksmi us swehtu schis apsiņas awotu

un III. periodā ta pahrwehrschas apsinigā komunistiskajā apsiņā, us kuru pirmāis pasahkums ir strahdneezibas schķiras apsiņa.

4. Sinatne un filosofija.

Es neliktu sche blakus sinatni un filosofiju, ja jehdseens filosofija nebuhtu wehsturiski eeguwis sawu leelo nosihmi. Ta wispirms bija itkā laipiņa starp religiju un sinatni, beeschi kā pretstats abeju starpā. Un tad kā sinatņu sinatne, kurai wehl Markss, Engelss, Dietzgens peelika leelu swaru. Bet jau Markss us filosofiju skatijās zitadi, nekā wiņa preekschtetschi. Bes runas Markss, un wiņa personā mehs, ir ļoti dauds pateizibas parahdā filosofijai, jo pa wahzu filosofijas zeļu Markss nonahza pee — komunisma. Bet wiņsch ari pats uswehra leelo starpibu diwās frasēs, kas eeguwaschas wehsturisku nosihmi: I. Markss, suhdsedamees par wahzu filosofeem, ka tee filosofiju nostahdijuschi us galwu, teezas to nostahdit atkal us kahjam (t. i. galwas isperinajumu weetā likt ihstenibu); II. wiņsch isteizas, ka wisa filosofija lihds schim teekuses ahrpasauli tikai isskaidrot, kamehr wiņsch par sawu mehrķi stahdot to pahrweidot. Tagad filosofija ir tikai weena daļa, weena nosare burschuasijas sinatnē. Proletariatam wiņa pahreet sinatniskajā komunismā, kā wispusejā sinatnes peemehroschanā wisām zilwezes darbības nosarem.

Bet waj tad sinatne teescham tikai saimneeziskās atihstibas, tehnisko pahrgrosibu auglis? Schi „brihwā deeweete“ lai buhtu werdsene pasaules teeschamibai? Es neteikschi „werdsene.“ Mehs jau esam redsejuschi agrakā nodaļa, zik leelu nosihmi mehs peeleeekam taisni zilweka gara eespaidam sawkahrt us saimneezisko atihstibu, bet mehs ari tur jau protestejām pret to „pseido objektiwitati,“ ar kuru lepojas burschuasijas sinatne, kuru (t. i. sinatni) ne isnihzinat, bet ismantot un iskopt us pilnigako ir muhsu swehtakais peenahkums. Jo tas realais, teescham objektiwais saturs, kas ir burschuasijas sinatnē, ari naw nekas zits, kā zilweka darba auglis un tā tad, strahdneeku schķiras peederums.

Ko mehs saprotam ar wahrdu sinatne? Ta naw ikkura sinaschana, jo ari meschonim ir ļoti dauds un daschadu sinaschanu un pratņu (isschķirt derigus un ģiftigus augus, isleetot

uguni, akmeņus, pat jau metalus u. t. t.) Mehs waram atklaht sinamas „sinaschanas“ jau dsihwneeku pasaulē: pihle us dihki eet pa wistainako liniju (par kuru matematiķis mahza, ka ta ir taisnakā satiksme starp diweem punkteem), duhja isschķir, ka $1+1$ ir 2, jo perina tikai tad, kad ir isdehjuse 2 olas un t. t. Sinatne ari krahj schahdus faktus, bet wiņa neapmeerinas ar to. Wiņa zilweka prahtā pehta pehz sakareem starp schām parahdibam, pehz zehloņeem, kadehļ tās weena pakal otrai waj weena otrai blakus un zenschas atsewischķus nowehrojums nowest pee apweenojoscha waj wispahreja, pee parahdibu likumibas. Un, peesihmē Markss, ne weenigi „sinaschanai“ (для сведения, kā raksta kanzlejās, un paleek sem galdauta — aismirschanai), bet lai ar schis likumibas palihgu pahrweidotu pasauli.

Burschuasija skatas zitadi us sinatni. Wiņa newar waj negrib saprast, kahds sakars starp sinatni un saimneezisko attihstibu. Mehs sakam, ka taisni sinatni radijuse un attihstijuse saimneeziskā attihstiba. Ari astronomiju un matematiku? — Taisni astronomiju un matematiku. Palasat tikai, ko saka Engels: „Tihra matematikā prahts nebuht nenodarbojas tikai ar pascha raditām formulam un simboleem. Jehdseeni par skaitļeem un figuram naw nekur zitur ņemti, kā no realās ihstenibas. Desmit pirksti, pee kureem zilweks mahzijās skaitit un tā tad isdarit pirmo aritmetisko operaziju, ir wiss kas zits, tikai ne prahta brihws darinajums . . . Kā wiss zitas sinatnes, tā ari matematika zehluses no zilweku wajadsibam: no semes un trauku satura mehrischanas, no laika skaitischanas un mechanikas.“ (Anti-Düringā).

Un ja juhs is wezajām pasakam atminatees tos austruma gudrineekus, kas pehz swaigsnem sihlē, tad tee bija astrologi no Eifrata un Tigris upes, kas tur pehz swaigschņu sihmem isrehķinaja uspluhdumu laikmetus, jeb pa tuksnešcheem zeļojot pehz swaigsnem mahzija un issinaja šawus „marschrutus“. Raug, kur zehlās i Babeles un Asirijas, i Eģiptes*) gudro preesteru un arabeeschu tirgotaju augstās sinaschanas matematikā.

*) Kahdreis „slawenais“ M. Walters gribeja apgahst sinatnes pamatus saimneeziskā attihstibā ar to, ka aisrahdija us domam, pehz kurām astronomija pahrnesta no Mesopotomijas us Eģipti. Bet nu japeesihmē, ka ari Mesopotomijas augliba tahdā pat mehrā, kā Eģiptes, atkarajās no upju uspluhdeem un to kanalisazijas. Tā tad tik garsch, tik plats.

Un par geometrijas sakaru ar saimneezibu naw ko strihdetees, jo pats wahrds (semes mehrischana) leezina, ka schai sinatnei ir teeschs sakars ar wezlaiku „mehrneeku laikeem.“ Saprotams, ka ikweena sinatne war attihstitees patstahwigi tahlak, isweidojot zilweka prahta, domaschanas spehjas. Bet leelaka waj masaka attihstiba ikweenai sinatnei top eespehjama tikai tur, kur us to ir peeprasijums saimneeziskās wajadsibās. Ka Kautskis kahdreis isteizas: „Saimneeziskās attihstibas stahda sinatnei us dewumus, kurus tai ikreis jāischķir, un dod ari lihds ekslus scho usdewumu isschķirschanai.“

Tā tad pirmatnejās astronomijas un lihds ar to matematikas zelschanās is saimneeziskām wajadsibam ir aprahdita. Jauns attihstibas jonis sinatnē nowehrots Greeķijā un wehlak Romā. Tas bija tirdsneeziski attihstitas semes, kas agri noweda pee pilnigas ekonomiskas rewoluzijas un lihds ar to Greeķijā pee leelu domataju raschanās, las sawas pirmatnejās sinatnes eetehrpa filosofijas apzerejumos, kuros eetilpa i astronomija i dabas sinatne un medizina, i beigās tautsaimneeziba un filosofija, bet Romā pee juridiskām sinatnem, kas ilgi bija un wehl ir par paraugu tagadejai pilsoniskai sabeedribas jurisprudenzai. No jauna sinatne atmostas ar Kolumba brauzeenu us Amerikas atklahschanu, t. i. ar laikmetu, kas pilnigi pahrwaldits no jauna sabeedribas preekschwakara sajuhtam.

Bet ja leele atradumi bija swarigs solis us preekschu sinatnes attihstibai, tad wehl leelaka loma peekrita schini siņā daschadajeem isgudrojumeem. Sinatnes pirmindās lihds ar kapitalisma raschanos isbihdas dabas sinatnes. Dabas sinatņu attihstiba, waretu sazit, eewadija pilsoniskās sabeedribas laikmetu Eiropā, bet tas nenosihmē, ka dabās sinatniskā kritika buhtu wezas, feodalās sabeedribas sagahseja. Ne, otradi, saimneeziskā attihstiba noweda pee rewoluzijas kā saimneezibā, tā politikā un sinatnē. Un ļoti nosihmigi, ka taisni schini laika kriht tee leele isgudrojumi un atradumi, kas galigi nodibinaja kapitalistisko fabriku sistemu. Tā tanī laikmetā, kad attihstijās aisjuhras satiksme, 3 isgudrotaji Holandē usreis isgudroja tahlskatu. Jau Markss sawā Kapitalā rakstija: „Technologijas kritika wispahri peerahditu, zik mas jel kahds 18. g. simteņa isgudrojums peeder kahdai atsewischķai personai.“ Parasti jauna paņehmeena atradeji bija strahdneeki pee darba, bet wiņus isweidoja un ismantoja burschuasijas preekschstahwi,

kapitalisti waj wiņu palihgi. Paņehmeeni, kas bija jau sen pasihstami, pahrwehrtās par isgudrojumeem*), tiklihds pee wiņu realās wajadsibas noweda saimneeziskā attihstiba. Schis jautajums wehl naw atradis lihds schim peeteekoschas wehsturneeķu apstrahdaschanas, isņemot twaikmaschinas wehsturi no jau agrak minetā Matschosa.

Bet pirmatnejais isgudrojums wehl naw sinatne; tikai wiņa tahļakā attihstischana ir sinatnes darbs, un isgudrojums schini siņa pastumj us preekschu sinatni.

Paschi isgudrojumi pirmatnē ir tik weenkahrschi, ka waretu sazit starp teem un tagadejām maschinām ir mas kopeja. Salihdsinat pirmatnejo Papina (1687. g.) isgudroto twaikmaschinu ar tagatnes Amerikas „twaiku kumeļu“, Gutenberga druku ar jaunlaiku linotipu un rotazijas maschinu u. t. t. Un kas scho attihstibu bihdija? Weenigi saimneeziskā wajadsiba.

Bet ja burschujisko rewoluziju eewadija dabas sinatnes, tad par proletariskās rewoluzijas uwertiru mehš waram nosaukt sozialās, sabeedriskās sinatnes. Un sche jau wairs man nebuhs i jarunā par wiņu atkaribu no tehniskās un saimneeziskās attihstibas. Strahdneeku schķira, schis rewoluzijas neseja, pate ari ir reisē scho sinatņu awots un preekschmets lihds schim, bet wiņu ispilditaja wistuwakajā nahkotnē. Jo scho sinatņu kwintesenze ir ahrpasaules, sabeedribas pahrweidoschana.

5. Mahksla un literatura.

Wistahļak no saimneeziskās attihstibas schķeet stahwam mahksla un literatura. Kahds sakars dsejai waj romanam, musikai, skulpturai un glesnojumam ar ikreisejo raschojamo eekahrtu, ar wiņas techniku un tās attihstibu? Kahda daļa „swabadai mahkslai“ un „brihwam mahkslineekam“ ar sweedraiņām rokām un peekuhpejuschām darbnizam? Pateesibā gan pee mums wairs jautajumu tā nestahda. Taisni otradi, pee mums pahrak weegli ķeras pee ikweena mahkslineeka un ikweena wahkslas darba — weenalga kahdā laukā — isķaidroschanas is saimneeziskeem apstahķeem. Jaatsihst, ka tas atkal ir pahrak weeglprahtigi. Ja jau wispahrigi atsewischķu zilweķu

*) Pats wahrds isgudrojums ir ļoti neisdewigs, drihsaki tas buhtu sauzams par atradumu waj atklahjumu. Par isgudrojumeem, t. i. garigu radischanas darbu war buht runa tikai pehdejos gadu desmitos un tad nahkotnē.

rakstura waj apdahwinatibas mehra paskaidrojums pehz schahdeem jeb tahdeem eekschejeem waj ahrejeem apstahkļeem naw parasti nekas wairak, kā schongleschana ar fakteem, tad tas jo wairak sakams par wisu plascho mahkslas un literaturas lauku. Lombroso rakstija par lihdsibu starp ģeniju un ahrprahtibu un rakstija to, kā ahrsts. Ari tas bija ne wairak kā schongleera stikis, bet tomehr wiņsch tur atrada dauds weenadibu. Un zik tahļu mums runa par leelajeem mahkslineekeem, par ģenijeem un leelajeem talanteem wiņu starpā, mehš atradisim wehl wairak analogijas. Ar to naw sazits, ka ģeniji teescham buhtu ahrprahtigi, bet ka wiņi teescham ir ahrkahrteji ļaudis, kuru juhtu un sajuhtu organi, dsirde waj redse u. t. t. ir ahrkahrteji attihstiti. Ar wahrdu sakot, ka wiņi ir isnehmuma ļaudis, kas naw mehrojami ar ikdeenas olekti. Un par teem masajeem dewiņeem, kureem ari saws gara dahwanu putrai-miņsch ihstenibā jeb tikai wiņu eedomibā dots, bet kas sewi ari labpraht grib nostahdit blakus, ja ne pahrak pār pirmajeem — mas interesēs lausit galwu, no kureenes wiņi nahkuschi un kurp wiņi eet. „Pee kapa wisi lihds.“

Ta ir ļoti pasihstama leeta, ka pirmatnejai mahkslai ir ļoti dauds kopeja ar sawa laika darbu. Mehš sinam, ka siiatne, peem. Büchers, dsejas ritumu wed sakarā ar darba ritumu. Un tautas dseemas ir bagatigs peerahdijums schim tuwajam sakaram. Pee darba radās sinama daļa pirmatnejās dsejas un pat wiņas forma. Tās bija kopeja darba dseemas pee kopdarba, peem. malschanas. Tās bija atsewischķa darba ruhķa darba pawadones.

„Ej saulite drihs pee deewa,
Dod mums swehtu wakariņu,
Bahrgi kungi darbu dewa,
Neļauj swehtu wakariņ.“

Tahda bija wezlaiku araja prasiba pehz darba deenas pahsinaschanas.

Bet taisni tautas dseja bija itin tāpat, kā pahrejā pirmatnejā mahksla, wairak atpuhtas mahksla. No darba nahkot, no kungu klauscheem mahjās brauzot — domas gribēja pakawettes pee kaut ka weeglaka, jautraka. Un

„lai behdaja welns par behdu,
Es par behdu nebehdaju,
Liku behdu us akmeņa —
Sper' ar kahju juhriņā.“

tà mehginaja muhsu sentschi atkratitees no domam par wehstüriskà materialima slogu, par muhschigo atkaribu no saimneeziskajeem apstahkjeem. Bet ari tur, kur nebija runa par darbu un wiņa atteezibam (bahrgeem kungeem, ganiņa gruhto likteni u. t. t.) jeb par is schim atteezibam iswerdoschàm politiskàm saitem („ko wahzeetis man darija“ u. t. t.), — us wiņa dsejas un tàs meldijam guleja gruhtdeenä sehrais tonis un sehru raksturs. Tautas dsejas teeschais sakars ar to laiku darba apstahkjeem un darba atteezibam ir pilnigi ahrpus schaubam.

Ir mehginajumi bijuschi aprahdit weena waj otra laikmeta weenä waj oträ semê mahkslas un literaturas atkaribu no saimneeziskajeem apstahkjeem. Kà teikts, tas ir wisai gruhts darbs atrast likumibu tahdu beeschi ekstrawagantu (ahrkahrteji wedoschos) lautiju starpà, kà ir mahkslineeki, dsejneeki u. t. t. Kadehl weenä laikmetà bija modê naturalisms waj realisms un zità idealisms waj mistizisms, un kadehl beigàs schur waj tur eerodas dekadentu, futuristu, kubistu un zitadu „pagirneeku“ mahksla, tam wisam war atrast sinamu zehlonibu ari saimneezibas apstahkjos weenä waj oträ semê. Bet masak no pascha autora un wairak no wiņa publikas stahwokla..

Ta leelà darba dalischana, kas sadalija wisu zilwezi diwas leelas schķiras: fisiskà darba daritajos un garigà darba preeksch-stahwjos, kuri pehdejee apnehma neween t. s. inteligenzi, bet wisu to grupu, kas darba prozesà aprobeschojas ar „galwas grosischanu“ un wehlak ar kuponu schķehreschanu, ir patlaban wiseem azu preekschà. 1914. gadà isbankroteja wisas pasaules inteligenze, stahdamàs gandrihs kà weens wihrs imperialistu pusê. Un wiņas bankrots turpinas tagad — wiņu zihnà „peņas maisu“ pusê pret wisas pasaules komunismu. Saprotamis ka schinis apstahkjos gahja lihds ar pahrejo inteligenzi ari mahkslineeki, dsejneeki. Wiņu leelakàs daļas wahjā puse ir weenmehr bijuse pamatigu sinaschanu truhkums, isņemot schini siņa leelos dsejneekus un romanistus. Wiņus gan schini siņa stiprā mehrā isglahbj wiņu ihpaschàs gara un juhtu spehjas nojaust un uskert to, ko ikdeenas, widejee kaut inteligenti zilweki ne-nojausch waj nesajuht tik iszilus. Bet eet pret inteligenzi wiņi naw parasti spehjigi, greeschotees pahri par inteligenzes galwam pee leelajām tautas masam un wehl masak pee leelàs darba schķiras. Wiņi labakā gadijumā ir inteligenzes mahkslineeki un dsejneeki, bet wehl parastak kapitalistu un

pat kapitalistu schķiras wisnesimpatiskakās daļas, rantjē, bankas kapitāla preekschstahwji. Scho elementu ruhpes ari pirmā kahrtā grosas ap meesas wajadsibam, bet ne no ka, bet kur un kā? Kur paeht, ko eedsert, kā wispatihkamaki eekahrtot sawu eedsihwi, kad mihlet u. t. t. Tās ir wiņa schķiras ruhpes. Pee laba wakariņu galda starp wihneem un seeweescheem naw par ļaunu ari „pakalpot“ dsejai, mahkslai. Wiņu wajadsibas iswirst, wiss apnihkst. Jameklē jauni eespaidi un wiņi luhpas laisidami lasa jaunus nedabiskus baudijumus: musikas simfoniju weetā — liķeeru simfoniju, agrakās arķitekturas weetā — kaut ko ķehmiski-neparastu, parastās mihlestibas weetā — perwersas kaislibas, dabisko puķu weetā — mahksligi audsetus nedabiskus augus, peeņemto krahsu weetā — kleedsoschas, dabisko liniju weetā — kwadratiskas un kubistiskas, weenkahrschas walodas weetā — mahkslotu sagrositu. Tas wiss, kā redsat, isskaidrojas itin dabiski is tagadejām schķiru atteezibam, tikai ne tik burtiski, kā to mehds istehlot daschi no muhsu „materialistiskeem wehsturneekeem“.

Muhs sche tomehr ne tas interesē. Ja mehs runajam par schķiru mahkslu, tad nepeeteek ar to, ka paskaidrojam, kahda mahksla pahrwalda burschuasijas garigo horizontu (apwahrsni). Mums stahda jautajumu: kadehļ tad proletariatam wehl naw sawas mahkslas? Us to no sozialistu puses dota diwejada atbilde: pirmā pastahw eeksch tam, ka strahdneeku schķira ir dabiskā sinamās tautibas tautiskās kulturās ihpaschneeze waj mantineeze, kurai jaturpina schis usdewums. Ta ir austreeschu tagadejā ministra Bauera tautiskā sozialisma teorija, kurai mehs newaram peekrist. Mehs newaram atsazitees no schķiras stahwokļa un tadehļ ari skaidru pretineeka schķiras ideologu darbus par sawejeem skaitit, wismas tagad, nespehjam.

Bet otrs wirseens pahreet pretejā ekstremā un atmet wisu, kas bijis, un — peemetas kubisteem, dekadenteem u. t. t., u. t. t., jo tee tatschu sneeds kaut ko nebijuschu. Naw leelakas neprahtibas un leelaka grehka pret strahdneeku weselu prahtu, kā schis. Naw janoskumst par to, ka mums wehl naw sawas mahkslas, mums wehl naw jeb ir ļoti mas sawas inteligenzes, sawu tahļak attihstitu strahdneeku galwu un wehl masak ar attihstitu juhtu pasauli apbalwotu „darba roku“. Bet kas no ta jaslehds? Tatschu ne tā, kā es kahdreis trimdā peere-

dseju, kā beedri-strahdneeku ar neleelu rakstneeka talantu intelligenta lihgawa wakaros zeenija ar stipru kafeju, lai mahksligi pazeltu juhtu un nerwu temperaturu. Tās ir muļķības, kas naw zeenigas uswaroschas sabeedriskas schķiras. Waj strahdneeku schķirā uswaras deenā jauks fabrikas jeb tās zels atschgahrni ar skursteņeem us semi? Waj rokas darba weeta strahdās ar kahjam? Ne, wiņa darbs ir bijis pareiss un pat darba organizacija ir bijuse pareisa, bet tikai peesawinaschanās eekahrta ir tagad nowezojuse. Wisa ruhpnēeziba, wisa sinatne u. t. t. ir wiņa, strahdneeka, darbu resultats. Tas naw janojauz, bet jawirsa pareisās sleedēs tahjak.

Un ne kaut kahdas kubistiskas linijas ir raksturigas proletariata mahkslai, bet tās dabiskās linijas, kuņas atraduschi mahkslineeki, kā Rodens un Menjē (Meunier) kuri istehlo strahdneeka, darba mozekļa ķermeni pee darba — jeb Mille (Millet) kas glesno semneeku — mozekli atkal pee darba. (Wiņa genialās glesnas: „Wakara luhgschana“ (Angelus) un „Wahrpu lasitajas“). Ainas, kas reisē kalpo mahkslas noluhkam (abi minetee mahkslineeki naw socialisti) drihsak to pretineeki) un sneeds wehsturisku apsuhsibas rakstu pret wisu kapitalistu schķiru. Un kamehr naw jaunas mahkslas, mums japeeteek labakajeem klasiskās un zitadu burschujisko skolu darbeem. Jo schinī zeļā jaturpina buhs ari proletariskai mahkslai. Ta tatschu buhs ne mahkslota, bet dabiska mahksla un klasisko skolu mahkslineeki schinī siņā peeder ari proletariatam. Muhsu leelais, ja ari warbuht patlaban mums ne pilnigi draudsigais, proletariata dsejneeks Rainis us jautajumu, kā wiņsch dsejojot, atbild, ka wiņsch to pats labi nemahkot pateikt, wiņam truhkstot tahdu skaistu wahrdu wirumu, kā ziteem, bet wiņsch rakstot weenkahrschā walodā tāpat, kā wiņsch runajot un domajot. Un zitā gadījumā Tschechows, ar kuru warés lepotees ari kreewu proletariats, kahdā wehstulē pamahza, ka wajag rakstit weenkahrschā walodā bes mahksloteem wahrdu sakopojumeem un leekeem isteikumeem. Saprotams, ka proletariata mahksla neliks tos aprobeschojumus, ko lika widus laika amatneeku dsejneeki — pee technisko kļuhdu ķerschanas (Hansa Saksa laikmetā) waj wehlak nemasak masiski burschuju kritiķi: ta ir pascha mahkslineeka un wiņa dailes sajuhtu darischana.

Tà tad neds tas, ka mehs ikweenu parahdibu mahkslas laukà newaram isskaidrot is saimneeziškàs pagahtnes, neds tas, ka uswaroschai strahdneeku schķirai wehl naw sawas mahkslas— neka nepeerahda pret wehsturisko materialismu. Parisi apluhkodams es brihnijos, ka es tur neatradu gandrihs nekahdas atleekas no frantschu leelàs rewoluzijas mahkslas. Un leelàs frantschu rewoluzijas pusé tatschu bija leelà daja inteligenzes, wismas pirmaja laikā. Ta azim redsot dabiska parahdiba, ka paschà rewoluzijas eekaisè nerodas leelu mahkslas darbu, kaut par wiņeem issludinatedu godalgas. Bet bihstama ir ta nomaldischanàs, ka mehs saistam strahdneeku schķiru ar daschadeem pagirneeku spokeem un wehl us darba ļauschu rehķina.

Techniskà attihstiba dod nepeeredsetus lihdsekļus mahkslas populariseschanai, techniskai isplatischanai. Un kad paees daschi gadi pehz rewoluzijas uswaras, mums kaut kahdi Belamija sapņi is 2000 gada peedsihwojumeem schinì siņà wairs nebuhs weenkahrschi sapņi. Mums jaatminas, ko Markss sazija par sozialistisko rewoluziju, ka ta ir zilwezes wehstures eesahkums, wiss lihds schim bija tikai preekschwehsture. Warbuht, ka wispahri schķiru mahkslai ir spraustas robeschas un ihstà attihstiba eesahksees tikai ar wisu schķiru pretischķibu un paschu schķiru krischanu. Bet tas naw muhsu usdewums nodarbotees ar paregojumeem, kas eet tahlak par wehsturiskà materialisma slehdseeneem. Schinì siņà mums wehsturiskais materialisms mahza tikai to, zik leela, kaut ari wehsturiski nepeezeeschama nelaiime ir zilwezes sadalischana: fisiskà un intelektuelà (beeschi „garigà“) darba daritaju schķiras*). Ar schķiru krischanu jaatkriht ari schai parahdibai un schai tendenzei.

4. Darba rihki un zilwezes rewoluzijas.

Sawás pirmajás lekzijás es wairak waj masak teoretiski, tikai ar nedauds peemehreem, aprahdiju ļauschu sawstarpejo atteezibu un zilwezes gara dsihwes atkaribu no saimneeziskás jeb schauraki techniskás attihstibas. Sawá pehdēja lekzija mans nodoms sneegt ihšu, schematisku pahrskatu par to, ká pateesiba, realá dsihwē schis atteezibas ir mainijuschás. Mans pirmatnejais nodoms bija wisu sawu lekziju ziklu peemehrot agraro atteezibu attihstibai, bet tā ká lekziju sarihkotaji wehlejš, ká lekzijam lai buhtu wairak wispahrejs raksturs, tad es peekahpos. Patlaban tás domas, ko pirmatneji gribeju islikt schinís lekzijás, es isleeku garaká rakstá par agrarrewoluziju un schiní pehdējá lekzija tás war eetilt tikai ļoti saraustiti.

Ja isluhkojam zauri wisu zilwezes ilgo wehsturisko un preekschwehsturisko attihstibu, tad ta ir nenolaidiga rinda daschadu sabeedrisko zihņu, pee kam ikweena leelaka waj masaka sabeedriskás eekahrtas pahrgrosiba ir norisinajusees weená waj wairakos, beeschi ļoti aukainos zehleenos. Waretu kahds eedomatees, ká schis zihņas tatschu runá pretim muhsu saimneeziskás attihstibas teorijas prinzipecem, jo schis rewoluzijas tatschu „taisija“ dsihwu zilweku masas jeb atkal wiņu wadoņi. Un tas apstahklis, ká agrakás rewoluzijas bija beeschi saistitas ar religioseem motiweem, bija reisē „tizibas kari“ waj nemeeri, waretu weeneem dot pamatu aisrahdit us scho zihņu dewischku awotu, gan zaur zilweka prahteem zauri west, tur eespihdetu. Jeb ziteem tee waretu isliktees, ká zilweku prahtu attihstibas auglis, kas atsinuschi agrako kustibu par nepareisu un sawás galwás isgudrojuschi jaunu sabeedribas eekahrtas planu, sazehlās paschi un „sadumpoja“ zitus, lai scho wezo „politisko un sabeedrisko kahrtibu gahstu“ (waj neatminas agrako sodu likumu 102 un 126 panti?!) un nodibinatu jaunu idealu, tas ir zilweku domás, galwás isperinatu kahrtibu. Mehs esam schiní siņá realistiski, prosaiski ļaudis un nelidodami pa gaiseem un nenodarbodamees ar rakņaschanos pa zilweku prahteem („сердцеведством“), ikreis prasam: waj ne bija no-

tikuschas kahdas leelas pahrgrosibas zi wezes raschojamo lihdsekļu teknikā, waj nespehija lomu kahdi jauni darba rihki? Un galu galā, mehs nahkam pee pahrleezibas, ka mums ir wisbeeschaki darischanas ar techniku un lihdsi techniskai rewoluzijai seko i saimneezisko atteezibu rewoluzijas, ir leelo ļauschu pulku un wiņu atsewischko wadoņu prahtu sawiļņojumi, i leelās politikās un sozialās rewoluzijas. To nu Markss sawā pasihstajamā ihsajā stilā, ar mas wahrdeem, it kā nejauschi par kahdu tautsaimneezisku kategoriju pahrrunadams, issaka wahrdos: „Tikpat swarigas kā agrak kaulu atleekas wezos kapos bija slehdseenā par isnihkuschām dsihwneeku sugam un wiņu isskatu, tagad ir darba lihdsekļu atleekas (relikwijas), lai nahktum pee speeduma par nosuduschām sabeedriskām formazijam. Saimneeziske laikmeti atschķiras ne zaur to, ko rascho, bet kā rascho. Darba rihki ir neween mehraulikas, ar kuru ismehra darba spehka attihstibu, bet tee atklahj aritās sabeedriskās atteezibas, kahdās darbs top darinats“.

Saprotams, schee darba rihki paschi no sewis nerodas, wiņi eet pa preekschu — zaur zilweku prahtu. Bet ja par zilweka (schi „dsihwakā un kustigakā“ dsihwneeka un kustoņa) „kuhtribu“ jau wezais ekonomists (slawenais pilsoniskās tautsaimneezibas tehws) Adams Smits isteizas, ka „peedsihwojumi peerahdot, ka no wiseem eedomajameem preekschmeteem, kas spehjigi pahrweetotees, wisgruhtaki pahrweetojas — zilweks“, tad ari par wiņa prahta lehnu sakustibu waretu dauds ko sazit (saprotams, ne kā pahrmētums!). Wajadseja tuhkstoschu gadu bada un truhkuma, lai wiņsch pazeltu no semes sawu pirmo, jau dabā gatawo darba un zihņas eerozi — akmeni, ja, weenkahrschu akmeni. Un ikweena jauna darba rihka „isgudroschana“ nahza tikai, kā jauna bada (ais zilweku ehdeju skaita peeauguma) sekas. Kā to dsejneeks Schillers tik weenkahrschi un dsihwi isteiz:

„Und hält die Welt im Triebe

Durch Hunger und durch Liebe“.

Tas ir, ustura pasauli kustibā zaur badu un mihlestibu (proti zaur paschustureschanās un dsimuma turpinaschanas dsiņu).

1. No akmeņa lihds arklam.

Teika par maso Dawidu, kas nogahsa ar lingu leelo milsi Goliatu, attehlo ļoti ļoti wezos pateesos notikumus, tikai ne burtiski, bet tānī siņa, ka pret teem neswehreem, kahdi tagad jau dus „aismirstibas juhra,“ kā ismiruschi, un warbuht pat tahdeem pat „nezilwekeem,“ masais, ikdeenischķais zilweks Dawids ar akmeni un weiklu lingu isdarija brihnumus.

Mehs saprotams te newaram nodarbotees ar garaku apze-rejumu par aiswehstures notikumeem, par kureem mehs neka droscha nesinam un sinat newaram, jo toreisejee zilweki ne-ween rakstit, bet pat runat neprata. Jo runaschana reisē ar domaschanu tikai pamasam attihstijās ar daschadām zilweka kustibam, to starpā ari jau darba kustibam, tas ir apsinigām kustibam zilweka ustura wajadsibam. Un tee darba rihki, kas pirmatnē radās, nebija nekas zits, kā zilweku lozekļu papildinajums, pastiprinajums, pagarinajums. Akmens pastiprina wiņa duhres spehķu, reekstus peem. sasitot. Koka speeķis pagarina wiņa roku. Un schahdu koku un akmeņu saweenojums nowed pee lingas, pee kapļa waj ahmura u. t. t. Kahdreis wehl b. Absim bija glihta pasaziņa dsejā (wiņa „Strahdneeku kalen-darī“), kur wiņsch atstahstija, kā „apji“ milsu mescha issmej sawu „pahrapī“, kas mahzas stahwus eet un akmeni mest; tee atstahj wiņu dsihwu tikai tadehl, kā atsiht par prahta juku-schu. Tā apm. laikam buhs gahjuse attihstiba pee jo dauds pirmatnejeem „atradumeem“ waj „isgudrojumeem.“

Par toreisejām darba un „sabeeḥriskām“ atteezibam mehs gruhti waram spreest: mums jaņem lihdsibas no ziteem dsihw-neekeem, jaaprauga peemehri no semu attihstiteem meschopeem, tee jasastahda un jasalihdsina ar israkumeem un pirmatnejām wahrdu (peem. skaņu) lihdsibam un teiku un pasaku atstah-stijumeem, lai sew zik nezik attehlotu to, kā mehs waram eedomatees toreisejo attihstibu. Un ar to mums te nebuhtu nekas lihdssets, ja mehs buhwetum atpakaļ no tās wehstu-riskās pagatnes, kuru mehs ari wehl nemas neesam ispehtijuschi.

Raugot pehz ahrejeem apstahķeem, zilweks sawu badu remdinaja waj nu ar medibu, sweju jeb gatawu augu pluhk-schanu waj sakņu rakschanu, kamehr wiņsch nonahza pee no-wehrojuma, ka war eemest sehķlu semē un tur isaug jauns

stahds ar sawu „raschu“. Wisai schai nodarbiba eerotschi bija weenkahrschi: asinats koks (jeb ar asinatu akmeņa un wehlak metala galu) — tas bija pirmatnejais schķehps medibās, duramais — swejā, un semes irdinatajs — semkopiba. Darba rihki te nebija par kawekli pahrejai no weenas nodarbibas us otu.

Pirmatnejā darba dalischana bija dsimumu starpā, tarp wihreeti un seeweeti. Seeweete, kā ģimenes mahte, bija a redsamā saite toreisejā ģimenē, kur dsimumu sakari bija brihwi un aprobeschojās tikai pamasitiņ gara attihstibas gaitā. Mahte bija reisē wairak saistita pee weetas, dsemdechanas un behrnu deh], jo stipruma siņa tolaik azimredsot starpibas nebija. Tā dabiski isauga jaunā darba dalischana, pehz kuras seeweete nodarbojas ar pirmatnejo semkopibu un weda pirmatnejo saimnezibu, tiklihds par tahdu wareja runat. Wihreeschi turpretim atnesa sawu medibu, swejas waj „kara“ laupijumu un nodewa to kopejā (gribeju teikt katlā, bet katla tatschu wehl nebija.) Tās bija weenkahrschas atteezibas. Priwatihpaschuma nebija un newareja buht, jo uskraht pirmatnejais zilweks neprot un ari newar, jo naw tatschu klehschu waj glabatawu. Kad saķer, samedī waj salaupa dauds, to us weetas aprij un tad atkal zeesch badu. Taupibas jehdseena wehl naw. Wihreeschi appluhz saļus, negatawus augus, labibu u. t. t. Un mahtei jaslehpj sawi eesehjumi kaut kur meschā, jeb jaewed, tiklihds eesahkās religiosi jehdseeni, schee preekschmeti par neaiskaramēem, „tabu“. Jeb kā behrneem paskaidro: Weh! No kurā laika ari gan usglabajees paradums swehtu turet maisiti, kad nokriht semē, ta japazel un janobutscho. Tā „nama mahte, pamasam eewed sinamu kahrtibu sawā „semkopibas saimneziba“, kur wiņa jo projam ir preekschgalā.

Schi semkopiba wehl mas atgahdina tagadni. Bes pastahwigeem mitekļeem un pastahwigas dsihwes weetas, zilweki parakņajas semē, kas ari wispirms norisinas karstajās semēs, eeber semē sehklū un to, kad ta isauguse nopluhz waj ar koka waj akmeņa nasi nogreesch un — apehd (rascha tur ir wairak reis gadā, augschanas laiks 5—6 nedēļas). Seme noplizinas waj, ja zilweks agri pahreet us sinamu sehjas maiņu (un to mehš nowehrojām pee meschoņeem Afrika) — un pehz labibas eesehj kahdu

sakņu augu, aisaudsina semi, un ta jaatstahj. Darba rihks — tas pats paasinatais koka speķis, ar kuru seeweeschi, kā zeļotaji nowehrojuschi, ļoti veikli un ahtri usirdina semi waj isrok saknes. To mehs sauzam par staiguļu semkopību.

Ari lopkopība naw weenkahrscha saimneezibas eekahrta; ilgu, warbuht tuhkstoschu gadu wajaga, kamehr pahreet no medibam us lopkopību. Jo lopi ir tee paschi mescha swehri, kas pa preekschu japadāra par „mahjlopeem“, tas ir pareisaki pee zilwekeem peeradinateem lopeem. Mums nemas naw sinams, kad un kā zilweks slehdsis draudsibu waj drihsak padarijis par ustizamu wergu suni: tee laikam, issalkuschi ap nometnem slaistidamees, buhs agri kļuwuschi par zilweku padewigeem draugeem, kas ļoti nōdereja medibas (kā prowokatori waj teeschi lihdsmedineeki) pret pahrejeem swehreem. Bet wajadseja ilgu gadu, kamehr zilweks peeradinajās ustaupit eekertos dsihwos swehrus. Jo pee meschoņeem nowehrots, ka ari te truhkst taupibas jehgas un kad satwer pulku mescha wehrschu, — tos us weetas apkauj, tā kā tād milsigs daudzums gaļas sapuhst, tāpat kā tagadejo laiku intendanturās. Kad eerodas taupibas jehdseens, swehrus sahk dsenat lihdsi, kā gaļas uskrahjumu, tos peeradīnot galu galā pee zilwekeem un tā pahrejot us lopkopību, tikai ar ļoti nepilnīgu wiņu isleetoschanu. Us peeradinateem swehreem beeschi skatas kā us „shtates“ gresnuma leetu. Neprot pilnīgi isleetot lopus, tā peem. lihds schim Japanā un Ķīnā nepasihst peena baribas. Wiņi ir wegetareeschi, pehz Budas likumeem. Ķirģisi zeena ķehwes peenu, bet neatsihst gowis, kas wispahri laikam wispirms bijuschas (ihpaschi wehrschi) tikai gaļas awots un tad darba lihdsēklis (dsenamais). Tahda pirmatnejā lopkopība prasa plaschu plawu un ir wehl leelākā mehra staiguļi, nekā semkopji.

Par semkopību, saprotams, war pateesi runat tikai tad, kad zilweki nonahk pee nometinaschanas us pastahwigu dsihwes weetu, t. i. kad peetruhkst swabadu semju plaschuma un jasaistas eerihkojot reisē pirmatnejās krahtuwes. Sche nu jadamā ari par semes uslaboschanu. Speķa weetā jau senak eeradees kaplis waj lahpsta, kas wehl tagad walda tā sauza-majā lahpstas waj dahrsa kulturā Ķīnā. Bet semkopībai agri jadamā us mehsloschanu, kas azimredsot wistuwak guhstama no lopkopības, kaut gan pee Afrikas kafereem peem. noweh-

rots, ka tee mehsloschanai neisleeto wehrschi mehslus, bet gan pasihst — pelnu derigumu semei. Galigi pee semes peesaista — stahditi koki, tas ir dahrss.

Pirmatnejā laikā naw priwatihpaschuma un pateesi ari newar buht, jo darba rihki ir pahrak weenkahrschi. Walda pirmatnejais komunisms un ļoti pirmatneja darba dalischanā. Mehs redsejām, ka wiss norahda us to, ka seeweete pirmatnē bija ta waldineeze sawā ģimenē jeb tās paplaschinajumā ģintē, no kuras, kā bischu speeti, war isdalitees jaunās ģimenes-ģintes. Tas ir matriarchata laikmets, kas nowehrots neween pee meschoņeem, bet ari atstahjis pee wairak attihstiteem meschoņeem un pee daschadām tagad ziwilisetām ziltim un tautam daschadas juridiskas atmiņas. (Peem. dalita manta starp wihreeti un seeweeti u. t. l.). Azimredsot, ir norisinajusēs leela un aukaina rewoluzija, weselas ģimenes waj dsimumu karsch, kas wisur nowedis pee wihreeschu uswaras un nospeedis seeweeti atkaribā, werdsibā, dsimtbuhschanā. Schi werdsiba waj atkariba ir pee daschadām tautam daschada, kas tad ari teeschi aisrahda us to, kā us zihņas rezultatu. Un par tahdu pat zihņu wehsta teikas par weseleem amasoņu (seeweeschu) kareem, par „walkiriju“ trezņenu-pulkeem u. t. t. Medibas un kara eerozis bija azimredsot ari schinī rewoluzijā wihreeschu preekschroziba, kas noweda pee uswaras. Un ģintas preekschgalā stahjās „nama tehws“, saimes („семья“) tehws jeb saimneeks, tas ir patriarchats.

Bet palika jo projam wehl komunisms, sewischķi lopkopibā, bet ari wehl semkopibā. Arkls atnesa pirmo eerozi pret pirmatnejo komunismu. Pats pirmatnejais arkls bija tas pats asais koks waj kaplis (tikai atschgahrni apgreests), bet ne durams un sitams, bet welkams. Un wiņsch radija ne do bites, bet sakarigu wagu. Tas bija leels atradums un jo sewischķi, kad zilweku waj wergu weetā juhdsa wehrsi, ehseļi waj sirgu. Bet tas reisē noweda pee komunisma krischanas, masakais, aramo lauku siņā. (Masleet agrak bija eeraduschees jau atsewischķi dahrsiņi un atsewischķi dsihwokļi — nams un „sehtswidus“, kas wiss bija apwilkts ar sehtu un pats kļuwa par „sehtu“, weenas ģimenes waj saimes siņā). Ar arklu eeradās semes dalischanā pehz arklu daudsuma; weenas arkla juh gums waj weenas „rihts“ (morgen), tas ir seme, ko weenā juh gumā waj weenā rihtā war apart. Tā pirmā waga

bija gan leels solis us preekschu zilwezes ustureschanā, bet ta bija ar waga pahr pirmatnejo komunismu, no kura zilweze pahreet us jaunu eekahrtu, puskomunismu, kas jo drihsi pahrwehrschas par puswerdsibu un pat pilnigu werdsibu. Arkls ir wagas zehlajs. Bet wagas galā mehs jau, gan wehl tahlumā, eeraugam ari wadari („wagarites dwehseliti) balta speeķa galiņā“.

2. Zeļa juhtis.

Mehs negribam apwainot arklu, kā kontrrewoluzionaru, ja tas usstahjas pret komunismu. Wiņsch drihsak bija rewoluzionars, jo toreisejā attihstibas gaita prasija tahdu darbu, ko azim redsot newareja sneegt pirmatnejais komunisms. Ari pirmatnejais arkls, no zilweka waj wehrscha un sirga wilkts, naw darba rihks, kas waretu aptwērt wairak lauku, nekā sinamu skaitu „juhgumu“ waj „rihtu“ (morgen). Un kā tahds, wiņsch bija ļoti konserwatiws kungs, kas nedewa eespehjas ziteem attihstitees un neattihstijas ari pats. Mehss isschķiram gan diwejadus arklu tipus: to slawu un ari latweeschu lemesneeku, ko parasts pee slaweem saukt par seeweeschu arklu (azimredsot, tas bijis jau „mahtes teesibu“ laikā pasihstams), un kapļu arklu, tā saukto wahzsemneeku. Bet ja mehs paraugam us wezajām piramidem Eģiptē, kur Nilupes laukumos semkopiba attihstijās agri un tahļu, tad mehs redsam tahdu kapļu arklu weidu, kā to leeto tagad. Un ari Eiropas reetrumos tikai 18 g. simtenī sahk rastees sinama kustiba semes apkopschanas rihkos wispahrigi, bet tas jau atteezas us zitu, proti kapitalistisku laikmetu.

Bet wiņsch ir konserwators ari pahrejās darba atteezibās. Eekarojis ikweenai ģimenei sinamu eedalamu daļu semes aparschanai, wiņsch apmeerinajās. Wiņsch ne pilnigi isnihzina komunismu, atstahj ganibas un pļawas kopejas, bet ari trijlauku sistema, ko wiņsch laikam jau atrada preekschā, kā ļoti pirmatneju sehjas maiņu (seemajs, wasarajs, atmata), pee wiņa noturas, un ta ir skaidra komunisma atleeka, ja iswed dsihwē aprobeschojumu wisām „saimem“ leetot pehz eegribas semi: kas apsehs laukus atmatu starpā, tam laukus weenkahrschi noganis. Weenigā iseja bija ta, ka daļa eedsihwotaju ar sawu, ihpaschi wiņeem isdalitu darbu—ruhpneezibu, atswabinas is arkla

walstibas un aiseet us sawu sehtu, schoreis „pilssehtu“. Jo blakus arklam jaunajā dsihwes weeta rodas daschadi ziti sihkaki darba rihki, ar ko ģimene nodarbojas no semkopibas un ari medibas brihwajā laikā. Japeesihmē, ka medibas, ais brihwu meschu peetruhkuma, saudē sawu agrako swaru un par pamatusturu gahdā semkopiba un lopkopiba. Azimredsot, wihreeschi schini laikā wed laisku dsihwi, gorās pa mahjam, padarina weenu otru darba rihku, ari „mahjruhpneezibas“ darbu un te nu eerodas daschdaschadi kalti, ihleni un tam lihdsigi rihki, kureem wehlak rodas wareni plascha nosihme. Nama mahte, kas par saimneezi buhdama, bija lihdsdarbiga, naw spehjiga peespeest wihreeti lihdsigā darba, ja tam ir eerotschi. Warbuht wiņa ari to i needomajas, jo ta kahrtiba tatschu nu reis tahda nodibinajusēs.

Wajaga laikam no jauna leela bada un truhkuma eekscheenē, jeb atkal kahdas ahrejas waras, kas te nestu palihgu. Wiss schis laikmets ir pahrejas laikmets, tā sakot zeļa juhtis us jaunū eekahrtu.

Semkopiba waj ari lopkopiba pahrgahja us pastahwigu nometinaschanos un te sahka rastees patesa saimneeziba ar sinamu eekrahschanos. Jaunais rihks, arkls leeliski pazehla semes apkopschanu un radās atlikums pahri par wajadsigo usturu, tas ko mehs tagad sauzam par wirsdarba resultatu, „wirswehrtibu“, kuri palika paschai ģimenei un tika uskrahti. Nodewu nekahdu nebija un ikweens tahds atlikums bija ģimenes skaidrs atlikums. Weetam to noplihteja, sahka warbuht pat apmainit pret ko zitu (aisdahwat un paņemt pret dahwanas). Jhpaschi lopi bija labs maiņas lihdsseklis un weetam drihsi kļuwa par wispahri atsihtu maiņas lihdssekli, naudū (lat. pecunia—nauda, zeļas no pecus—lops).

Darba atteezibas bija ģimenē jeb saimē, kā jau redsejām, ļoti weenkahrschas, ar weenkahrschu darba dalischanu tani un ģimenes (kreewiski—двор) teesibam us produktu kopību. Bet zaur kopejām pļawam un ganibam ģimene bija saistita ar ģintu. Scho ģintu pee mums Latwija sauza par „zeemu“, ko reisē kā b. Ahsis aisrahda „Latw. semneekā“, sauza ari par „pagastu“, un ari pagasts un walsts ir pirmatnē tas pats. Mehs to nowehrojam senatnes Greeķijā, tāpat wezajā Wahzijā, kā ari slawu semēs, ka schahds zeems sastahw is dauds „namturbam“ (greeķiski sauz tos par „oikos“—nams), kuram ikweenai

ir saws „nams“ un dahrss waj sehtwidus, wisapkahrt ar sehtu, kadeh] ari wisu to sauz beeschi par „sehtu“. Pats zeems, kã ģintas apweeniba, ir daschã siņã wairak waj masak apzeetinats ar walni, seenu. Ahrpus steepjas lauki, kas ari apmesti ar grahwi waj eschu („us eschiņu galwu liku, sargat sawu tehwa semi“). Ais laukeem kopejãs ganibas. Azimredsot, jo agri ir atsewischķas ģimenes jeb saimes, kã jauni „speeti“, nometuschãs atsewischķas „mahjãs“, kas ari breesmu laikos waj kad wajaga saprastees waj kopstrahdat ar zentru — „eet zeemã“, pee kam arween paņem lihdsi sawu „zeemã kukuli“, no ka pascheem pahrtikt. Bet kad wehlak eerodas zeemã zitadas waras, tad ari „kukuļoschana“ peeņem zitadu raksturu.

Laikam jau agri buhs radees sinams nodoklis no atsewischķãm sehtam par labu ģintai—zeemam, kaut kahds desmits, seeziņsch waj grihstite. Bet jo drihsi radãs eenaidneeki „zeemiņeem“ jeb „kaimiņeem“, kã tos toreis sauza, no swescheem. Ģintu starpã bija pastahwigas zihņas un laupischanas kari pehz otra zeema eekrahjumeem, ihpaschi ja weens zeems bija wairak darbigs semkopiba, kamehr ziti nodarbojãs wairak ar medibam. Te nu bija janodibinas ihpaschai kara wihru kahrtai, kurai par wiņu aisstahwibu neween peegreesa wairak semes, bet ari dewa nodewas waj strahdaja klauschas. Un tã pamasam ļaudis krita atkaribã no scheem kara wihreem jeb wiņu wadoņeem, jahtneekeem (Ritter) waj dselss wihreem, bruņneekeem. Ta pate atkariba wareja nodibinatees ari zitadi, kã peem. Eģiptē waj Babelē, un Niniwē, kur upes uspluhdumu ismantoschana prasija ļoti zentralisetas waras, jo tur augliba atkarajãs no kahrtejeem kanajeem un slussham, jeb atkal no uhdens wadeem waj pumpeem. Zitur, kã peem. Greeķijas austrumos nodibinajãs labprahtigas ģintu apweenoschanãs sinoikismã (sin—kop, oikos—nams), kas dewa eespehju heleniskãs kulturas spihdoschai attihstibai.

Schis daschadãs pirma kahrta saimneeziķas apweenibas daschã siņã war salihdsinat ar muhsu „pa do mju sistem u“. Wiņu ihpatniba ir ta, ka apweenojãs ne atsewischķi ziiweki, bet wiņu saimneeziķas organisazijas: ģimenes, nami, ģintas, zeemi u. t. t. zaur saweem preeksstahwjeem, weenalga dsimteem waj wehleteem jeb beigãs pat usspeesteem. Wiņu stiprã puse ir ta, ka atsewischķs lozeklis nezeesch badu, kad ziti ir peehduschi. Bet wiņãs naw spehji-

gas peeraschot peeaugoschàm wajadsibam wisu, ko prasa eedsihwotaju peeaugschana un tà norisinas arweenu jo nopeetnakas zihņas ap peetruhkstoscho semi. Jeb zità weeta, ka Greeķijā, Romā—pahrmehrigais wergu skaits padara „brihwo pilsoņu“ „padomju eekahrtu“ par pilnigi iswirtuschu saimneezisku apweenibu. Zeemeem tuwojas werdsibas laikmets un zeļa juhtis wiss, kas ween ir dsihwaks, sazeļas un kriht zihņa jeb glahbjas us jaunās kulturas zentrem pilsehtās.

3. Aukainas zihņas.

(Sturm und Drang).

Kahdā labā deenā Eiropa kļuwa nemeeriga. Tas nenosihmē burtiski deenu, jo schee nemeeri wilkās pahri simts gadus. Ar to ari naw sazits, ka tee buhtu pirmee nemeeri, jo mehs rewoluzijas sinam ari Romas un zitureenes wehsturē, bet nekad tik plaschas. Tās eesahkās 14. g. simteņa pirmajos gados Seemel-Italijā un isbeidsās ap 16. g. simteņa widu Wahzijā. Ta bija semneeku rewoluzija, par kuru mehs pahrak mas sinam, bet kura bija daschā siņa grandiosaka, nekā 1848. g. rewoluzijas. Ja mehs lasam par „schakeriju“ (Schaks Franzijā apsihmē semneeku) Franzijā, ka 1358. g. weenā ween Mo pilsehtā apkauti 7000 semneeki, jeb ja mehs lasam, ka Anglijā daschi desmiti tuhkstoschi semneeku eeņem 1381. g. Londonu un zitas pilsehtas, tad ta ir nepeeredseta aina. Un nēweena seme Eiropā nepāleek bes kustibas, jo tahtdas ir i Bohemijā (Huss un Taboriti), i Holandē (1491.—97. g.) i Ungarijā, i beigās Wahzijā (1525. g.), kur leelajam „semneeku karam“ kahdu brihdi ir isredses us pilnigu uswaru.

Kas notizis? Waj radees kahds jauns darba rihks, kas wed zihņu pret arklū? — Ne, azim redsot, zilweku peeaugums ir par leelu, arklis to wairs nespehj usturet un ļaudis meklē isēju. Sazeļas mahjās pret kungeem, kas jau usmetuschees waj taišas usmestees, waj poschas meklet weeglaku dsihwi kaut kur aisjuhras un atklahj jaunās semes, jeb masakais meklē patwehrumu no lauku werdsibas kaut kur tuwumā, pilsehtās. Aukainais periods isbeidsās ar semneeku pilnigu sakauschānu, ar semes-kungu kahrtas waras galigu nodibinaschānu un semneeku waschās likschānu weenā pusē, un jaunu zentru, pilsehtu jaunorganiseschānu, kas jo drihsi kļuhst par jaunās kulturas.

ruhpneezibas zentru un kas turp peewelk no laukeem wisu te wajato, lai tur nodibinatu jaunu saimneezisko dsihwi un — jaunu werdsibu, algas darbu un naudas saimneezibu.

Naw nekahds brihnums, ka semneeks tika peestiprinats pee semes, wiņu tur jau bija peestiprinajis arklis un tahjak par zeemu wiņsch tā waj tā netika. Ja wiņsch wehl domaja pastaigates pa mescheem us medibam, tad wiņam jau zeema preekschneeziba to aisleedsa un laikam ari feodalās medibu un swejas priwileģijas un teesibas us wiseem saķeem un t. l. ir wispirms tikai lihdseklis atturet semneeku no klaidoschanas tanī laikā, kad mahjās gaida arklis. Feodalais leelskungs tikai peerakstija semneeku tur kur wiņsch jau bija (glebae adscriptus -- приписанный к земле)..

Bet reisē ar to muischneeks sahka laupit. Wiņsch, „semneeku no sawam aitam glahbdams“, sahka atschogot, kā sawas, zeemu kopejās ganibas. Wispirms to eesahka Anglija. Sa-protams, ka tas galigi isputinaja semneeku, jo wiņam nebija eespehjas turet lopus, suda mehslis un seme noplizinajās. Wiņam gribot negribot bija jamirst badā waj jamuhk us pilsehtu waj aisjuhtu. To wiņsch ari darija, kur ween wareja, un lauki sahka palikt retaki. Semneeku weetā pa laukeem staigaja kunga waj wiņa leelrentneeka aitas. Un teem semneekeem, kas palika, leelskungs beigu beigās, ari gan ne no laba prahta, pasludinaja, ka wiņi ir brihwi no dsimts werdsibas, bet ir ari brihwi no semes. Ar ziteem wahrdeem, wiņsch no semes atrakstija semneekus un semi peerakstija pats sew.

Warbuht, ka tas bija nepeezeeschams zilwezes attihstibai, jo zitadi nebija sasneedsams, kā lai us leelgruntneezibas pamata attihstas jauna weida, proti, sinatniska jeb razi-onala semkopiba, us kuru pahreet agrakā, semneeku saimneeziba nebija spehjiga. Bet ar to naw sazits, ka tas bija ja-isdara ar miljoneem un pat neskaitameem miljoneem upuru. Jo schos upurus prasija ne pati attihstiba, bet leelgruntneeka pelņas un asins kahre.

Scho aukaiņo zihņu gaita us laukeem isbeidsās tikai 18./19. gadu simteņos ar pilnigu lauku „ismirschanu“, gan burtiskā nosihmē (bija gadi, kad Irijā ween ismira pa pusmiljonam zilweku gadā), gan aiszeloschanas zeļā. Un tagad dauds semēs ir wai-

rak pilshtneeku, nekà lauzineeku, Anglijà peem. 82°/_o, Belgijà, Franzijà un Wahzijà pahri par 50°/_o un t. t.

Tà aukainais lauku laikmets isbeidsas ar:

1) leelu sabeedrisku darba dalischanu starp laukeem un pilshtam, kuras zilwezes saimneeziskajā attihstibā eņem wadoscho lomu ar sawu ruhneezibas attihstibu un

2) reisē ar to scho diwu leelo pretejo nometņu nodibinschanos, kam zihņas weidā ap pahrtiku zilwezes wehsturē peekriht wisleelakà loma.

Saimneezibas aukainais periods isbeidsas ar wiņas sakauschanu. Bet saistita pee sawa arkla, wiņa neapķer, us kureeni wiņai sleetees. Wiņa raugas atpakaļ us pagahtnes idealeem, kas wairs naw atgreeschami, un jo projam laisa (gan burtiski, gan pòlitiski) sawa kunga un moztaja roku.

3. No ahmura lihds fabrikai.

Anglijas saimneeziskàs rewoluzijas politiskà puse norisinajàs Franzijà Leelajā rewoluzijà. Tas ir interesants atgadījums, ka ari tagad leelà Eiropas kontrrewoluzija saimneeziski norisinās Anglijà, bet politiski, tà sakot, idejiski Franzijà.

Bet kas bija Leelàs Rewoluzijas zehlonis? Mehš redsejam, ka lauki ismirst un nò tureenēs wisa sihkà mahjruhpneeziba sapluhst pilshtàs, weenà leelà pilshtas ruhneezibā. Atsewischķee lauku iszeļotaji — te sapulzejas milsu pilshtàs un daudsee sihķee amatneeki, wisi schee masee „ihleni, ahmuri, tapari un ziti kaļami rihki“, kà kreewu mahzitajs sazitu, te sawirknejas milsigos twaikahmuros (Dampfhammer), duramàs, kaļamàs un zitadàs maschinu sistemàs, wahrdu sakot fabrikas. Bet kamehr us laukeem ik weens amatneeks pats pahrwaldija sawu amata rihku, droschi rihkoja sawu ihlenu waj ahmuru, schee schee nedsihwee amata rihki sagrahbuschi pilnigi waru pahr saweem amatneekeem un neween par amatneekeem, bet par wisu pasauli. Kà tas nahzàs?

Nekawesimees pee sihkumeem, bet iseesim no tās weetas, kur mehš jau nowehrojam, kà iszehlas diwi leeli preteji lehgeri, pilshtas un lauki, no kureem pilshtneeki newar peetikts bes lauzineeku produkteem un ari lauzineeki jau peeraduschi neistikts bes pilshtu raschojumeem. Ziteem wahrdeem, walda jau maiņas saimneeziba un us naudas pamateem. Lauzineeki no

laukeem issweesti waj padsinti, kopojas pilsētas, un sēhe wiņi sarodas kopejās darbnizās, wispirms kā weenkahrschi amatneeki un to seļļi, bet wehlakā attihstibas gaitā, kā manufakturas strahdneeki. Te manufakturās sapluhda daschadi sihkee atsewischķee darba rihki, sēhee daschadee ihleni, kalti, ahmuri un tml. sakopojas, spezialisejas sihkās darba daļiņās,*) peesaistija, kā seme sawā laikā semneeku, tagad pee sawa amata jeb pareisaki darba rihka—amatneeku, un eesahka sawu waldischanu pahr zilwekeem un jo drihsi, pahrwehrtuschees par „darba rihku—maschinam“, ari pahr wisu zilwezi.

Pirmatneja manufaktura apweenoja weenkahrschi daschadus amatneekus—rokdarbus (manus—roka, facere—darit). Tā peem. „kungu ratus“ (kareetes) taisija darbnizas is wisdaschadako arodu amatneekeem: „ratineeki, sedleneeki, schuweji, atslēhdsneeki, dreijataji, „posamenteeri“, „glahseri“, mahlderī, lakotaji, seltitaji, u. t. t. Dauds kareetes us reis taisot, wisi sēhee ļaudis spezialisejas, un panahk zaur darba dalischanu—leelaku rezultatu. Un saimneeks? Wiņsch, jau amatneeks buhdams, bija nowehrojis, kā us ļaukeem kungs likdams apstrahdat laukus ar sweschu darbu, ari pats pee ta bija pahrtizis un atlizinaja. Manufakturā wiņsch nowehroja, ka kopdarbs padara wairak, nekā atsewischku darbu kopsuma, un ka schis leekais darbs no kopdarbibas (kooperazijas) ari paleek wiņam. Wiņsch likās us manufakturas attihstischanu: papehma kaut kahdu zitu amatu, peem. pulksteņa taisischanu un saņehmis amatneekus, ikweenam nodewa darit weenu un to paschu daļiņu no darba (weenkahrscha adata ween gahja zaur 92 rokam!). Resultats ir raschoschanas mechanisms, ķura lozekļi tomehr wehl ir zilweki. Bet sēhee arodneeki peesaistas jo drihs pee schi darba us wisu muhschu, peesawinas daschadas pratnes un isweizibas schini wirseenā, bet weenigi schini wirseenā, wiņu ķermens ari attihstas weenigi schini wirseenā, bet zitā siņā pilnigi sakropļojas. Un tā kā wiņa darba raschiba atkaras neween no wiņa, bet ari no wiņa darba rihkeem, tad ari tee pahrweidojās, kļuwa weenkahrschaki, labaki un daschadaki, ar wahrdū nogatawojās pamati scho darba rihku sakoposchanai kopejā maschinā.

Saprotams, ka manufakturas darbs rascho labaku un leh-

*) Birminghamas ahmuru fabrikazija gatawoja 500 weidus daschadu ahmuru ween.

taku produktu un tã galigi sahk isspeest lauku mahjruhpneezi-
bu, isņemot tikai tos gadijumus, kur lauzineeki sawã no lauk-
darbeem brihwajã laikã eerihko sawu „lauku manufakturu“, tas
ir ismantoja mahjruhpneezi (кустарные промыслы) jau kapi-
talista deenestã. „Kapitalists“, kas usņem darbu un dod weelu
un planu, ja ari rihki buhtu ikweenam strahdneekam sawi,
buhtu te pilnigs noteizejs, bet ari paschi rihki konzentrejas jo
drihsi wiņa rokãs un nododami wiņam wisu strahdneeka wirs-
darbu—isaudsẽ jo deenas jo leelaku kapitalu un kapitalistu.
Un strahdneeks ar sawu spezialitati ir pilnigi nodots wiņa warã,
jo wiņsch zita darba wairs neprot un newar darit.

Mehs jau sazijã, ka darba rihki apweenojas maschinãs.
Kã mehs tagad maschinu saprotam, ta sastahw is 3 daļam: is
kustinataja—spehka (lopu, dabas, peem. uhdens, twaika, elek-
tribas spehka); is transmisijas, kas scho spehku pahrnes, un is
pascha darba—waj darbrihku—maschinas. Schi pehdejã daļa
ir tã isschķihreja, jo pirmãs daļas mehs atrodam ari jau agrak,
peem. manufakturã.— Ja mehs sihkaki apraugam tahdu maschi-
nu, tad mehs atrodam tur tos paschus manufakturas rihkus.
Tã tad darba maschina ir mechanisms, kas no mechaniska
spehka kustinats, isdara tos paschus darbus, ko agrak isdarija
manufakturas strahdneeks, tik waj nu ahtraki, jeb leelã skaitã
us reis, jeb beigãs ar leelaku spehku. Agrakã wehrpeja weetã
tagad „dschenij“ maschina wehrpj us 18 spolitem us reis. Ro-
kas ahmura weetã tagad strahdã milsenis „twaikahmurs“ u. t. t.
Un zilweks-strahdneeks nu wairs tikai „a p k a l p o“ maschinu,
kuru wiņsch pats pehz sawas galwas plana isgatawojis.

Ja jau manufaktura waldija pahr zilweku, tad schi waldiba
pahrwehrschas pilnigã absolutã atkaribã no machinas un
ta ihpaschneeka. Bet machinas galwenais usdewums ir ee-
ta upit zilweka darbu. No zilwezes stahwokļa tas jau lee-
liski: zilweks leek strahdat sawã weetã machinail. Bet kas to
ir dsihwẽ peeredsejis, to tikai komunisti pareģol! Kapitalismã
ta leeta ir zitada. Kapitalists apskata maschinu no ta stahwokļa,
waj wiņa „atmaksajas“, tas ir, waj machina, eetaupot darba
deenas, pate neismaksã wairak, nekã ismaksã schis darba de-
nas pee dsihwa zilweka. Un ja aprehķins isnahk, tad wiņsch
zeļ machinu pehz machinas, kas ismet us eelu zilweku pehz
zilweka.

Zilweks brihnas: tahds nedsihws dselss rupuzis un mani issweesch us eelul Wiņsch lausch pirmās maschinas, grauj fabrikas u. t. t. Bet tas wiss welti, maschinas un to ihpaschneeki rodas no jauna un strahdneeks juhtas pilnigi besspehzigs. Fabrika, schis maschinu sakopojums, nodibina werdsibu, kas bahrdsibas siņā war mehrotees ar agrakām werdsibam. Bet kapitalista wirswehrtiba aug augumā un eekaro kspitalistu schķirai wisu pasauli. Un ja tagad tuwojas fabrikai wiņa zilts tehws amatneeka ahmurs, fabrika wiņu padsen prom: es tewi nepasihstu un negribu pasiht! Bet ja strahdneeks neusmanigi apkalpo maschinu, ta wiņam norauj roku, kahju u. t. t. Un ja wiņsch eet suhdsetees pee fabrikas waldes, tad wiņu wehl nosoda par neusmanibu. „Jo sakropļoja ne fabrikas ihpaschneeks waj pahrwalcneeks, bet maschina, nedsihwā maschina.“

4. No weenjuhga lihds twaika arklam.

Mehs atstahjam arklu, kad wiņsch sahka waldit us laukeem. Wiņsch palika par konserwatiwu kungu un mas grosijis tuhkstoschs gados sawu ahrejo isskatu. Bet wiskas lauku atteezibas wiņsch stipri pahrgrosijis. No brihweem komunu-zeemu lozekļeem ļaudis waj nu pahrwehrtuschees par wergeem-dsimtszilwekeem, jeb ismiruschi badā waj beigās aismukuschi pilsehtās, „weeglakas dsihwes mekledami“. Mehs jau redsejam, kā wiņeem tu: klahjās.

Tā wilkās ilgi gadusimteji. Bet tiklihds sahka attihstitees pilsehtas, no tureenes sahka prasit pehz lauku raschojumeem. Un kad lauzineeki newareja wiņus peeteekoschi un lehti apkalpot, tad no tureenes sahka bahrtees: ļurbas, sliņķi us laukeem, newar peeraschot lehtas maises. Sahka tramdit arklu un schoreis no pilsehtas puses. Sahka rastees jaunaki arkla isdewumi. Muischās, kas bija raditas no padsihtu semneeku semem, eesehdās kapitalisti ar sawu mahkslu: isleetot algotu darbu — wirswehrtibas noluhkā, bet ari reisē eetaupit scho darbu, kur tas kļuwa dahrgrs, ar maschinam. Tā eeradās blakus arklam leela rinda daschadu rihku un pat maschinu, un pat arkls peeauga plaschumā (ar wairak lemescheem) un ehrtibas siņā, pat ar skritulischeem. Wiņam blakus ezeschas, sehjmaschinas, plaujmaschinas, kuļmaschinas, plehschamās un grahwrokamās u. t. t.

Bet, kà japaņi waj weenkahrschi mehrkaki, loti labi noskatas daschadus paņehmeenus, tà schoreis semneeks — sihk-saimneeks, kas usglabajees, sahka noskatitees wisus schos jaunos paņehmeenus. Ari wiņsch — pehrk arklu, pehrk ezeschu, pehrk pat kuļmaschinu u. t. t. Ja weenam neeet, ar ziteem kopà. Strahdá ilgak un gruhtak, ehd masak. Un domà, ka wisu to dara weenigi sawà labà, pats sawam „namiņam, sawam semes stuhritim“. Wiņsch ilgi newar aptwert, ka ari wiņsch te nomokas neween lai buhtu paehdis, bet ka wiņsch baro kungus un krahj kapitalu semes un hipoteku ihpaschneekeem, kà ari pilsehtas ruhpneeziabas kapitalistam. Bet konkurenzi wiņsch kà nekà istur. Un te wisà sawà eeteepibà wiņsch turas — nu wairs ne pee pirmatnejà komunisma, bet pee priwathiņaschuma, kura wiņam pascham pateesibà naw.

Bet arkls, sirdsapsiņas mozits, newar meerigi noskatitees us wisu to postu, ko wiņsch negribedams atnesis pasaulē. Wiņsch meklē pasihschanos ar „jauno ideju nesejeem“ — twaiku, pat ar elektribu. Kà twaika arkls wiņsch grib islihdinat sawu grehku. Ja wiņam isdodas ar panahkumeem pahrwilkt pirmo wagu pahr massemeeka laukeem, tad gals ir priwathiņaschumam us laukeem un ari lauki ir gatawi pahreet us jaunu raschoschanas kahrtibu, apweenojot kapitalisma peedsihwojumus ar komunisma eekahrtu.

5. Lai dsihwo komunisms!

„Besen, Besen, sei 's gewesen“*)

(Gete.)

Tas bija K. Markss, kas bija atradis tos noslehptos burwja wahrduš, kas spehjigi apturet reis issaukto „raschojamo spehku“ waldischanu pahr zilweku. Pate fabrika, schi rihku un zilweku apweeniba, schi jaunà sabeedriska organisazija, bija tas spehks, kas wareja neween apspest, bet taisni atswabinat zilwezi.

*) Getem ir pasaziņa par burwja mahzekli, kas meisteram klaht neesot issauz ar wiņa „wahrdeem“ garus, kas nes uhdens spaini pehz uhdens spainu un draud wisu noslihzinat. Mahzeklim truhkst „wahrdu“ ar ko apturet. Tos sina tikai meisters wiņsch eerodas un sauz: „slotas kaht! — kaktā!“

„Wer sie nicht kennte,
Die Elemente,
Ihre Kraft und Eigenschaft,
Der wäre kein Meister,
Ueber die Geister.“

(Kas nepasihtu elementus, wiņu spehku un ihpatnibas, tas ne-
buhtu waldineeks pahr gareem.)

Wajadseja ispehtit un atrast to likumibu, kurā norisinas
sabeedriska attihstiba, lai atswabinatu reis galigi paschu sa-
beedribu. Un schis ispehtischanas eerozis ir tas Marksa man-
tojums, ko mehs sauzam par wehsturisko materia-
lismu.

Techniskā attihstiba, kā redsejām, noweda pee milsigas
darba rihku apweenibas fabrikā, kas waldija
pahr zilwezi. Bet ta reisē radija zilwezei ari eespehju ne-
ween radit, „nepeezeeschami wajadsigā darba laikā“ wisu to,
kas nepeezeeschami wajadsigs zilwezes usturam
un zilwezes dsimuma turpinaschanai, bet ari we-
selas kaudses wirswehrtibas. Ta pate zilweku darba
organisazija ir ari organisazija, kas apweeno pamasam
wisu strahdneeku schķiru, un dod wiņai eespehju at-
swabinat paschai sewi un wisu zilwezi.

Wairs darbs nebuhs par nebrihwibas sihmi, bet
tas buhs brihws darbs. Leelās frantschu rewoluzijas lo-
sungs: „brihwiba, lihdsiba, brahliba“ peepildisees tikai komu-
nismā.

Bet es manu tur, ka kahds inteligents grib zelt eerunu:
„Es saprotu, ka buhs brihwiba un brahliba, bet nebuhs lih-
dsibas, jo es saprotu, ka nebuhs dsimtas muischneezibas, ne-
buhs kungu un kalpu, bet garigas lihdsibas nebuhs, buhs
un paliks gara aristokratija“.

Atminat, ka Baltijas barons — atsina par lihdsteesigu zil-
weku — tikai baronu. Tā baltee Amerikā no augschas skatas
us negeru un pat prof. Balodis wehl schaubas par „melno“
weenadām spehjam ar weenadām teesibam us semi.

Mehs paņemam Marksa Kapitāla I. daļu un lasam: „Tās
sinaschanas, tas eeskats un ta griba, kahdas attihsta semneeks
waj amatneeks, ja ari neleelos apmehros, tagad wajadsigas wairs
ne ikweenam zilwekam, bet tikai wisai darbnizai. Raschoscha-

nas garigā puse isaug plaschumā weenā pusē, kamehr wiņa pawisam nosuhd zitās pusēs. Ko arodneeki saudē, tas kopoņas wiņeem pretim kapitalā. Tas ir darba manufakturweidīgās dalischanas produkts, ka materialā raschoschanas prozesa garigā puse wiņeem nostahjas pretim, kā sweschs ihpaschums un kā wiņus pahrwaldoscha wara. Schis saschķiroschanas prozess eesahkas jau weenkahrschajā kooperazijā, kur kapitalists atsewischķeem strahdneekem pretim representē sabeedriskās darba schuhnņas (Arbeitskörper) weenibu un gribu. Tas attihstas manufaktūrā, kas sakropļo strahdneeku pār arodneeku (spezialistu). Tas attihstas galigi leelruhpnēezibā, kura sinatni atdala no darba, kā sewischķu raschojamo spehku, un to eespeesch kapitala kalpiba“.

Ari sinatnes atswabinaschana buhs komunisma, tas ir sinatņū sinatnes darbs.

Tahds ir leelais wehsturiskā materialisma usdewums.

